

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

VESTNIK

11
2021

TEMA MESECA

**Neločljiva povezanost
gora s smrtjo**

Z NAMI NA POT

**Pohajanje po
Kambreškem**

SPD
1893
PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

9 770350 143400 8

3,90 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

PRAVLJIČARIJA POD TRIGLAVOM, Kristina Menih

V zadnji dolini pod Triglavom se končuje človeku poznano življenje in se začneja domišljjski svet sanj. V svetu drugačnih zgodb se ne glede na razlike pletejo povezave poštenih duš, ki mislijo dobro. Prijateljstva med hišno ljubljenko, pitbulko Dixie, medvedom Demom, ježkom Pleškom, vilami, škrti in drugo visokogorsko in obmorsko družino so še kako mogoča, zanimiva in tudi poučna.

Format: 165 x 240 mm, 124 strani, italijanska vezava

CENA: V času od 15. 11. 2021 do 15. 12. 2021 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 8,95 €* (redna cena: 17,90 €*).

**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI V LETU 2021

KAMNIK IN OKOLICA 1 : 25 000

Planinski zemljevid Kamnik in okolica v merilu 1 : 25.000 je najboljši za raziskovanje vrhov in poti nad Kamniško Bistrico in Tuhinjsko dolino ter še vedno živih in očarljivih - Velike planine, Menine planine in južnega dela Dleskovške planote. Nad njimi boste našli priljubljene izletniške in planinske točke s številnimi kamniškimi hišnimi vrhovi in znamenitostmi.

Cena 8,10 €

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.
121. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinbuch

ZUNANJI SODELAVCI:

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

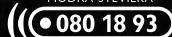
NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Posilanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS:

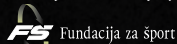
IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Jesenska nostalgija

Foto Otton Naglost

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Zakaj tvegamo življenje

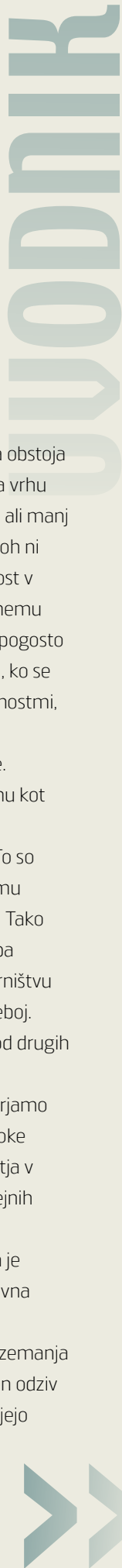
Kdor koli, ki pogosto zahaja v gore, se prej ali slej spopade z vprašanjem lastnega obstoja in seveda tudi lastne smrti kot njegovega sklepnega dejanja. Vsak, ki je že stal na vrhu katere izmed naših ali tujih gora, se je na poti do tja tako ali drugače znašel v bolj ali manj nevarni situaciji, katere posledica bi lahko bila tudi smrt. Kako je prišel na vrh, sploh ni pomembno – nekateri načini so seveda bolj nevarni od drugih, vendar je nevarnost v gorah prisotna ves čas. Tveganje, ki ga ob tem sprejemamo, je relativno. Izkušenemu planincu ali alpinistu pot ali smer lahko predstavlja zgolj rekreacijo, začetniku pa pogosto zagato, ki je brez tveganja ne zna ali ne zmore rešiti. Kaj smo pripravljene narediti, ko se znajdemo pred vprašanjem iskanja ravnotežja med tveganjem in lastnimi zmožnostmi, je prav tako vprašanje presoje vsakega posameznika. Mogoče tudi del odgovora na vprašanje, zakaj to počnemo, če pa vemo, da pri tem tvegamo lastno življenje.

Univerzalnega odgovora seveda ni, lahko pa najdemo nekaj odgovorov, ki bi se mu kot skupek mogoče lahko približali.

Gornišтво zahteva osredotočenost, odločnost, samonadzor, moč in vzdržljivost. To so lastnosti, ki jih sicer zahtevajo tudi drugi športi, vendar so v manjšini, če naštetemu dodamo še komponento nevarnosti in zavestnega tveganja za doseg rezultata. Tako postane gornišтво unikatna dejavnost, ki zares terja celega človeka. Upoštevati pa moramo še eno komponento, ki je prisotna v drugih športih – tekmovanje. V gorništvu tekmovanja v pravem pomenu besede ni – dosežke lahko le primerjamo med seboj. Tekmovanje s samim seboj? Morda, vendar to ni tisto, kar bi gornišтво ločevalo od drugih športov (če predpostavimo, da je tudi gornišstvo šport).

Verjetnejša razlaga je, da gre pri gorništvu za celostno izkušnjo, ki jo težko primerjamo s čimer koli drugim. Neposreden stik z naravo, soodvisnost s soplezalci, ki jim v roke polagamo lastno življenje, potovanje v neraziskane kraje, kjer je možnost preživetja v največji meri odvisna od nas samih. Seveda tudi spoznavanje samega sebe v mejnih okoliščinah, ki bi jih drugače ali drugje stežka našli. Taka izkušnja lahko človeka zaznamuje, lahko gre tudi za obliko odvisnosti od takih občutkov. Zanimivo je, da je večina gornikov tudi izjemno osveščena o varovanju okolja, kar je vsekakor pozitivna posledica te dejavnosti.

Nikakor ne smemo zanemariti vprašanja dvigovanja samozavesti in učenja prevzemanja odgovornosti za posledice svojih dejanj. Premagovanje lastnih strahov in ustrezen odziv na nevarnost v mejnih okoliščinah ter nadzor nad lastnim telesom lahko povečujejo zaupanje v samega sebe. Prav tako je lahko razumeti, zakaj je prevzemanje odgovornosti za vse, kar v gorah naredimo, najbolj prvinsko in neposredno, kolikor je to sploh mogoče – vsaka napaka v gorah lahko odloča o smrti, moji ali tistih, ki so od mojega delovanja odvisni.

Leta 1923 je George Mallory na vprašanje, zakaj se skuša povzpeti na Mount Everest, odgovoril: "Ker je tam." Tudi ta odgovor je precej globlji, kot se morda zdi na prvi pogled. Preprosto dejstvo, da je pred nami težava, ki je ni rešil še nihče, je mogoče večji izziv od vsega naštetega skupaj. Človeško stremljenje k rekordom vseh vrst nas je, kakor ste v *Planinskem vestniku* že prebrali, pripeljalo do napredka. Razvoj temelji na rekordih, ki so jih postavljali in jih še postavljajo ljudje z vizijo, ki so včasih pripravljeni za to tvegati več od povprečnega človeka (ali večine). Ali to lahko razumemo kot družbeno sprejemljivo, je že drugo vprašanje, na katerega najbrž lahko odgovorijo strokovnjaki. Vsekakor pa je izziv prvenstva pri katerem koli opravilu velik in le malokdo se mu lahko upre. V športu ali dejavnosti z bolj individualno konotacijo, kakršna je gornišstvo, še toliko težje.

O tem, kateri razlogi, zaradi katerih bi bili pripravljeni sprejeti tveganje lastnega življenja, so zadostni, najbrž nima smisla razpravljati. Vsak zase ve, kaj ga vabi v območje, kjer o "biti ali ne biti" odločajo malenkosti. Vsak si na koncu postavlja meje sam. Tudi o tem, ali jih bo poskusil prestaviti, odloča sam. Morda pa je ravno zato hoja po robu, ki življenje ločuje od smrti, tako privlačna.

Marta Krejan Čokl

Viri

Allhoff, Fritz: *Climbing - Philosophy for Everyone: Because It's There*. Wiley-Blackwell, 2010.

Bill Fink: Why people risk their lives mountain climbing. 6. 6. 2014. <https://nypost.com/2014/06/06/why-people-risk-their-lives-mountain-climbing/>

The vertical adventurer, <https://www.theverticaladventurer.com/single-post/why-do-people-climb-is-rock-climbing-dangerous>

UVODNIK

1 **Zakaj tvegamo življenje**

Marta Krejan Čokl

NELOČLJIVA POVEZANOST GORA S SMRTJO

4 **Življenjski krog**

Marta Krejan Čokl

7 **Podvojena bolečina**

Viki Grošelj

10 **Odločeni, da se vrnemo z vsake ture**

Andrej Štremfelj

14 **Najtežje se je v dolino vrniti sam**

Andrej Gradišnik

17 **"Nismo si mogli in znali pomagati."**

France Malešič

INTERJUJ

22 **Jani Bele**

Mire Steinbuch

KOLUMNA

28 **Triglav: gora, simbol in ... greznica**

Tomaž Hrovat

GOUCI

30 **Jesenska nostalgija**

Olga Kolenc

Z NAMI NA POT

34 **Predivo s Kanalskega Kolovrata**

Marjan Bradeško

MLADINA IN GORE

43 **Zanimivosti v Litiji in okolici**

Jože Sinigoj

ZGODOVINA PLANINSKEGA VESTNIKA

46 **Drugo rojstvo**

Dušan Škodič

TUJINA

50 **Malo drugačen dopust**

Tone Golnar

PLANINSKE KOČE

54 **Krekova koča naj visokogorska koča 2021**

Zdenka Mihelič

57 **Koče v visokogorju zaprte**

Zdenka Mihelič

ALPE ADRIA TRAIL

58 **Iz Boljunca v Milje**

Irena Mušič Habjan

JUBILEJ

64 **120-letnica SPD Celovec**

Barbara Rovšek,
Stefan Riegelnik

GEOLOŠKI PROCESI

66 **Procesi, ki brusijo naše gore**

Jernej Jež

U SPOMIN

69 **Dejanu v slovo**

Mateja Pate

70 **Dejan Koren**

Marko Fabčič in prijatelji
iz AO PD Vipava

72 **Le če rinem naprej, sem lahko vsak dan boljši**

Mateja Pate

74 **NOVICE IZ VERTIKALE**

75 **ŠPORTNOPLEZALNE NOVICE**

76 **LITERATURA**

78 **PLANINSKA ORGANIZACIJA**

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI**

Dragi naročniki in naročnice Planinskega vestnika

Leta bo kmalu konec. Da bo december čim manj obremenjen, vam že zdaj sporočamo, da bomo položnice za letno naročnino na Planinski vestnik poslali februarja 2022. Do konca januarja 2022 pa lahko izkoristite možnost za cenejšo naročnino na revijo, kajti tudi naslednje leto bo za člane PZS veljal **25-odstotni popust. Kako do tega popusta?**

Do konca januarja 2022 sklenite ali podaljšajte svoje članstvo v izbranem planinskem društvu in na položnici bo upoštevan 25-odstotni članski popust.

Ob včlanitvi boste upravičeni tudi do drugih ugodnosti, ki vam jih prinaša članstvo v eni največjih in najbolj množičnih organizacij v Sloveniji.

Planinsko članarino lahko uredite v izbranem PD, na sedežu PZS ali na spletu (<https://clanarina.pzs.si>). Več informacij dobite na 01 43 45 690, pv@pzs.si, www.pzs.si. V prijetno družbo, ki jo združuje ljubezen do hribov, pa lahko povabite tudi svojega najboljšega prijatelja, sorodnika ali simpatijo: podarite mu celoletno (ali polletno) naročnino na Planinski vestnik in mu na izviren način zaželite srečno in zdravo novo leto 2022 ter varen korak na vseh njegovih in vajinih skupnih poteh.

Prvim dvajsetim novim naročnikom bomo podarili večnamenski trak PZS.

Življenjski krog

Slovo v različnih kulturah

Smrt in spopadanje z njo sta v zahodni kulturi v resnici mnogo večja tabuja kot drugod po svetu. Morda se nam zdijo nekateri običaji ob smrti nenavadni, a imajo smisel in so precej bolj logični kot tisti, ki so za nas običajni. V *Planinskem vestniku* se tokrat se dotikamo običajev, povezanih s smrtjo, v državah in kulturah, znanih kot alpinističnih ciljih, predvsem pa odpiramo vrata v intimne svetove, ki nastanejo ob izgubi nekoga, s katerim smo bili povezani z vrvjo. Z vrvjo, ki predstavlja (tudi) nekaj svetega ...

Obred ob smrti je eden izmed najstarejših oblik človeških ritualov. Vsak obred ob tem dogodku je zaznamovan s kulturo in vero, ki ji posameznik pripada. Pomemben del za posameznika je pojmovanje smrti in tistega, kar naj bi prišlo za njo. Različne kulture in še bolj vere si sklepno fazo človeškega življenja razlagajo vsaka po svoje, kljub vsemu pa imajo nekaj stičnih točk. Obredi ob smrti imajo za skupnost, ki ji je umrli pripadal, močno sociološko in psihološko komponento. Pogreb skupnost povezuje, hkrati pa predstavlja njeno simbolno slovo od posameznika. Podobnost med verovanji in obredi ob

smrti vsekakor obstaja, čeprav o univerzalnih vzorcih težko govorimo. Ključne stične točke vseh kultur in religij so: pomen smrti in priprava nanjo v času življenja, obredi ob slovesu od pokojnika in verovanje v obliko življenja po smrti.

Azija

Budizem. Budisti verjamejo, da se človeška duša reinkarnira tolikokrat, dokler ne doseže stanja nirvane, popolnega miru in prenehanja cikličnega ponavljanja reinkarnacije, torej rojstva, smrti in vnovičnega rojstva. Budisti se na smrt pripravljajo vse življenje in

jo razumejo kot fazo pri prehajanju iz enega v drug cikel ali stopnjo reinkarnacije. Zanje je zelo pomembno stanje zavesti ob smrti. Bolj je človek ob smrti miren, boljša naj bi bila njegova naslednja stopnja reinkarnacije. Budizem ima veliko vrst in različic, zato ne preseneča, da poznajo tudi celo vrsto različnih oblik pogrebov. Morda je najbolj zanimiv tako imenovani zračni pokop – pokojnikovo telo postavijo na posebne podstavke in pustijo, da njihove ostanke, razen kosti, pojedjo mrhovinarji. Ko ostanejo samo še kosti, to pomeni, da je pokojnik prišel v nebesa.

Hinduizem. Tudi hinduisti verjamejo v reinkarnacijo, vendar poznajo cel panteon različnih bogov in božanstev, h katerim se posamezniki zatekajo po duhovno pomoč ali jih prosijo za naklonjenost. Stanje, ki naj bi pomenilo izhod iz ciklov reinkarnacije, se imenuje *moksha*. Hinduisti ob smrti, za katero je najbolje, da nastopi na domu pokojnika, prepevajo in molijo. Pokojnikova glava mora biti obrnjena proti jugu. Če je le možno, sežgejo truplo v 24 urah, saj verjamejo, da ogenj sprosti duha, ki lahko odide v onstranstvo in se ponovno reinkarnira. Ogenj je sicer simbol Brahme, stvarnika v hinduizmu. Procesija, ki prenaša truplo, se pogosto ustavlja na mestih, ki so bili pokojniku pomembni. Vodja procesije je običajno najstarejši sin pokojnika.

Islam. Muslimani verjamejo v obstoj duše tudi po telesni smrti, ki jo sprejemajo kot božjo voljo. Po smrti

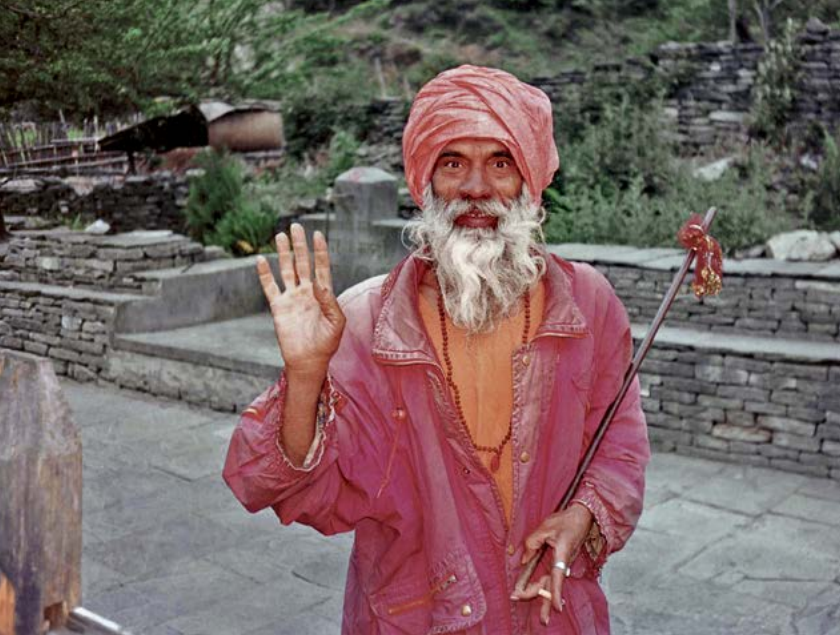
naj bi umrli v grobovih čakali na sodni dan, na katerega naj bi vsak dobil plačilo za tisto, kar je naredil v življenju – dobri naj bi odšli v nebesa, slabi pa v pekel. Muslimani morajo biti pripravljeni na smrt v vsakem trenutku, zato so zanje vsakodnevne molitve zelo pomembne. Umrlega moškega umijejo moški, žensko pa ženske, telo zavijejo v bele rjuhe in ob njem molijo. Telesa umrlega muslimana naj se ne bi dotikal nihče, ki ni musliman. Sežiganje trupel ni dovoljeno. Pokojnik mora biti pokopan tako, da je njegova desna stran obrnjena proti Meki. Med pogrebom recitirajo stihе iz svete knjige, Korana.

Europa in Severna Amerika

Kršćanstvo. Kristjani verjamejo, da jih po smrti čaka življenje v nebesih, vicah ali peklu, odvisno od načina življenja. Po smrti naj bi se kristjan znašel pred obličjem Boga, ki mu bo sodil na podlagi njegovih dejanj v času življenja. Umirajoči kristjani lahko od duhovnika prejmejo zakrament bolniškega maziljenja, ki naj bi pomenil spravo z Bogom in ljudmi na zemlji. Pred pogrebom katolika potekajo vigilije, na katerih žalujoči v molitvi prosijo Boga, naj pokojnika sprejme v nebesa. Krščanski pogreb poteka z mašo, v sklopu katere duhovnik blagoslovi pokojnika in njegove bližnje ter prosi Boga za odpuščanje pokojnikovih grehov. Trupla zadnje čase praviloma sežgejo, ponekod pa umrle še zmeraj pokopavajo v krstah.

*Večnost ...
Foto Gregor Kresal*

Guru, hinduistični duhovni učitelj ali vodja
Foto Stipe Božič

Green boots, Zeleni škornji – ime, ki ga je dobilo telo plezalca, ki je postalo mejnik na glavni severovzhodni grebenski smeri na Mount Everest. Telo uradno ni bilo identificirano, vendar naj bi bil to Tsewang Paljor, indijski plezalec, ki je umrl na Everestu leta 1996. Vir Wikipedia

Molino kolo Foto Stipe Božič

Na pogostitev takoj po pogrebu, kakor je navada danes, so bili včasih povabljeni samo nosači, sedmina ali osmina pa je bila sedmi ali osmi dan po pogrebu, ko se je brala tudi črna maša zadušnica.

Južna Amerika

Krščanstvo v kombinaciji z običaji staroselcev. V Južni in Srednji Ameriki živi približno štirideset odstotkov vseh kristjanov. Njihova kultura se je ponekod zmešala s kulturo staroselcev. V Peruju in v Andih imajo na primer popolnoma svoje običaje, povezane s smrtjo in žalovanjem. Običajni so krašenje prostora, v katerem pokojnik čaka na pogreb, in prišanje darov v obliki hrane, fotografiranje pokojnika v krsti ... Na pogrebi so prisotni tudi otroci. Smrt v Južni Ameriki ni tabu in je prisotna v življenju ljudi vse od rojstva. V Južni Ameriki ob smrti in žalovanju večinoma veljajo krščanska pravila, ki pa se razlikujejo od preostalih krščanskih praks drugod po svetu. Ljudje v Peruju so verjeli – in ponekod še verjamejo – da duša vsakega človeka ponoči med spanjem odleti kot ptica. Če se ne vrne, potem človek umre. Pokojnikov navadno ne sežigajo, saj verjamejo, da se lahko duša nekoč vrne vanje, zato je treba telo ohraniti čim bolj nedotaknjeno.

Ponekod veljajo običaji, da turiste, torej tudi alpiniste, ki se ponesrečijo, pokopljejo v skladu z lokalnimi običaji, če prevoz v domovino ni mogoč ali je taka želja svojcev oziroma pokojnika. V Himalaji je tako pokopanih cela vrsta alpinistk in alpinistov – nekatere pokojne so, če je bilo to mogoče, sežgali, druge so soplezalci pokopali v ledeniških razpokah, tretje v gomilah. Veliko trupel je zaradi tako rekoč nemogočega transporta ostalo ob poteh na vrhove osemtisočakov in tam zaradi temperature in nizke vsebnosti kisika v zraku mumificirana ostajajo za zmeraj. Posledice, ki jih pustijo tragični dogodki, kot je tudi smrt v gorah, so brez dvoma za marsikoga neznosne. Načinov, kako živeti z njimi, pa je toliko, kolikor je ljudi, ki so neposredno ali posredno povezani s tragičnim dogodkom in človekom, ki je izgubil življenje. Nekateri klonejo pod bremenom, nekateri se goram za zmeraj odpovedo, nekaterim pa ravno ta svet predstavlja vez z osebo, s katero so bili nekoč povezani tudi z vrvo. ●

Viri

An outline of different cultural beliefs at the time of death. London Mallee, 2011. <https://lmrpcc.org.au/admin/wp-content/uploads/2011/07/Customs-Beliefs-Death-Dying.pdf>
Country navigator, Death and dying: How different cultures view the end. 2. 2. 2021. <https://www.countrynavigator.com/blog/death-and-dying-how-different-cultures-view-the-end/>
Cake, Klaudia Krystyna: Guide to Death & Dying in Different Cultures All Over the World, 24. 6. 2021. <https://www.joincake.com/blog/death-in-different-cultures/>
Valerie Aguilar: Latin American death and funeral rituals, 2021. <https://www.bellaonline.com/articles/art40851.asp>

Podvojena bolečina

Če se smrt zgodi v gorah, ki jih imam rad, je bolečina ob tragediji podvojena.

Star sem bil osemnajst let in popolnoma predan plezanju, ko se je leta 1970 v gorah nad Chamonixem ponesrečil brat Silvo. Bil je eden od mojih prvih soplezalcev. Obstal sem, zbeigan in občutljiv najstnik, ki si je komaj začel graditi samozavest, pa se mu je že na samem začetku sesula v prah. Nisem več vedel, kaj si želim. Kljub obljubi mami in očetu, da ne bom več plezal, sem brez gora zdržal le nekaj mesecev. Nisem se jim mogel odpovedati. Postale so del mene, potreba in nuja. Štiri leta pozneje, ko mi je uspelo preplezati smer, v kateri je umrl Silvo, sem se s tem dokončno in v miru poslovil od njega.

Poleti leta 1982 sem vodil republiški alpinistični tečaj na Vršiču. V prvih dveh dneh smo opravili lepo število vzponov in vse je potekalo, da skoraj ne bi moglo bolje. Tretji dan sem s tečajnikoma preplezal Zahodni raz Male Mojstrovke. Odlično nam je šlo. Počasi in previdno smo sestopali po zavarovani Hanzovi poti čez severno ostenje. Le kakih petdeset višinskih metrov nas je še ločilo od vznožja, ko je Marku Skorenjsku, ki je sestopal za menoj, med prijetanjem jeklenice zdrsnilo. Nemočen sem lahko le gledal Markovo telo, ki je po nekaj udarcih v skale kot v počasnem filmu izginilo čez rob. Odhitel sem navzdol. Negibnega sem našel pod steno. Le nekaj minut zatem je že priletel helikopter, a zdravnik je lahko le potrdil, da mu ne more več pomagati. Še isti dan smo Marka prepeljali domov v Mozirje, kjer so nas njegovi najbližji kljub tragediji brez očitkov in lepo sprejeli. Teden pozneje sem Markovo sestro in njenega fanta odpeljal na mesto, kjer je Marku zdrsnilo. Na melišču pod steno smo pustili šopek cvetja in prižgali svečo. Kljub dejstvu, da se je nesreča zgodila na zavarovani planinski poti in nisem mogel vplivati nanjo, me je kot vodjo tečaja spremljala še dolga leta. Od takrat nisem vodil nobenega alpinističnega tečaja več.

Na odpravah v Himalajo, na katerih sem sodeloval, je umrlo kar sedem soplezalcev. Začelo se je leta 1979, ko je med sestopom z vrha Everesta v globino omahnil vodja šerp Ang Phu. Zmagoslavje ob doseženem vrhu se je v bazi, kjer smo čakali na novice z gore, sprevrglo v nekaj čisto drugega. Obstal sem v nekakšnem transu, morastih sanjah, ko bi se rad premaknil, pa se ne moreš. Le nemočno lahko zaznavš dogajanje okoli sebe. S sedla Lho La so šli fantje pod severni ozebniček, da bi našli kako sled za Ang Phujem. Okoli velike ledeniške razpoke, v katero ga je vrglo po dva tisoč metrov globokem padcu, so našli nekaj nje-

govih stvari, ki so bile raztresene naokrog. Spustili so jih v razpoko in čeznje posuli malo snega. Pogreb je bil tako končan. Ang Phu počiva tam, kjer se rojeva severni ledenik gore, Rongbuk. In to v vpadnici severnega ozebnička, ki vodi naravnost na vrh Everesta. "Bližnjica na vrh, pa tudi z njega," je pretresen dejal vodja Tone Škarja. Nam in šerpam je bilo enako hudo. Ang Phuja smo imeli radi.

*Grob Nejca Zaplotnika pod Manaslujem
Foto Viki Grošelj*

Jože Rozman in Marija Frantar v taboru III na Kangčendzengi
Foto Viki Grošelj

Naključje je hotelo, da sva s Stipetom deset let pozneje v dolini Kumbu našla Ang Phujevo družino.¹ Živeli so v zelo slabih razmerah in sklenila sva, da jim bova po svojih močeh pomagala. Tako se je iz tragedije razvilo čudovito prijateljstvo, ki traja še danes. Kako nenavadno in močno nas lahko življenje poveže na svoj nepredvidljivi način ... Tistega daljnega leta 1979, ko sem z Ang Phujem plezal na Everest, niti v sanjah nisem mogel misliti, da bosta dobrih trideset let pozneje njegov sin Mingma in moj sin Matija skupaj raziskovala Ljubljano in se mi nasmejana postavila pred fotoaparatus pod Prešernovim spomenikom pri Tromostovju.

Leta 1983 sta v plazju pod Manaslujem umrla Nejc Zaplotnik in hrvaški alpinist Ante Bučan. Tragedija se je odvila pred mojimi očmi. Le nekaj minut pozneje sem bili na kraju nesreče. Ante je za vselej ostal v svojem ledenem grobu, Nejca pa smo našli, prenesli iz ledenika in ga pokopali na travnatem morenskem robu. Zbrali smo se okoli gomile, na takrat za nas najbolj osamljenem in žalostnem kraju Himalaje. Bilo je veliko besed. Toplih in prijaznih, a vse so zbledele ob dejstvu, da Nejca živega in nasmejanega nikoli več ne bo med nami.

Leto pozneje sva s Stipetom še enkrat poskusila priti na Manaslu. Srečno sva preživela vse nevarnosti in napore ter 4. maja dosegla 8156 metrov visok vrh. Stala sva tam zgoraj za Nejca in Anteja, za vse, ki so neizmerno veliko žrtvovali, da nama je uspelo.

A pravo slovo od Nejca sem občutil šele trinajst let pozneje, ko sem tretjič odšel pod Manaslu. Ne zato, da bi ga preplezal, ampak zaradi dane obljube, da bom, če bo kdaj možnost, njegovo ženo Mojco in njune tri otroke pripeljal na njegov samotni grob. V pozni jeseni leta 1996 nam je uspelo. Medtem ko so se člani družine ob grobu na robu ledenika zatopili v spomine, sem se tudi sam v mislih pogovarjal z njim. O vsem, kar se je medtem zgodilo, o vsem, kar smo dosanjali, in o tem, kakšni so izzivi pred novimi generacijami plezalcev, ki jim je še vedno vzor.

Desetega maja leta 1989 sem z makedonskim plezalcem Dimetom Ilijevskim, Stipetom in šerpama Sonamom ter Adživo dosegel vrh Everesta. Peterica nas ga je dosegla, a vrnili smo se samo štirje. Dime je v tistem nočnem, bolj begu nazaj v življenje kot sestopu z gore naredil drobceno napako in za vselej izgubil. Zašel na kitajsko stran gore, omahnil na nepalsko ali pa se skušal le malo odpočiti in sta strahovit mraz ter utrujenost opravila svoje ... Še en dan čakanja v zadnjem taboru ni prinesel čudežne rešitve. Ostala nam je le vrnitev v življenje tam spodaj in korak vanj je bil težak, opotekav in žalosten. Odšli smo navzdol in skušali pozabiti, da je življenje včasih tragedija,

¹ Stipe Božič, hrvaški alpinist, fotograf in pisatelj.

*Dime Ilijevski v bazi pod Everestom
Foto Viki Grošelj*

v kateri moramo nastopati tudi takrat, ko bi bili za vse na svetu raje kje drugje. Kjer koli, samo ne tu, kjer je smrt kot soplezalec navezana na nevidno vrh tesno obte.

Kako osrečujoče lep in ves mehak od prijateljstva je bil tisti pozni večer 1. maja leta 1991, ko smo se spet znašli v taboru tri na pobočjih 8586 metrov visoke Kangčendzenge.² Dramatičen dan je bil za nami. S Stipetom sva se srečno vrnila z glavnega vrha, Uroš pa s Srednjega vrha gore. Od spodaj pa sta se do šotora vzpela Marija Frantar in Jože Rozman, ki naj bi v naslednjih dneh skušala doseči glavni vrh. Vseh pet se nas je stisnilo v šotor, kjer sva Jožetu in Mariji razlagala vse podrobnosti vzpona, na katere naj bosta pozorna. Zjutraj sem ju fotografiral, ko sta odhajala navzgor, in jima zaželel srečno pot, mi pa smo se odpravili proti bazi. Naslednji dan smo iz nje le nemočno opazovali njun vzpon, oblake, ki so ju zagrnili in vse močnejši veter, ki ju je le kakih sto metrov pod vrhom prisilil k umiku. Ob pol sedmih sta se zadnjič javila, češ da ne vesta, kje sta in kam morata. Obnemeli smo, strmeli v oddajnik, pričakujoč čudežni preobrat, aparat pa je ostajal tih in nem. Molka in obup sta polnila dušo. Lepo jutro nam je vtilo nekaj lažnega upanja. Robi in Dare sta s šerpami iz tabora dve pohitela navzgor. Okoli dvanajstih pa sta sporočila, da so na izravnavi pod taborom štiri našli njuni trupli. Dan je bil tako mil in lep, kot bi se narava hotela odkupiti za tragedijo. Nas pa je spoznanje, da ni nobenega upanja več, popolnoma ohromilo. Le Uroš in Andrej sta začela klesati spominsko ploščo. Enolično in enakomerno sta s kladivi udarjala po dletih. Tin, tin, tin, tin. Kot navček.

Štirinajstega junija leta 1993 se nas je šesterica stiskala v šotorčku za dva, v taboru štiri na previharjenem grebenu gore K2.³ Dan prej smo Zvonko, Stipe, Carlos

² Člani odprave Kangčendzenga 1991: vodja Tone Škarja, Marija Frantar, Vanja Furlan, Viki Grošelj, Bojan Počkar, Marko Prezelj, Jože Rozman, Uroš Rupar, Andrej Štremfelj, Stipe Božič, Dare Juhant, Robert Držan, Wanda Rutkiewicz, Ewa Pankiewicz (Poljska), dr. Damijan Meško.

³ Slovenska odprava na vrh K2, člani: Stipe Božič, Viki Grošelj, Carlos Carsolio in Zvonko Požgaj.

*Mingma in Matija pod Prešernovim spomenikom v Ljubljani
Foto Viki Grošelj*

in jaz dosegli vrh, od spodaj pa sta do sem priplezala Boštjan in Boris, ki naj bi poskusila napredovati proti vrhu. Vihar je divjal z nezmanjšano silo in jasno je bilo, da se moramo nekako izvleči. S Carlosom sva tvegala nevaren sestop, saj v šotoru ni bilo prostora za vse. Nekaj ur pozneje sva Stipetu sporočila, da se nama je uspelo prebiti do tabora nižje. Odgovoril je, da se je Boštjana Kekca začela lotevati višinska bolezen in da bodo, v upanju, da se vihar poleže, skušali sestopiti naslednji dan.

Naslednji dan smo ob oddajnikih le nemočno spremljali dramo, ki se je odvijala tam zgoraj. Boštjanovo stanje se je čez noč močno poslabšalo, vihar pa je divjal z nezmanjšano močjo. Ni mogel več stati, kaj šele hoditi ali plezati. Pripravili so ga za transport. Po položnem delu grebena je še nekako šlo, ko pa se je prevesil v prepadno prečnico, niso mogli več nikamor. Med preudarjanjem, kaj storiti, je Boštjan umrl. Ostalim trem je se izčrpanim, pomrznjenim in pretresenim vendarle uspelo rešiti. Nekaj dni pozneje smo brez Boštjana odšli proti domu in vsak zase iskali smiselna in nesmiselna opravičila za naše početje, za katero je treba včasih plačati najvišjo ceno.

Smrti v gorah nikoli nisem mogel sprejeti kot sestavnega dela tveganja ali tako otopeni, da bi se nanjo preprosto privadil. Prav nasprotno. Vsaka nova se mi je zdela še hujša. Tudi zato so vse tako živo prisotne v mojih mislih. ○

Andrej Štremfelj

Jesen ob Šraufovem
možicu
Foto Andrej Štremfelj

Odločeni, da se vrnemo z vsake ture

Usakič znova na Poti

"Zakaj je nekaterim dano preživeti vse nesreče, druge pa že prva za vedno izloči? Zakaj so naše sledi različno dolge? Zakaj sem sam lahko vse preživel? Tega se seveda nisem odločil sam, vedno sem pa čutil odgovornost do življenja. To mi je bilo dano. Hvala Ti!"

Tone Škarja

Zapuščamo bazni tabor na ledeniku Baltoro na njegovem skrajnem koncu ob vznožju Skritega vrha. Pred dvanajstimi dnevi sva bila z Nejcem na vrhu. Moj prvi osemtisočak. Nobenega veselja ne čutim ob tem. Bazo zapuščamo brez Draga. Kako je to sploh mogoče? Za mojo mlado alpinistično dušo je to preprosto nerazumljivo.¹

Skupaj smo prespali v taboru štiri, midva na poti z vrha, on na poti proti vrhu. V slabem vremenu je sam prišel v tabor, potem ko je Čajz obupal ob vstopu v skale. Drago je bil trdno odločen, da gre naslednji dan sam na vrh. V primeru slabega vremena, je rekel, bo morda počakal še en dan, hrane da ima dovolj.

Jutro je res slabo. Z Nejcem se počutiva, kot bi naju ponoči nekdo pretepel. S težavo se oblečeva in počasi zlezava iz šotora. Prijatelja skušava prepričati, naj se z nama vrne v trojko, kjer je že naslednja naveza pripravljena za vrh in se lahko z njima ponovno vrne, če se bo vreme popravilo. Drago je odločen, da ostane. Vložek v celotno odpravo in predvsem v ta zadnji vzpon iz baznega tabora je preprosto prevelik. Razum veleva eno, srce pa nasprotno. Zmaga srce in Drago ostane.

¹ 8. julija 1977 sta Andrej Štremfelj in Nejc Zaplotnik kot člana 1. jugoslovanske alpinistične odprave v Karakorum (1. JAOK) v organizaciji PD Tržič, v prvenstvenem vzponu po jugozahodnem grebenu dosegla vrh drugega slovenskega osemtisočaka, Gašerbruma 1 (8068 m, 4. pristop na vrh). Drugi člani odprave: Janez Lončar (vodja), Filip Bence, Borut Bergant, Drago Bregar, Franc Čanžek - Čajz, Martin Košak in Marinko Pintar.

Trenutka, ko skozi odprtino šotora pokuka njegova glava – zaraščen obraz z majhnimi lisami od sonca ožgane kože, žareče oči, obdane s kolobarjema svetlejših barve, ki so ju zapustila ledeniška očala, ozek nasmeh na ustnicah, kjer so še vedno beli ostanki kreme za usta – ni mogoče priklicati nazaj. Filmski trak življenja se ne da zavrteti v obratno smer:

Kratek in odločen "Živjo!" mi še vedno odzvanja v ušesih in ga nehote ponovim še enkrat, potem ko se z zadnjim pogledom poslovim od Gašerbruma ena, katerega vrh se počasi skriva za snežnim grebenom. Draga ni nihče videl umreti. Enostavno je izginil. Videla sva njegov zadnji nasmeh in slišala njegove zadnje besede ... Potem pa molk in neznosna praznina. Najprej smo upali. Zdaj zdaj bo zaškrtala radijska postaja in se bo oglasil. Ne, izpraznile so se mu baterije ... Na poti proti vrhu se mu je mudilo in se ni oglašal ... Čaka v taboru, jutri bomo zagledali drobno piko, ki sestopa ... Mogoče smo jo spregledali in se pojavi v dolgih prečkah proti taboru dve ... Mogoče pa ...

Dnevi slabega vremena pa so kar trajali. Počasi, kot bi s kapljami skušal napolniti bazen do vrha, je v našo zavest kapljalo spoznanje, da je Drago odšel iz našega materialnega življenja. Lahko da ga je odnesel plaz novega snega, ko je v šotoru na izpostavljenem pobočju čakal na lepo vreme, morda je zdrsnil nekje na poti ali pa ga je popadla nenadna višinska bolezen, lahko pa ... Številna vprašanja brez odgovorov z enim

samim dejstvom – po Baltoru navzdol hodimo brez Draga. Občudujemo številne sanjsko lepe gore, o katerih smo skupaj sanjali in jih na poti navzgor skupaj občudovali, delali načrte in se veselili življenja. Občudujemo jih drugače, občudujemo jih brez njega.

Še dober mesec smo bili na poti, preden smo prišli domov. Rana, ki je zakrvavela ob spoznanju, da smo Draga izgubili, je ravno nehala krvaveti in se počasi začela zapirati, ko smo se na poti domov ustavili v Višnji Gori. Oče je stal na pragu pred hišo, ko nas je zagledal prihajati, četico shujšanih in ožganih fantov s povešenimi glavami, brez Draga. Bruhnil je v jok in se umaknil v hišo. Morda smo dokončno ugasnili še zadnjo iskrico upanja, ki je boleče tlela v njegovem srcu, v tistem najbolj skritem kotičku.

Pri dvajsetih letih me je ta žalost močno prizadela. Ponovno se je odprla rana in zakrvavela še bolj kot na začetku. "Andrej, tega ne smeš nikdar narediti svojim staršem, svojemu dekletu, ženi, otrokom," sem si obljubil.

Stojim v Tamarju, v majhnem predprostoru kapele, ki stoji na robu travnika nekoliko pod kočo. Z odsotnim pogledom strmim v sivo vrečo z Barbarinim truplom, ki jo je pred kratkim pripeljal helikopter. Na vreči je skromen šopek jesenskega gorskega cvetja, ki ga je tja položila neznana roka reševalca. Po travniku hodijo še zadnji planinci, razposajeni in navdušeni nad lepim dnevom, ki so ga preživeli v objemu čudovitih gora. Mimo kapelice pa vseeno utišajo svoje glasove, saj vsa dolina ve, da se je v Šitah zgodila huda nesreča. Lep jesenski dan se preveša v pozno popoldne, kar bi z veliko radostjo opazoval tudi sam, če ...

Z Barbaro, Marijino mlajšo sestro, sva zgodaj zjutraj, še v temi, zapustila kočo in se podala pod severno steno Šit. Bila sva na veliki skali sredi dostopnega melišča, ko se je začelo daniti. Posedela sva za kratek čas, nekaj pojedla in se odpravila do vstopa. V prvenstveni smeri v levem delu stene sva dobro napredovala, dokler naju ni zaustavila previsna pregrada in naju potisnila daleč v desno. Po kratkem težavnejšem odstavku me je stena spustila na široko, nizko obokano in drobljivo polico, tako značilno za to in številne druge stene v Julijcih. Navdušen nad lepim prehodom sem potegnil dolg raztežaj in si na primernem mestu uredil dobro varovališče.

Veselo varujem Barbaro in se razgledujem po okolici, kje bova nadaljevala svojo novo smer. "Andrej, kje si šel pa tukaj?" me Barbara opozori na svojo prisotnost na drugi strani vrvi. "Še malo navzgor, potem pa prestopiš desno na polico," ji odgovorim, "saj ni težko!"

"Andrej ne morem, ne najdem nobenega oprimka!" V hipu se zavem njenega položaja, saj vse do mene ni nobenega klina več. Še preden utegnem izreči kar koli spodbudnega, se njeno telo odlepi od stene in poleti v globino ... Barbaraaa...

Za kratek čas pred kapelo zavladava tišina, medtem pa se meni podira svet, povsem brez hrupa, kot bi se rogal moji nesreči. Številna vprašanja mi rojijo po glavi. Zakaj se mi je to zgodilo? Zakaj je morala Barbara

Stane Belak - Šrauf
je leta 1995 umrl
v plazu pod Veliko
Mojstrovko.
Foto Stipe Božič

Nejc Zaplotnik Foto Stipe Božič

umreti? Ali bom sploh še kdaj lahko mirno pogledal mami Lojzki v oči? Kako bo razmišljala Marija? Kaj bo rekel Tone, njen brat, s katerim sem veliko plezal? Pa preostali bratje in sestre? Kaj ...? Zakaj ...? Nobenega odgovora. Z otopelimi mislimi ne morem najti odgovorov in jih še dolgo ne bom našel. Ne zavedam se še, da bodo minila leta, preden si bom lahko odgovoril na vsa vprašanja, če sploh kdaj.

Sedim za mizo v kuhinji pod veliko leseno stensko uro, ki glasno in enakomerno tiktaka. Po kosilu smo. Mama Lojzka je ravno zapustila kuhinjo, Marija pa se ukvarja z enomesečno Katarino v najini sobi. Še vedno težko zberem misli, hiša je odeta v žalost. Jutri bo Barbarin pogreb. Nekdo narahlo potrka na kuhinjska vrata. Ker ni odgovora, se vrata počasi odprejo in zagledam Marjonov² obraz, asketsko izklesane poteze so prekrpite s tančico razumevanja in sočutja. Ponovno se zlomim, kot že tolikokrat v teh dneh. Ne morem zadržati joka, medtem ko Marjon sede poleg mene in me objame preko ramen. Brez besed, ki sploh niso potrebne: "Marjon, hvala ker si prišel."

V kleti, kjer imava z Marijo v veliki leseni omari svojo plezalno opremo, skrbno nabiram vse potrebno za prvenstveni vzpon v Škrlatici. Štirinajst dni je od nesreče v Šitah. Velika žalost še vedno ovija hišo in še nekaj časa ne bo izginila. Rožljanje klinov in vponk pritegne pozornost malega Aljoše, Marijinega nečaka, ki se z drugimi otroki igra na dvorišču. Glavica s svetlimi lasmi pokuka skozi odprto kletno okno, in ko vidi, da pripravljam nahrbtnik, me popolnoma resno vpraša: "Ali se boš ti tudi ubil?" Presenečeno ga pogledam in se samo rahlo nasmehnem. Glavica je že izginila in Aljošo je znova pritegnila igra, tako kot so mene znova pritegnile gore in plezanje. Kako je to mogoče, sprašujem tudi sam sebe. Za ta čas kar nespodobno povabilo je tako močno, da se mu ne morem upreti. Naslednjega dne sva z bratom v Škrlatici preplezala novo smer, ki sva jo posvetila Barbari. Znova se znajdem na Poti, ki se morda prav v teh dneh rojeva v Nejčevi glavi.

"Ej, Andrej, plaz na Manasluju nam je vzel Nejčka." Poved sem slišal še v polsnu, potem ko me je Aleš pocukal za noge v spalni vreči, da bi me prebudil.³ Kaj? Plaz? Manaslu? Saj sem vendar v Paklenici. Aleš še enkrat potrdi neverjetno novico in že izgine izpred šotor. Na hitro navlečem hlače in pulover ter se skobacam iz šotor. Nekaj plezalcev s čelnimi svetilkami se je zbralo na majhni jasi sredi gruče šotorov. Vsi po vrsti imajo resne obraze in se tiho pogovarjajo. Novica, ki so jo izvedeli pri večernih poročilih v Starem Gradu, je šokirala vse in stregnila še tiste, ki so do tedaj mogoče spili pivo preveč. Še kakšno uro sem sedel pred šotori in se rahlo tresel v večernem hladu. Nič nisem govoril, samo razmišljal sem o Nejcu in o njegovi nesreči, o Mojci, otrocih. Potem sem se zavlekel nazaj v šotor in skušal zaspiti.

Zjutraj sva si s Tomom oprtala nahrbtnik in plezalno vrv ter odšla pod steno.⁴ Prejšnji dan sva se dogovorila za Klin. Vso pot sem hodil molče in premleval včerajšnja novico, za katero sem si želel, da bi bila samo plod blodnih sanj. Zavidal sem prijatelju, ki je hodil tako brezskrbno, ker še ni vedel za nesrečo. Pod steno nisem več zdržal. Povedal sem mu o Nejcu in se popolnoma zlomil. Jokal sem kot otrok. "Ali greva nazaj?" me je vprašal. "Ne!" Upal sem, da bom med plezanjem laže prebolel to strašno novico. Vsaj za en dan.

Mojco sem prvič videl na žalni seji v občinskih dvorani. Nisem zbral dovolj moči, da bi jo obiskal na domu. Nisem si znal predstavljati, da bi jo lahko opogumil, ji pomagal, jo bodril, ko pa sem bil še sam ena sama razvalina.

Vsako nesrečo svojih prijateljev sem skušal natanko analizirati, poiskati sem hotel napake, ki so jih storili. Ne z namenom, da bi koga obsojal ali da bi upravičeval svoje nadaljnje plezanje, ampak zato, da bi se iz njihovih napak česa naučil, da jih sam ne bi ponovil. Pri

² Marjan Manfreda.

³ Aleš Kynaver.

⁴ Tomo Česen.

Borut Bergant - Čita se je smrtno ponesrečil leta 1985 med sestopom z Jalung Kanga. Foto Stipe Božič

Nejčevi nesreči pa nisem našel nobene napake. Postali smo plezalska družčina, preizkušena v najtrših pogojih alpinizma. Sami sebi smo se v nekem času zdeli tako dobri, izkušeni, pametni, natrenirani in previdni, da smo dobili občutek, da smo nedotakljivi, da se nesreče dogajajo drugim, nam pa se ne morejo. Potem pa preprosto pride plaz in zasuje Nejca, sredi ravnine. Podor

serakov, ki se zgodi mogoče vsakih deset let enkrat, in ravno takrat si ti na njihovi uničujoči poti. To dejstvo me je popolnoma razorožilo.

Nisem nehal plezati, ker sem bil preveč trdno na Poti, sem pa potreboval kar nekaj časa, da sem razjasnil svoj pogled na plezanje. Spoznal sem, da nismo bogovi na zemlji, da je kljub vsemu našemu znanju in izkušnjam, naši trdni odločenosti, da se vrnemo z vsake ture, še nekdo nad nami, ki ima zadnjo besedo. On, ki je pot, resnica in življenje, On, ki nam je dal svobodno voljo, da se vedno lahko o vsem odločamo sami, in je obenem vsemogočen ter ve, kje in kdaj nas bo poklical k sebi.

Pred dnevi sem preplezal Šraufovo smer v Stenarju. Na izraziti rami, poraščeni z gorsko travo in drugim rastlinjem, ki je dobilo izrazito jesensko barvo, sem opazil možica. Spodnji del je že prerasla trava in lahko verjamem opozorilu v vodniku, da je to možic, ki ga je verjetno postavil Šrauf. Kričeče rdeče obarvani listi rastline poleg možica in panorama Martuljkove skupine v ozadju so v meni vzbudili melanholične spomine na Šraufa in njegova podoba se mi je povsem živo izrisala iz spomina. Pod vtisom razmišljanja, kako naj napišem pričujoči prispevek za *Planinski vestnik*, sem se med plezanjem spomnil še številnih drugih prijateljev, ki so prezgodaj zapustili strmi svet alpinističnega življenja: Petra, Slavca, Pavleta, Čite, Filipa, Pavla ... Ni me prevela žalost, samo rahla otožnost in hvaležnost, da smo delček Poti hodili skupaj. ●

Vsak s svojega vidika, pa vendar skupaj, pripovedujeta zgodbo o doživljanju poti na vrh, o ljubezni do alpinizma in o medsebojni ljubezni. O pogledu na življenje, ki presega le materialno. Dajeta vpogled v košček življenja dveh, ki sta se objela na vrhu sveta, nama in kasneje tudi sestri Neži pa s svojo zgodbo dala bogato življenjsko popotnico. S knjigo, ki jo držite v rokah, nekaj tega delita tudi z vami.

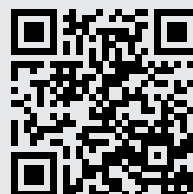
—KATARINA ŠKUFCICA IN ANŽE ŠTREMFEJL

»Začela sem brati knjigo: oh, joj, prejoj, kakšna poezija je to! Čisto počasi jo bom brala, da je ne bo prehitro konec. Globok poklon.«

—MAŠA

Cena knjige je 30 €.

Več informacij in možnost nakupa na spletni strani:
www.stremfelj.si

Najtežje se je v dolino vrniti sam

Uprašanja brez odgovorov

Do koder mi seže spomin, vidim gore. Največji del prostega časa je naša družina preživljala v majhni brunarici pod domačo Uršljo goro, na poteh po koroških hribih, občasno pa smo se odpravili tudi na bolj oddaljene hribe. Neizmerno doživetje in podvig zame je bil, ko sem še ne šestleten stal na Triglavu.

V vrtcu me je vzgojiteljica postavila na stol in drugim otrokom, ki so vame zrl kot v nadzemskega junaka, sem pripovedoval o svojem vzponu. V gorah sem doživel najlepše trenutke in postajale so mi sinonim za srečo, veselje in lepoto. Čeprav sem bil v procesu gorniškega odraščanja in zorenja v družini, v planinski šoli, pri usposabljanju za mladinskega planinskega vodnika in v šoli alpinizma pogosto opozarjan na nevarnosti v gorah, pa gorskega sveta nisem mogel sprejeti kot nevarnost sebi ali bližnjim.

Tudi tistega zgodnjega septembrskega dne pred sedemintridesetimi leti, ko sva dva zagnana najstnika plezala v zahodnem delu Triglavske stene in naju je v zgornjem delu zajel dež, nato pa še divje snežno neurje, sem nastalo situacijo dojemal kot veličastnost gore in doživetje, o katerem se bom čez kak dan pogovarjal s prijatelji. Lahko oblečena, premočena do kože in izgubljena sva iskala pot proti robu stene.

Igor je bil fant, ki ni veliko govoril, njegov nasmeh in žareče oči, ko je beseda nanesla na plezanje, so povedali več.¹ A takrat je Igor izrekel besede, meni nepojmljive in še danes ob mislih nanje začutim tesnobo, ki me je spreletela: "Če do noči ne izplezava, bova umrla!" Hitel sem naprej, v mislih pa so mi odmevale njegove besede. Tako tuje in hladne. Umirajo vendar stari in bolni. Jaz pa sem poln energije, želja in ciljev.

Noč naju je ujela v zasneženem žlebu, ki ga je zapiral skalni skok. Vsi najini poskusi, da ga preplezava, so se končali s padcem v globok sneg. Nisva izplezala. Mraz je vklenil Igorja. Naslednji dan sem sam izplezal iz snežne pasti in sledil je najtežji trenutek. Vrnitev v življenje. Občutek krivde. Krivde, da sem živ. V glavi so se mi vrtela sama vprašanja – zakaj, kaj bi lahko naredil drugače ...? Odgovorov ni bilo. Na domu, kjer sem zdravil ozeblino, so me obiskovali prijatelji. Vsak na svoj način so me tolažili, a nič ni pomagalo. Črv je boleče vrtal in me razjedal. Jaz sem živ, Igorjev nasmeh pa je izginil za vedno.

¹ Igor Ježovnik.

Igor Ježovnik, Kazbek, Gruzija 1983
Arhiv družine Igorja Ježovnika

ga Daretovega padca med spuščanjem po vrvi po uspešnem zimskem vzponu v Mrtvaškem prtju v Grandes Jorasses.³ Izpulil se je klin in Dare je skupaj z vrvjo prosto padel čez steno. Vrv, ki je opletala po zraku, se je čudežno zataknila in obvisel je globoko pod mano. Poškodovan, a živ. Tudi za trenutek nisem okleval. Z derezami na nogah sem v zimskem večeru plezal tam, kjer v drugih okoliščinah ne bi zmogetl. Gnala me je ena sama misel: za vsako ceno moram pomagati Daretu!

Dvajset let pozneje mi je življenje poklonilo Grega. Postala sva prijatelja in soplezalca. Ob njem sem

³ Dare Juhant.

Južna stena Pece, Igorjeva smer (posvečena Igorju Ježovniku, A2/VI, 5+, 200 m, prv. Stanko Mihev in Andrej Gradišnik, 5. 10. 1985) in Spominska smer Grege Lačna (VIII/A1, 250 m, prv. Andrej Jež in Andrej Gradišnik, 15. 9. 2021)
Foto Andrej Gradišnik

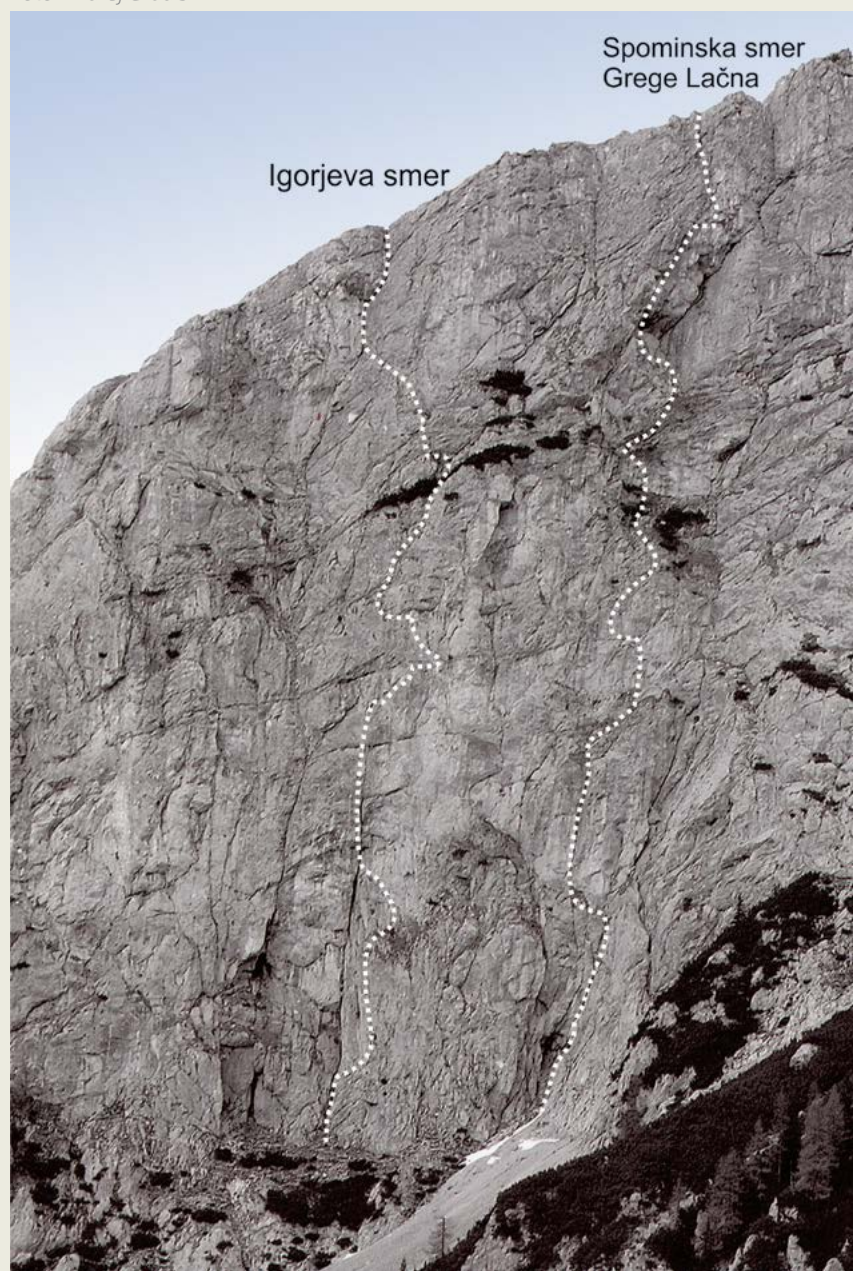
Zatem se je na vratih pojavil Anza.² Z Igorjem sta bila soseda in skupaj sta začela hoditi v gore. Najprej po nadelanih poteh. Vpisala sta se v alpinistično šolo in začela plezati. Stopil je do mene, me objel in močno stisnil. "Da si vsaj ti živ!" je dahnil. Objeta sva jokala, glasno in dolgo. Solze so odplaknile najbolj črne misli in pritisk v duši je začel počasi popuščati. Hvala, Anza.

Pozneje sem obiskal Igorjevo mamo. Ponudila mi je povsem novo puhasto bundo: "Če bi jo imel Igor s sabo ... Vzemij jo ti, da te ne bo zeblo v hribih ...". Nisem je mogel vzeti, a prijazne geste ne bom pozabil nikoli. Nehal sem se spraševati, kako naprej. V danes že močno zbledelo alpinistično beležnico sem zapisal: "Igor, še bom plezal, tudi zate bom plezal."

Moje življenje je spet dobilo smisel. Rane na rokah in nogah so se zacelile hitro, tiste v duši bolj počasi. Brazgotina je ostala za vedno. S časovno distanco in po ničkolikokrat prevrtenem toku dogodkov tistega nesrečnega dne in noči sta v meni dozorela življenjsko spoznanje in resnica. Moč življenja je v glavi. Pozitivna misel in srčna želja lahko premagata ovire in telesno šibkost. Žalostna in mračna izkušnja mi je dala bogato življenjsko popotnico. Kadar koli sem se znašel pred ovirami, v dolini ali gorah, sem si kot mantra v glavi ponavljal: "Če sem preživel takrat, bom zmogetl tudi zdaj!" Še najpogosteje sem zato vztrajal in kljuboval na svoji menedžerski poti, ko so drugi klonili. In ko mi je zmanjkovalo energije, sem se spet podal v strme stene, ki so mi vedno znova sprostile dušo in napolnile baterije.

Ostal pa je strah za moje soplezalce. Nikoli več se v dolino ne bi želel vrniti sam. Spomnim se grozne-

² Ivan Štornik.

Čudovit, a
neizprosni svet
Foto Jure K. Čokl

se pri plezanju počutil tako zelo dobro, tudi zato, ker me zanj nikoli ni bilo strah. Preprosto nisem poznal človeka, ki bi mu plezanje toliko pomenilo, ki bi bil tako suveren, natreniran, močan, predan in ciljno usmerjen. Njemu se v gorah pač ne more kaj zgoditi. Tudi dobra prijateljica in alpinistka, naša *dohtar'ca* Janeta, ki je med tistimi, ki so umrli prehitro, a v njim najljubšem okolju, je na najino navezo gledala tako.⁴ Nekoč je v skrbi zame rekla: "Ali res moraš z Gregom plezati v tako težkih smereh? On je vendar mlajši, ima mnogo več časa za trening ..." Da bi se lahko kaj zgodilo njemu, tudi ona ni pomislila. V nasprotju z Janeto pa je Grega menil, da plezam še premalo in da preveč časa in energije namenjam službi. Vztrajno me je nagovarjal, naj zapustim menedžerske vode, in dokler sem še pri močeh, zaživim polno plezalsko življenje. V nekem trenutku je splet okoliščin pripomogel, da je beseda postala meso. Kar naenkrat me pomanjkanje časa ni več stiskalo za vrat. Plačala sva letalske vozovnice za Maroko, navila dinamiko treningov, kovala načrte in hrepenela po jutri. Tudi poslovno sva se povezala na način, ki bi nama dopuščal veliko prostega časa. A skupnega jutri nisva dočakala. Po uspešnem zimskem vzponu je med sestopom z Mlinarskega sedla Grega omahnil v večnost. Zgodilo se je nemogoče.

⁴ Janeta Pušnik Kodrin.

Tokrat me niso preganjali občutek krivde in nesmiselna vprašanja, kaj bi lahko naredil drugače, zakaj se je to moralo zgoditi. Grega je točno vedel, kaj si želi v življenju. Živel je srečno in na najvišjih obratih. Če bi on izbral med sto leti življenja povprečneža in njegovimi dvainštiridesetimi, bi gotovo izbral slednje. Tokrat so bile moja prva misel njegova žena, hčeri, oče in vsi okoli njega, ki bodo morali živeti naprej. Čas se ni ustavil. Minilo je leto in več. Zdi se, da bolečina popušča.

Vedno znova pa, ko se z ženo Katjo voziva z avtomom, ki je bil velika Gregova ljubezen, a sem ga sam žal kupil šele po njegovi smrti, in poslušava pesem Brucea Springsteena *You are Missing*, mi pritečejo solze. Verjetno zato, ker sem sebičen. Žalosten sem, ker ne vozi pred nama in ker vem, da bo moje življenje brez njega za zmeraj drugačno.

Tako kot ne moremo zavrteti časa nazaj, tudi živeti ne moremo za nazaj. Kdo ve, koliko nam je namenjeno, a zase vem, da čas, ki mi je na razpolago, želim nameniti tudi temu, da ohranjam svetlo podobo prijateljev, s katerimi sem delil hrepenenja in so za vedno ostali del gora. Uresničil bom čim več Gregovih idej ter spremljal njegova dekleta. In naslednje leto, ko bo njegov oče Marjan, velik človek in v mladosti uspešen alpinist, star petinšedeset let, pojdem z njim po Kratki Nemški čez Triglavsko severno steno. Zaobljuba, ki sta si jo dala z Gregom. ●

"Nismo si mogli in znali pomagati."

Najhujše alpinistične nesreče

Pisanje, branje in pogovor o smrtnih nesrečah v gorah pomeni podoživljanje najbolj hudih in bridkih spominov na izgube najboljših in najdražjih prijateljev in soplezalcev, ki jih v nevarnih in brezupnih okoliščinah nenadoma ni bilo več.

Kako to opisati? Nekateri nekdanji pisci so se temu izogibali ali pa so nesreče omenjali le mimogrede, rekoč "po znani nesreči ...", ob tem pa marsikdo ni vedel, za katero nesrečo je šlo, kaj šele, kako se je to zgodilo. Vzgojitelji so nam dostikrat omenjali nesreče – z najboljšim namenom in tako smo njihove pripovedi tudi sprejemali. Včasih so se pri tem izgubile važne podrobnosti, spet drugič pa je bilo vsega preveč.

Tako se je pozabilo vse tisto, kar je bilo pri tem bistveno, in kmalu ni bilo več nikogar, ki bi to lahko temeljito preveril in predstavil, da bi nam o tem ostajala spomin in poučen opomin.

Nesreče v gorah so del našega planinskega izročila in izredno dragocenih izkušenj, ki bi jih moral poznati vsak od nas. Cele generacije so imele živo pred očmi, kako sta se leta 1942 v Rigljici smrtno ponesrečila dva alpinista, pri reševanju pa tudi dva reševalca; kako je prišlo do nesreče treh alpinistov leta 1950 v Jalovcu in kako je dve leti pozneje v Špiku umrlo kar pet alpinistov. Te najhujše nesreče posebej izstopajo, govorijo pa tudi za marsikatero druge. Vse te tri je leta 1962 presrečno opisal Ciril Praček v svoji knjigi *Med gorskimi reševalci*. Želimo si, da bi bila tudi ta knjiga vedno dostopna in bi jo lahko vzel v roke prav vsak od nas.

Leta 2005 je pri založbi Didakta izšla knjiga *Spomin in opomin gora. Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah* (v nadaljevanju SiOG), ki sem jo pripravil po več kot tridesetih letih zbiranja in urejanja. Pri tem so mi pomagali številni prijatelji in sodelavci iz vse Slovenije. Opisi nesreč in ponesrečenih v njej zgovorno govorijo sami zase, tako da se lahko popolnoma vživimo v pripoved in se poistovetimo s ponesrečenimi, kot da se je to zgodilo komu izmed nas ali celo nam samim.

Rigljica, od 16. do 19. avgusta 1942

V nedeljo, 16. avgusta 1942, so jeseniški plezalci, 20-letni Franc Kovač, delavec, 21-letni Jože Vodišek - Pepi, mehanik, in Tone Tomazin plezali v Centralni smeri v severni steni Rigljice, 1911 m. V vrhnjem delu, v zadnji petini stene, so bili prepričani, da so že čez vse

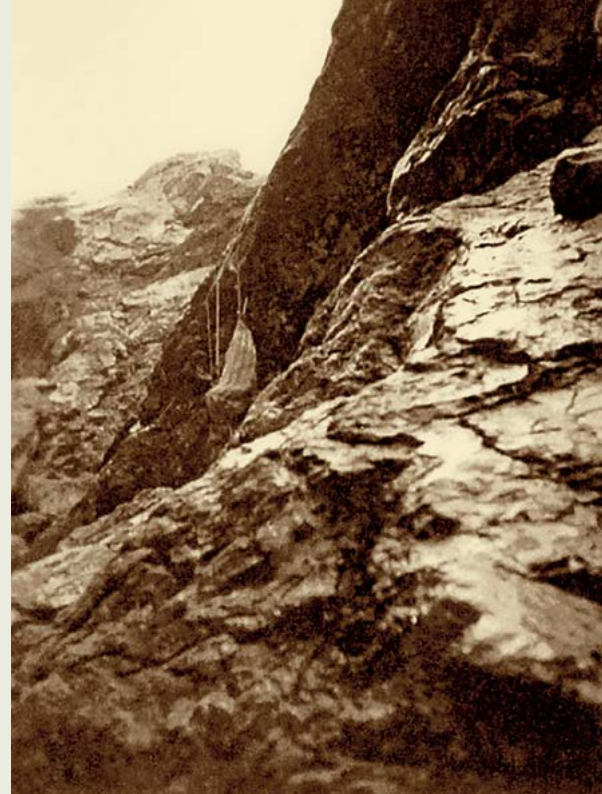
težave, in so navezani napredovali vsi hkrati. Po izjavi preživelega je prvemu (nápak zadnjemu) na gladkih ploščah zdrsnilo in je potegnil za seboj drugega, ta pa tudi tretjega soplezalca. Prva dva sta se po padcu dvajset metrov niže zagozdila v dno kamina. Eden od njiju se ni več oglasil, drugi se je še dvignil, nekaj mrmral, bruhal in onemel. Tretji je padel zraven njiju (po drugih podatkih na njiju, kar ga je rešilo) na vse štiri okončine in si zlomil gleženj in nadlaket.

Rigljica
Foto Bor Šumrada

Del snežnih gmot v grapi Rigljice, ki se je med reševanjem leta 1942 zrušil na Mirana Marna - Marjona in Franca Talarja. Arhiv Mirka Dermelja

Spuščanje ranjenega Tomazina z drogom in vrečo čez previs v Rigljici (zadnji posnetek reševalca Mirana Marna - Marjona, preden je podlegel v drugi nesreči). Arhiv Mirka Dermelja

Severna stena Rigljice, kjer sta leta 1942 v nesreči umrla dva alpinista, tretji pa se je poškodoval. Med reševanjem sta umrla še dva gorska reševalca. — — smer reševanja
Vir Slovenski planinski muzej

Naslednji dan so jih pogrešili starši in sprožili reševalno akcijo. Vodil jo je Karel Korenini. Popoldne so reševalci prišli pod steno in našli nahrbtnika pogrešanih. Zvečer so prvi priplezali do njih in preživelemu nudili prvo pomoč.

Tretji dan so po plezalni smeri priplezali tudi drugi z opremo in začeli težavno spuščanje poškodovanega z reševalnim drogom in 30-metrskimi vrvmi po Mari-borski (Kaminski) smeri do rušnate glave nad severno grapo med Rigljico in Rušico. Tomazin je bil v močni reševalni ponjavi in privezan na reševalni drog, vsaka stran droga je bila varovana s tremi vrvmi, na vsaki strani je bil eden od reševalcev. Za posamezni spust je bilo potrebnih šest vrvi in precej klinov. Spuščanje je bilo izredno zamudno, zato je večina reševalcev do noči dosegla le ploščad na sredini stene in tam bivakirala. Prenočevanje je spremljala nevihta.

V sredo, 19. avgusta, je sledilo spuščanje prve skupine reševalcev s Tomazinom. Spet sta ga spremljala dva reševalca, vsaka stran je bila zavarovana s tremi vrvmi. Čez plati ga je čez najdaljši, več kot 50 metrov visok previs, spremljal eden od reševalcev. Prva skupina je že prispela v grapo in se spustila niže. V grapi je bilo

dosti snega, ki je bil zbit in strm, zato so reševalci hodili po lažje prehodnem preduhu pod njim. Med spuščanjem zgornje skupine reševalcev je v plateg vrv sprožila za pest debel, približno dva do tri kilograme težak kamen. V grapi, prekrti z obokanim snegom, sta bila v preduhu pod njim reševalca, 29-letni Miran Marn - Marjon, tehnik, strojni risar, zaposlen v jeseniški železarni, in alpinist, in 23-letni Franc Talar, kurjač v jeseniški železarni in smučar. Kamen je padel na najtanjši del snežnega oboka prav nad njima in prebil 10 centimetrov debelo plast. Gmota snega se je sesedla in prelomila na tri velike dele, ki so se prevalili in zrušili nanju. Marn je pod njimi takoj podlegel, Talarja pa je ob robu stisnilo čez nogi in do pasu. Pod snegom sta bila tudi mrtva Kovač in Vodišek, ki so ju čez steno že prej spustili na snežišče. Manjša kepa snega je Lojzetu Tratniku zlomila roko. Klade snega so se valile navzdol in ogrozile spodnjo skupino reševalcev s Tomazinom. Rešil ga je prisebni reševalec Miha Arih - Mihol, ki ga je v zadnjem hipu potegnil pod previs.

Takoj nato so skušali odkopati Talarja, a se je več ton težka snežna klada ponovno premaknila in ga stisnila še čez prsi. Kmalu so ga odkopali, vendar jim ga ni uspelo oživiti. Nekoga so poslali v dolino po kramp in lopato. Nato so prenočili pod steno.

Naslednji dan, 20. avgusta, so Tomazina odpeljali v bolnišnico na Golniku. Odkopali so Marna. Štiri pokojne so prinesli v dolino do sobote, 22. avgusta.

(Praček 1962, Reševalci 7; SiOG 175, 3; dopolnilo Mirko Dermelj, Tanja Peterlin - Neumaier, Marko Mugerli.)

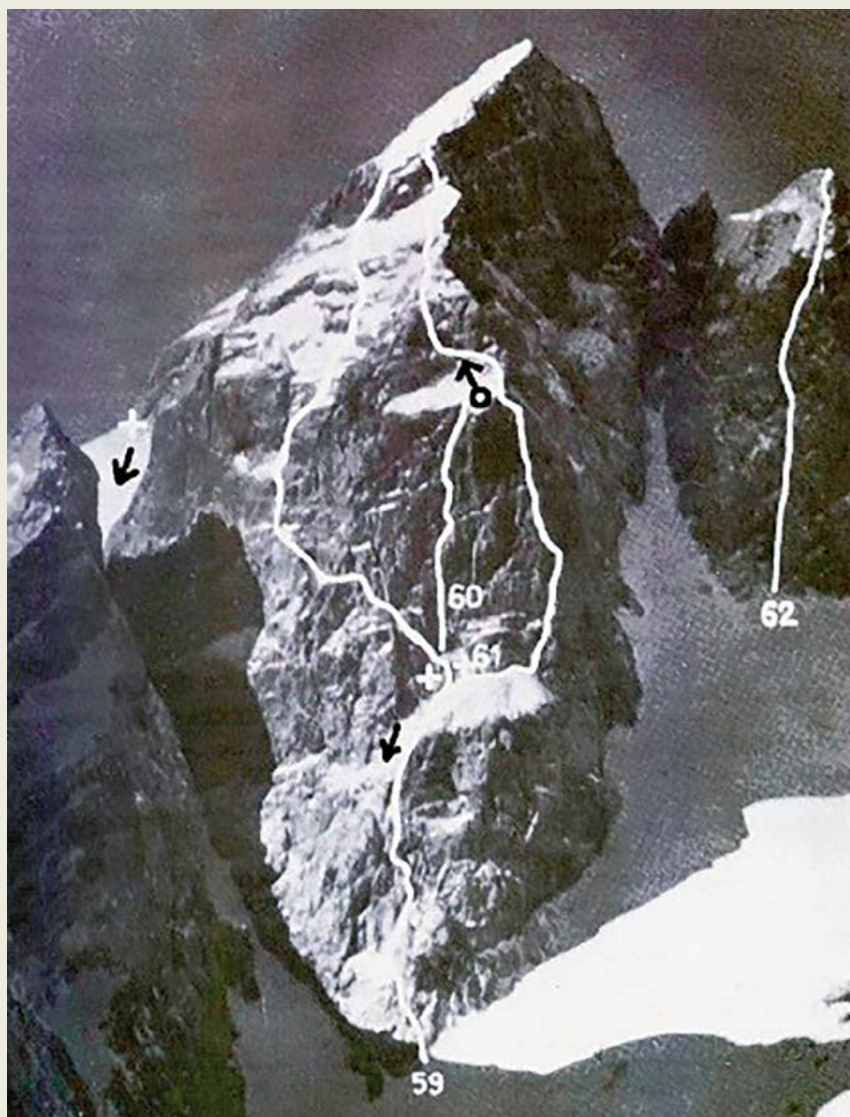

Jalovec Foto Peter Strgar

Jalovec, 28. maja 1950

V nedeljo, 28. maja 1950, zjutraj je bilo popolnoma jasno. Trinajst plezalcev je vstopilo v dve smeri Jalovca, 2645 m. V Hornovi smeri so bili štirje alpinisti Alpinističnega odseka Iskra iz Kranja in pet alpinistov AO Univerza (poznejši Akademski AO) iz Ljubljane, v Comicijevi smeri v severovzhodnem razu pa dve navezi. Zjutraj je bilo vedro, zato so bili lahko oblečeni. Nekateri od njih so se za plezanje odločili šele pod steno. Prijatelji so jim nameravali odnesti hrano čez Kotovo sedlo proti vrhu, da bi jim olajšali prtljago, vendar so se morali zaradi nenadnega poslabšanja vremena okrog desete ure obrniti.

Že ob prvih zrnih sodre je blisku sledil blisk. Ohladilo se je, snežni vihar je naraščal z izredno silo. Plezalci v Hornovi smeri so najprej zašli, čeprav je eden od njih to smer nekoč že preplezal. Pod zaledenelim kaminom se je vsa skupina ustavila. Štirje so nadaljevali, bivakirali v izstopnem delu in drugi dan precej zdelani izplezali. Od drugih pet se je eden pridružil prvim, da bi odšel po pomoč, štirje pa so izčrpani sklenili sestopiti, a so obstali raztežaj nad Kegljjščem. Dva sta se stisnila skupaj, dva pa sta ostala na izpostavljenih položajih. Zvečer je podlegel 23-letni Slavko Tominec, študent slavistike iz Ljubljane, ponoči pa

Severovzhodna stena Jalovca: 59 – Hornova smer, 61 – Comicijeva smer v severovzhodnem razu; s križci so označena mesta, kjer so maja 1952 našli ponesrečene alpiniste, puščice kažejo smeri reševanja.

Foto Jaka Čop; Levstek-Kočevar-Kilar, V naših stenah

Špik
Foto Dan Briški

21-letni Igor Kovačič, študent rudarstva. Oba sta bila pripravnik AO Univerza in sprva sploh nista imela namena plezati. V steno ju je zvalo šele lepo vreme. Prva dva soplezalca sta prebila noč do jutra.

V severovzhodnem razu je prva naveza vstopila v steno, še preden so se drugi odločili za Hornovo smer. Izplezala je ob 15.30 in druge naveze ni mogla počakati, ker je bil eden od plezalcev prelahko oblečen, drugemu pa so odstopili podplati na čevljih. Prva dva sta se vrnila z Jalovca in ob 19. uri obvestila reševalce. "Drugi navezi sva pomagala na težjih mestih, čez zadnji previs sva izplezala in odšla naprej. V previsu sva pustila mnogo klinov, tako da sva bila brez skrbi zanjo." (Praček, Reševalci 46) Pustila sta tudi vponke, pomožne vrvice in najlonsko vrv.

V drugi navezi je 22-letni Franc Vavpotič, študent strojne fakultete, soustanovitelj in predsednik AO Univerza, v neurju šele po dobrih dveh urah v tretjem poskusu prišel čez izstopni previs. Onemogli soplezalec je ostal pod previsom. Prvi je odšel po pomoč. Pri sestopu z vrha je zdrsnil v kamin na južni strani, ki ga običajno uporabljajo za zimski pristop, omagal in zmrznil.

Reševalci so naslednji dan zjutraj najprej našli plezalce pri Kegljšču in jim pomagali. Nato so zaslišali klice z raza, zato je šla druga skupina reševalcev na vrh in po razu navzdol. Plezalec, ki je ostal v njem, je bivakiral pod previsom in ga ni premočilo, kar mu je rešilo življenje. Reševalci so ga potegnili čez previs in šele po pogovoru z njim ugotovili, da njegov soplezalec

ni prišel do doline. Našli so ga tretji dan. Visel je na lednem kladivu, zabitem v sneg. Bil je na videz nepoškodovan.

(Praček 1962, Reševalci 46; SiOG 199, 5; Slov. poročevalec 1. julij 1950.)

Špik, od 3. do 5. maja 1952

Med 3. in 5. majem 1952 so se zaradi neizkušenosti in izčrpanosti v neurju in snegu v Dibonovi smeri v severni steni Špika, 2472 m, ponesrečili 26-letni Franc Karner - Franček, sodnijski uradnik, 21-letni Hinko Moraus, dijak srednje tehniške šole, in bratje, 25-letni Jože, absolvent filozofske fakultete, 23-letni Milan, študent tehnike, in 21-letni Ivan Uršič - Vanči, študent filozofske fakultete, vsi iz alpinističnega odseka Slovenska Bistrica. Bratje Uršič in Moraus so začeli plezati leta 1950 in jeseni opravili izpit za alpiniste, Karner je začel naslednje leto. Takrat so precej plezali. Hinko je z Milanom v meglenem dnevu že drugič preplezal Dibonovo smer v Špiku v štirih urah. Hinko in Vanču je bilo vse premalo in njun prijatelj se je pozneje spominjal, da sta hotela začeti kar s peto stopnjo. Bratje Uršič so leto prej pomagali pri reševanju ponesrečenega Vladimirja Petriča v Prisanku.

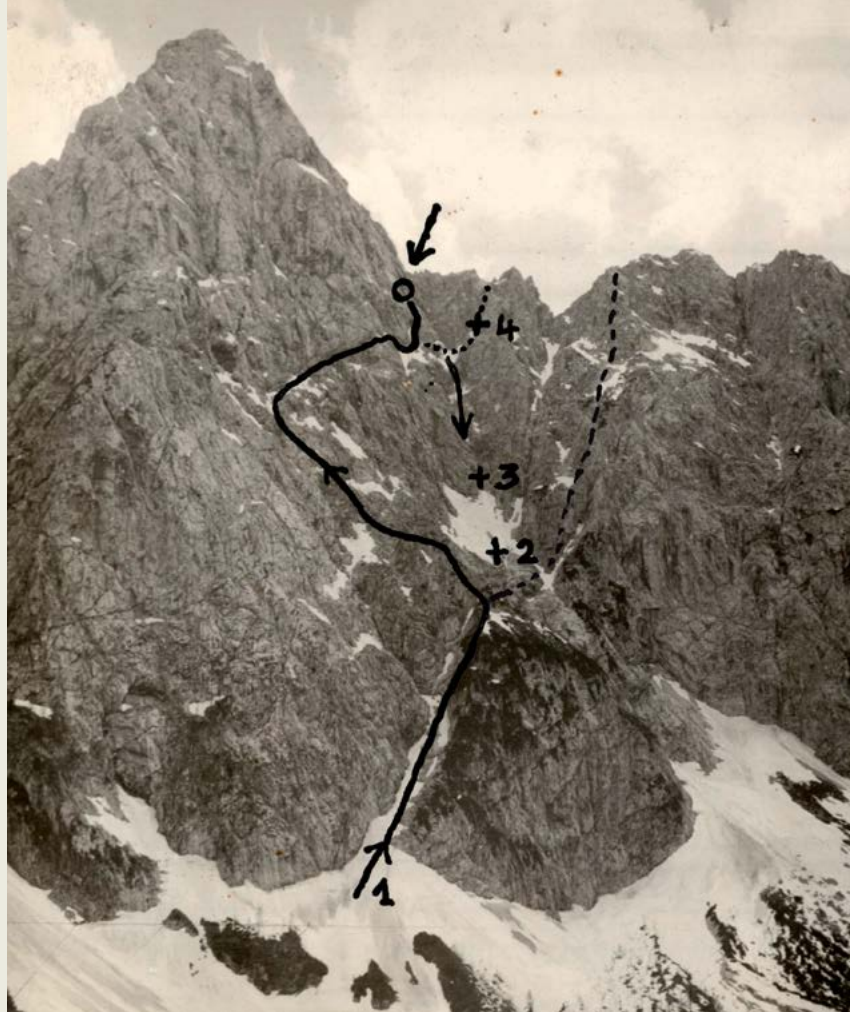
V soboto, 3. maja, so se namenili preplezati smer Jesih-Potočnik v Frdamanih policah, kar je bilo primerno razmeram. Nato pa so se med dostopom premislili in vstopili v Dibonovo smer v severovzhodni steni Špika, kar je bilo glede na letni čas, vremenske razmere in njihove sposobnosti preveč tvegano. Na policah je bilo še precej snega in napredovali so počasi. V prvi navezi sta bila kot bolj izkušena Hinko Moraus in Ivan Uršič, drugi trije pa so bili v drugi navezi. Med tretjo in četrto uro popoldne so prišli do strmega kamina iznad Dibonove police, v začetku druge polovice smeri, ki je eno najtežjih mest. V žmuli nad kaminom, kjer se je pred letom dni ponesrečil Ratko Čapek, jih je zajelo neurje z dežjem in snegom. Po domnevnih in nejasnih izjavah Jožeta Uršiča, ki je preminil zadnji, sta se prva dva tu sporekla in je eden od njiju, verjetno Ivan Uršič (Lovšin, Vodniki 79; Praček, Kronika, nápak Moraus), odločno zahteval, naj se vrnejo. Pri napačnem ravnanju z vrvmi mu je verjetno spodrsnilo (odvezal se je in začel sestopati) in je padel več sto metrov globoko. Tudi drugi, verjetno Hinko Moraus (SPor 9. 5. 1952; Lovšin, Vodniki 79; Praček, Kronika, nápak Karner), se je razvezal. Ko je videl, da je tovariš padel, je skočil za njim (Praček, Kronika; Praček, Reševalci 56: se je vrgel za njim v globino). Drugi trije so obstali vsak na svojem izpostavljenem mestu in popolnoma odpovedali: "Nismo si mogli in znali pomagati." (Jože Uršič)

Dva njihova tovariša, ki sta ostala v Martuljku, sta se zanašala, da so se s Frdamanih polic zatekli na drugo stran proti Krnici, zato prvi dan nista poklicala reševalcev. Drugi dan, v nedeljo, 4. maja, je deževalo. Dopoldne je eden od njiju obšel vse možne planinske postojanke, vendar brez uspeha. Popoldne sta

poklicala gorske reševalce na Jesenicah, ki so se začeli zbirati. Nato je sledilo napačno obvestilo, da so pogrešane videli v Krnici, zato so reševalci odšli domov. Pogrešanih ni bilo od nikoder, zato so v ponedeljek, 5. maja, zjutraj kranjskogorski reševalci odšli v Krnico in proti vrhu Frdamanih polic. Zaradi gostega snežnega meteža in vetra so pogrešane samo občasno slišali. Ugotovili so, da so v Špiku in ne v Frdamanih policah. Izvedeli so, da sta se prva dva ponesrečila že prvi dan, nato je v prvi noči umrl tretji, Franc Karner (Praček, Reševalci 56; Lovšin, Vodniki 80, nápak Milan Uršič), zadnja dva pa pod njim nemočna čakata pomoč dvesto do tristo metrov pod vrhom. S premalo opreme v nemogočem vremenu kranjskogorski reševalci nikakor niso mogli do njih.

Sledili so jim jeseniški reševalci, ki jih je bilo več in so imeli boljšo opremo. Ob pol štirih popoldne so dosegli Škrbino med Frdamanimi policami in Špikom. Dvesto metrov zračne črte pod seboj so zagledali preostalo navezo. Najvišje v kaminu je bil umrl, deset metrov pod njim Jože Uršič, ki je bil na videz še pri močeh, še nekoliko niže pa je bil Milan Uršič (Praček, Reševalci 56; Lovšin, Vodniki 80, nápak Karner), ki je še dvignil glavo, pomahal in omahnil. Dva od reševalcev so spustili za tri zvezane vrvi globoko, nato sta po nasprotni steni splezala do preživelega. (Maks Medja: Lahko sta prišla samo po približno 70-metrski zajedi, ki je držala navzdol, in od tam po policah 100 do 150 metrov daleč vodoravno.) Izvedela sta, kaj se je zgodilo, in mu dala čokolado in čaj, vendar je vse izbljuval. Reševalec ga je privezal na svojo vrv in ga odvezal od klina. Preživeli se je premaknil; tedaj se je napela vrv med njim in spodnjim ponesrečencem, ta pa je potegnil za seboj še najvišjega. Mrtvi Karner je obvisel z glavo navzdol in v tegu vrvi pritiskal na preživelega (PV 1953, 84). Prvi reševalec je s poslednjimi močmi vse obdržal na vrvi, drugi pa je v skrajni sili prerezal vrv med preživelim in drugima dvema, ki sta nato zdrsela po snegu v grapo 250 metrov navzdol. Jože Uršič je bil nesposoben, da bi plezal sam povprek po poledenem snežišču. Nesti ga ni bilo mogoče. Omahnil je in sta ga komaj zadržala na vrvi. Zaradi odjuge in dežja je z zgornjega dela stene ves čas padalo kamenje in ogrožalo premočene reševalca in ponesrečenca. Stemnilo se je. Uršič je padal v vse bolj globoko nezavest in s svojimi gibi resno oviral premikanje. Podpirala sta ga in nosila povprek in navkreber proti grebenu Frdamanih polic, dokler ni enega od njiju, povsem izčrpanega, ob drugi uri ponoči zamenjal tretji reševalec. Ponesrečeni je imel komaj še neznatnih dihanj in utrip. Reševalca sta ga dala v reševalno vrečo, kmalu nato pa je pod lednim previsom, sredi izstopnega žleba, približno 60 ur po začetku nesreče umrl tudi on. Do jutra, v torek, 6. maja, so ga potegnili do roba, kjer je z reševalci zaman čakal zdravnik s transfuzijo.

Tega dne, 6. maja, so z osrednjega snežišča med Špikom in Frdamanimi policami spravili ponesrečenega Morausa.

Nesreča petih slovenjebistriških alpinistov v severni steni Špika, od 3. do 5. maja 1952; 1 -- Dibanova smer, - - - smer Jesih-Potočnik v Frdamanih policah, ki so jo sprva nameravali preplezati, 0 - mesto padca prvih dveh in bivaka drugih, smer pristopa reševalcev do ponesrečenih, 2 - mesto, kjer so reševalci našli Hinka Morausa, 3 - mesto enega od bratov Uršičev, do katerega reševalci zaradi padajočega kamenja niso mogli, 4 - mesto, kjer je izdihnil zadnji, Jože Uršič. Foto Rado Kočevar; arhiv Uroša Župančiča

V nedeljo, 11. maja, so bili reševalci nad osrednjim snežiščem v ostenju Frdamanih polic, da bi našli še druge ponesrečene, vendar so morali zaradi neprestanega zapadnega kamenja iskanje prekiniti. V sredo, 14. maja, so spravili v dolino ponesrečenega Karnerja. V nedeljo, 25. maja, so trije ljubljanski reševalci iz Škrbine med Frdamanimi policami in Špikom priplezali do mesta nesreče in ga pregledali. Našli so nahrbtnik z neuporabljeno vetrovko.

V nedeljo, 1. junija, so gorenjski reševalci našli še zadnja dva ponesrečenca.

To je bilo prvo nočno stensko reševanje v zimskih razmerah pri nas. Zaradi časopisne kritike reševalcev je v GRS nastala globoka kriza in so mnogi gorenjski reševalci vrnili svoje izkaznice. Veliko razburjenje in prizadetost sta pomirila šele dr. Miha Potočnik in dr. Bogdan Breclj. Planinska organizacija je reorganizirala GORSKO REŠEVALNO SLUŽBO; nastala je Komisija za gorsko reševalno službo pri Planinski zvezi Slovenije. ●

(Evgen Lovšin 1961, *Gorski vodniki v Julijskih Alpah*; Praček, *Reševalci* 52; Praček 1980: *Kronika GRS Jesenice*; SiOG 212, 15; dopolnilo Oskar Lang, Miran Marussig; Fedor Košir, PV 1953, 49.)

Mire Steinbuch

Med prečenjem Finske
na tekaških smučeh
Arhiv Janija Beleta

Najboljši trening za hribe so hribi¹

Pogovor z Janijem Beletom

Jani Bele (1955) je alpinistični inštruktor, gorski reševalec, avtor priročnikov *Proti vrhovom* (2005) in *Nevarno proti vrhovom* (2017) ter predavatelj. Leta 1985 je postal član postaje Gorske reševalne službe Ljubljana. Pred 30 leti je bil prvič v Manangu v Nepalju kot alpinistični inštruktor v slovenski šoli za nepalske gorske vodnike, ki je nastala po zamisli Aleša Kunaverja, in potem še dvakrat. Bil je poslednji slovenski inštruktor in je šolo predal Nepalcem. Vodil je številne tečaje in seminarje za različne ravni alpinističnega izobraževanja. Vrsto let je predsednik Komisije za informiranje in analize Gorske reševalne zveze Slovenije.

Kdaj in zakaj si začel hoditi v hribe?

Haha, to je dolga zgodba.

Pa jo povej na kratko ...

Hm, bolj težko. Vedno sem občudoval ljudi, ki so hodili v hribe. To je povezano z mladostjo, ko smo preživljali družinske počitnice v Mojstrani, kamor smo se še pripeljali z vlakom. Imeli smo hišo ob makadamski cesti, po kateri so hodile trume planincev. Zvedel sem, da grejo na Triglav. Zdelo se mi je, da odhajajo v čudežni svet. Z družino smo hodili na krajše izlete, s prijateljem pa sva začela po malem hoditi višje. Ko sem se vključil v mladinski odsek (MO) PD Rašica, je stvar postala resnejša. Opravil sem tečaje za mladinskega vodnika. Trajali so dva tedna, prvi teden v Vratih, vodji sta bila legendarni Jože Melanšek in Franjo Krpač. Drugi, zimski del je bil na Komni. Dobil sem res široko znanje. Postal sem načelnik MO-ja in

lahko rečem, da je odsek takrat zaživel. Imeli smo skupine na petih osnovnih šolah, tudi v šentviški vojašnici. Na izletih sta bila polna tudi po dva avtobusa. V gorah sem včasih v stenah videl plezalce. Zdeli so se mi kot polbogovi, saj tisto ni bil svet za običajne ljudi. Čeprav nisem nameraval plezati, me je počasi pritegnilo. Četudi Rašičan, sem šel v alpinistično šolo v alpinistični odsek (AO) Črnuče, kjer so me tudi sprejeli med alpiniste. Na prigovarjanje nekaterih zainteresiranih sem še z dvema drugima v PD Rašica ustanovil AO in s tem se je začela moja alpinistična pot.

Kaj si po izobrazbi oziroma poklicu? Sprašujem zaradi tvoje pedagoške dejavnosti na področju alpinistične in planinske vzgoje.

Sem gozdarski inženir. Zaposlen sem bil v drevesnici in gozdni semenarni. K nam so prihajali na obisk z različnih fakultet, tudi iz tujine; vodil sem jih okoli in jim predaval o našem delu. Napisal sem nekaj strokovnih člankov v *Gozdarski vestnik*.

¹ Navedek iz knjige *Nevarno proti vrhovom*.

Jani po prvem alpinističnem vzponu, Slovenski smeri v Triglavu. Pod klobuk je zatlačil rokavici, če bi mu slučajno na glavo padel kamen.
Arhiv Janija Beleta

Na podlagi česa si se odločil, da se tvoje gorniško izobraževanje ne bo končalo z izpitom za alpinista?

Sprejem med alpiniste je bil zame velik dogodek. Bil sem kar malo užaljen, ker me niso pošteno pretepli. Dobil sem le porcijo desetih udarcev in slovesno izjavo: "Zdaj si sprejet med alpiniste." Ko sem ustanovil AO, sem začel delati tudi v Komisiji za alpinizem (KA). Najprej sem skrbel za alpinistična smučarska tekmovanja, za koordinacijo in izračun rezultatov. Bile so tri tekme, Kramarjev memorial v Trziču, memorial VTK² v Tamarju in na Kamniškem sedlu. Štele so za alpinistično smučarsko prvenstvo, zmagovalec je dobil pokal. Danes jih ni več, vsaj ne v okviru KA. Začel sem delati v Podkomisiji za vzgojo in izobraževanje pri KA PZS, sprva kot član, nato sem bil več kot 20 let njen načelnik. V tem obdobju smo imeli veliko tečajev, od poletnih začetnih do nadaljevalnih zimskih in ledeniških; na koncu so bili izpiti za alpinistične inštruktorje. Izračunal sem, da je šlo skozi moje roke več kot 400 novih inštruktorjev alpinizma.

Na izpitih za alpinistične inštruktorje sem zaznal, da imajo alpinisti zelo neenotno znanje. Včasih smo porabili cel dan, da smo ponovili nekatere osnovne stvari. Zato sem pomislil, da bi pripravili poenotene izpite že za alpiniste, kajti mnogi odseki so sprejemali pripravnike med alpiniste tako, da so jih pretepli, nato

so kandidati plačali pijačo, ne da bi opravili preizkus znanja. Če danes kateri od pripravnikov preklinja, kdo se je spomnil izpita za alpiniste, zdaj ve, na koga se jeziti, kajti domislil sem se jih jaz. Prevzela jih je ekipa s Tomom Šetino na čelu; s stalno ekipo, s Klemnom Volontarjem in Binetom Mlačem, pa sem nadaljeval z izpiti za alpinistične inštruktorje. Zdaj so to prevzeli drugi ljudje, ki so dodali nekaj novosti. Lahko rečem, da so izpiti za alpiniste na visoki ravni.

Kako je potekalo izobraževanje za reševalca v tvojem času?

Podobno kot pri alpinistih, odvisno od postaje GRS. Izpiti pa ... bil sem malce razočaran. Opravljali smo jih v kleti Zdravstvenega doma Trzič. Vse je bilo provizorično, moral si pokazati določene stvari. Zdaj ima vsaka postaja inštruktorje, ki se redno izpopolnjujejo, znanje je poenoteno, obstajajo razni pripravljalni seminarji – tudi tu je napredek.

In kako je potekalo pripravništvo?

Občasno sem hodil na postajo, veliko znanja sem pridobil že kot alpinistični inštruktor. Med izpiti, ki sem jih delal jaz, in današnjimi je velika razlika. Takrat je bilo vse zoženo na klet v zdravstvenem domu, danes je ločeno na poletno tehniko, zimsko tehniko in prvo pomoč. Vsaka naslednja generacija ima svoje zamisli, ki prispevajo k izboljšanju.

*Ustanovitelji
Alpinističnega odseka
PD Rašica: Jani Beleta,
Tone Kastelic, Irena
Cedilnik, por. Buh
Arhiv Janija Beleta*

² Memorial VTK – tek s smučmi ali brez okoli kola je zadnji majski konec tedna. Začetek in cilj sta v Tamarju, kol pa je nekje na območju Kotovega sedla. Organizira ga Akademski alpinistični odsek v spomin na člane Franca Vavpotiča, Slavka Tomina in Igorja Kovačiča, ki so maja 1950 umrli v vzhodni steni Jalovca.

Na Kanjavcu
Foto Igor Zlodej

Če primerjaš odhod reševalca v akcijo med službenim časom nekoč in danes, se je kaj spremenilo?

Gotovo se je. Sicer sem že nekaj let upokojen, ko pa sem bil še v službi, z izhodom ni bilo težav. Od starih reševalcev sem slišal, da so bili v podjetju, kjer so bili zaposleni, prav ponosni, da je med njimi gorski reševalec. Danes je odhod na akcijo v službenem času kar problem, to je dostikrat razvidno pri reševanjih, na katera pridemo večinoma starejši. Vsak zaposleni je nepogrešljiv, nekateri imajo z izhodom velike težave – odvisno od delovnega mesta in kako v službi gledajo na to.

Kako je urejeno z izostankom?

Obstaja možnost refundacije osebnega dohodka za čas izostanka z dela.

Zgodi se, da se med reševanjem (smrtno) ponesreči reševalec ali celo več reševalcev. Si zaradi tega kdaj pomislil, da bi nehajl?

Ne, nikoli. Tudi v alpinizmu veš, da obstaja verjetnost, da se ponesrečiš, a ne nehaš. Ko voziš avto, ne veš, ali boš pripeljal na cilj.

Med reševanjem lahko doživiš marsikaj pretresljivega, tudi tragičnega; pogled na odprte rane ali izmaličeno truplo najbrž ni prijeten. Se sčasoma utrdiš ali si vsakič znova pretresen?

Sem v ljubljanski postaji, naše območje nima visokih gora, zato do hudih nesreč ne prihaja. Pri smrtnih je največ zastojev srca. Ne znam si predstavljati, kako bi se odzval ob primerih iz vprašanja. Menim, da mora biti to kar velika travma, zlasti če ponesrečenega poznaš.

Nevidna tanka črta med varnostjo in nevarnostjo je objektivna konstanta. Subjektivna odločitev, kje oziroma kdaj se pojavi ta meja, pa je spremenljiva. Kar je za nekoga mala malica, je za drugega nemogoče.

Dostikrat je ta črta odvisna od situacije, v kateri se znajdeš. Velikokrat ne razmišljaš racionalno. Ker si v

elementu, zanosu, pogosto reagiraš drugače, kot bi v normalni situaciji. Ko pozneje udobno sedi doma in razmišljaš, si rečeš – tega pa nisem dobro naredil. Spominjam se dogodka na Komni. Ponoči je zapadlo deset centimetrov snega. Zjutraj je bilo prekrasno vreme. Šli smo proti Bogatinskemu sedlu, pod njim smo zavili levo, ker smo hoteli priti na sedlo med obema Bogatinoma. Kar na lepem smo pod sedlom začeli gaziti čez kolena. Malo nad nami se je utrgal plaz. Tista dva, ki sta ga sprožila, sta se z njim vred peljala dol. Ko pa pozneje začneš razmišljati, se ti zdi čudno, od kod se je pri desetih centimetrih snega nenadoma vzel tisti globoki sneg. Če bi se zamislil že na mestu samem, bi ugotovil, da je med nočnim sneženjem pihal močan veter in nanašal sneg na pobočje, kar je klasično za nastanek kložastega plazu; celo pobočje se je odpeljalo navzdol. A v zanosu na to nisem pomislil.

Kakšen je na splošno pritok mladih v vrste GRS?

Na splošno je stanje dobro. Vsako leto jih sprejmemo kar nekaj, toda povprečna starost tistih, ki res gredo na reševanje, je vsako leto višja – pri nekaterih postajah je že okoli 50 let. Nekdaj so bili vrhunski alpinisti obvezno tudi reševalci. Kdor hoče biti danes vrhunski alpinist ali gorski vodnik in od tega živeti, ne more biti še reševalec, mu ne *znesse*. Zato med reševalci ni veliko res vrhunskih alpinistov.

Črn scenarij: če bi zmanjkalo prostovoljnih reševalcev, ker zaradi starosti ne bi več zmogli opravljati tega dela, ali bi prišlo do poklicnih gorskih reševalcev – kar bi pomenilo, da bi bilo vsako reševanje plačljivo?

Taka razmišljanja nekaterim niso ravno všeč ...

... To ni pomembno.

... toda koliko časa imamo poklicne gasilce? Pred njimi so bili prostovoljci. Sčasoma so spoznali, da prostovoljni gasilci ne zmorejo narediti vsega, da je pri požarih nujno startati v dveh, treh minutah. Verjetno bo treba razmišljati tudi v tej smeri. Veliko se je izboljšalo z dežurstvom reševalne ekipe na Brniku. Treba pa je vedeti, da ta ekipa ne more vsega narediti sama. To je bilo razvidno v letošnjih akcijah. Pri dveh je bilo potrebno težko klasično reševanje, eno v triglavski Severni steni, eno v Rakovi špici. V Steni so bila tistega dne hkrati tri reševanja alpinistov in eno v Travniku. Na klasičen način so reševali smrtno ponesrečenega alpinista. Bilo je zelo naporno, saj so ga dvigovali s škripčevjem. Vaje so eno, dejanska situacija pa nekaj čisto drugega. Fantje so bili izmučeni, morali so sprejeti izredno težko odločitev – mrtvega so tisti dan pustili v Steni. To je povzročilo kar nekaj hude krvi pri njegovih prijateljih. Ko so zvedeli, zakaj je bilo tako, so sprejeli pojasnilo. Mrtvega so naslednji dan prestavili do mesta, s katerega ga je lahko prevzel helikopter. Podobno težko je bilo tudi v Rakovi špici z mrtvim *base jumperjem*. Tam so uporabili improvizirano žičnico, redek način, s katerim se ponesrečenca spravi do mesta, kjer ga lahko pobere helikopter.

V zadnjem času je v hribih vedno večja gneča. Najbrž tudi zaradi pandemije?

Ne, ne bi rekel. Že pred pandemijo, leta 2019, smo opazili izredno povečanje števila ljudi. Takrat se je Slovenija pojavila na turističnem zemljevidu Evrope. Začel se je naval turistov. Tega leta je bilo prvič več kot 600 reševanj. Pandemija je ta porast nekoliko zaustavila, letos je ponovno prisoten. Obiskovalcev bo vedno več. S tem problemom se ne srečuje samo Slovenija. Znano je, da moraš eno leto vnaprej rezervirati prenočišče v koči, ko greš na Mont Blanc – razen če greš z gorskim vodnikom. Turistov bo vedno več; čudi me, kako najdejo npr. kolesarji tudi najbolj zakotno vas, ki ima gostilno, za katero so slišali, da je dobra.

Ali kdaj v hribih opozoriš koga, da je neprimerno opremljen oziroma da dela nekaj narobe? Če ga, kako se odzove?

Zelo redko, vtikati se v ljudi je zadnja stvar. Samo primer. Sestopali smo s Triglava. Malo pod Vodnikovo kočjo smo srečali nekoga v zlizanih *supergah*. Nisem mogel iz svoje kože. Rekel sem, da taka obutev ni varna. "Ja, bom šel in videl, kako bo ..." Kmalu zatem srečam drugega, ki se mu je na gozdarju odlepil podplat in ga je privezal z vezalko. Svetoval sem mu, naj se raje obrne in da popravi čevlji. "Jaa, bom kar šel, saj snirenc dobr' drži ..."

Sestopamo naprej. Na parkirišču pod Konjščico, na široki, ravni, gladki poti je en kamenček malce štrlel iz podlage. In ravno ob njega sem se spotaknil. Opremljen, izkušen, ki drugim delim nasvete. Padel sem – v ribo, so rekli. Videl sem skalo, proti kateri sem letel z glavo. Zamižal sem. Ko sem se usedel, sem odprl oči in čakal, kdaj se bo ulila kri. Skozi glavo mi je šinilo: O, *matr*, zdaj bo treba poklicati Bohinjce (dol bi se raje priplazil, samo da jih ne bi bilo treba). (*Smeh.*) Na srečo krvi ni bilo.

Rešuje se ljudi, ki so neprimerno oblečeni in opremljeni ter gredo visoko gor, a tudi dobro opremljene, ki okoli sedmih ali osmih zvečer pokličejo: "Mi smo tu in tu, a pridete po nas?" Nesreča se zgodi tako izkušnemu kot neizkušnemu. Nekoga v sandalih fotografira sto ljudi, stokrat je objavljeno na Facebooku. Tisti, ki ne hodijo v hribe, si mislijo, glejte, kakšni hodijo v hribe, in da je takih veliko. To je posploševanje.

Reševalci so prostovoljci in ne zaračunajo reševanja. To je stvar Republiške uprave za zaščito in reševanje. Ali kdaj pomisliš, da bi bilo treba v nekaterih primerih reševanje plačati?

Ne. Obstaja neki pravilnik, v katerem piše, da se zaradi velike malomarnosti lahko izstavi račun. Toda kdo je tisti, ki bo odločil, kaj je velika malomarnost. In že smo pri *supergah*. V hribih so *superge* "velika malomarnost". Ampak kaj je z gorskimi tekači, kaj z alpinisti? Za njih ne moreš reči, da so neodgovorni. Pri tej temi vsak hitro pravi, kaj pa tisti, ki je pijan? Alkohol morda povzroči en odstotek nesreč. To je zelo malo. Za nekatere pa je to zelo veliko, zato je treba take, ki pijejo, priviti.

Ko so sprejeli omenjeni pravilnik, so začeli izdajati račune. Med drugimi tudi dvema alpinistoma, enemu v Skuti in drugemu, ki se mu je pozimi v steni nad Tamarjem zlomila dereza in je poklical pomoč. Dobila sta račun, ker sta bila nepoškodovana. Če bi nadaljevala z vzponom, bi verjetno prišlo do nesreče. Posledica računov je bila smrtna nesreča v Repovem kotu. Mlado dekle se je zaplezalo, a ni poklicalo reševalcev, ker se je balo računa za reševanje. Groziti z računi je neprimerno. Če se pa že zaračunava, naj se vsem. Prepričan sem, da je vsak tujec, ki ga rešujemo v naših gorah, zavarovan pri Corisu. In mi smo usmiljeni do največje zavarovalnice ... Vsi naši sosede imajo to urejeno, le mi še ne (no, tudi pri Hrvatih je še po starem). Ne vem, kaj nas ovira. Zaenkrat nihče noče ugrizniti v to. S tem bi reševalci verjetno dobili več opreme; še vedno delno uporabljamo osebno, zlasti zimsko; praktično nihče pa nima nahrbtnika z *air bagom*.

Je pri nas dovolj priložnosti za ozaveščanje ljudi o obnašanju v gorah, primerni opremljenosti ter odgovornosti do sebe in drugih?

Izobraževanj je izredno veliko. Kdor hoče o tem kaj zvedeti, izve. Vsakemu, ki ga zanimajo hribi, svetujem obisk alpinistične šole. Ne zato, da bi začel plezati, ampak ker takega znanja ne bo dobil nikjer drugje. Pozimi predavajo teorijo, nato sledijo hoja v hribe in praktične vaje. Drug način so krajši tečaji; organizirajo jih postaje GRS in tudi nekaj zasebnikov. Planinska zveza izobražuje planinske vodnike za vodenje izletov planinskih društev, ki niso samo "gremo na vrh", ampak so tudi izredno poučni. Včasih komu svetujem, naj si najame gorskega vodnika, ki bo pripravil tečaj samo za njega, na katerem bosta obdelala čuda stvari. Tako da znanje je dosegljivo.

V Stari smeri v Ospu
Foto Niko Novak

Kaj te je spodbudilo k pisanju obeh priročnikov oz. učbenikov?

Po eni strani smo govorili, kako so planinci neizobraženi, po drugi pa jim nismo ponudili čtiva, iz katerega bi se kaj naučili. Čakal sem, a ni bilo nikogar, ki bi se lotil pisanja. Osnovni knjigi o gibanju in nevarnostih, Miheličeva in Škarjeva *Hoja in plezanje v gorah* ter fantastična Šegulova klasika *Nevarnosti v gorah* sta že zdavnaj pošli. Mislim, da je bila izdaja Schubertovih *Nevarnosti v gorah* spodrselj Planinske zveze, pa še prevod je slab. Pomislil sem tudi, zakaj sploh moramo prevajati tuje avtorje. Čisto drugače je, če prebereš, da se je nesreča zgodila npr. na Triglavu ali Grintovcu, kot pa na nekem -spitze ali -hornu v tujini. Ko sem se odločal, kaj naj prej napišem, se mi je zdelo, da bo bolje, če najprej povem, kako se hodi v hribe in s tem morda preprečim kakšno nesrečo. Knjiga

Z dijaki waldorfske gimnazije na Lanževici
Arhiv Janija Beleta

je bila dobro sprejeta (razprodana, ponatis tudi, op. M. S.), naročali so jo celo AO-ji za svoje tečajnike. Pri drugi knjigi je bil prodajni odziv slabši. Ne vem, morda smo v dobi, ko knjige niso več tako popularne, ali mogoče večina ljudi misli, da že vse ve. Obe sem napisal zato, da bi svoje znanje predal naprej. Žal kaže, da ni nikogar, ki bi nadaljeval s priročnikom o gibanju v gorah.

Kaj meniš o feratah?

Hm, nekdo je rekel, da so za *afne guncat*. Vemo, da so klasične ferate nastale v Italiji in šle čez celo steno. Cilj teh ferat je bil priti na vrh. To so bile velike, celodnevne ture. Danes so pa turistična atrakcija oz. dodatna ponudba. Do kar nekaj ferat je lahek dostop, te so športne in so v zadnjem času pravi *boom*. To je po eni strani dobro, saj ljudi na neki način spraviš v miganje. Ko so nekoč opremljali poti, so nekateri menili, da gore posiljujejo z železjem. Danes pa v feratah delajo celo žične mostove; če je pri roki dvajsetmetrska skala, pridejo z *bormašino* in jo navrtajo. V Avstriji naredi gostilničar svojo ferato, na Petzecku me je motilo, da so naredili vodoravno ferato okoli jezera. Na Krniških skalah nad Mokrinami popleza-

Zahvala ob zaključku tečaja v Manangu
Arhiv Janija Beleta

važ po samotnem zahodnem grebenu, na drugi strani pa žičnica pripelje skoraj do vstopa v ferato, kjer pred težjimi mesti ljudje visijo v grozdih.

Velikokrat so planinci še predobro opremljeni. Na Kredarici redko vidiš koga brez samovarovalnega kompleta, celo pri šanku se postavljajo z njim. Na sami poti proti vrhu ga pa malokdo uporablja – ker tisto ni ferata. Na Hanzovi poti na Mojstrovko sem si nekoč vzel pol ure in opazoval planince. Jeklenica je na tri metre vpeta v kline. Če hočeš po pravilih uporabljati samovarovalni komplet, moraš dvakrat vpeti, pri klinu dvakrat izpeti in dvakrat prepeti. Vsake tri metre. Po nekaj klinih je ljudem dovolj in vpnejo samo eno vponko, drugo pospravijo. Ko nadaljujejo in prepenjajo, se s prosto roko držijo za jeklenico. Po približno 50 metrih jim je tudi to odveč. V eni roki držijo vponko, da se bodo pripeli, če bo treba. S tem "izgubijo" eno roko, ni več pravila treh opornih točk in spet smo pri nevarnosti. Z "uporabo" kompleta postajajo ljudje preveč samozavestni.

Nekoč me je na Mlinarskem sedlu neka ženska vprašala, kakšna je pot na Grintovec. Rekel sem, da so tam klini in *zajle*. Rekla je: "Veste, kjer so klini in *zajle*, me ni strah. Strah me je tam, kjer jih ni." To je res. Dokler je človek pripet na jeklenico, misli, da je stoodstotno varen. Ko jeklenic zmanjka, teren morda postane krušljiv, človek mora iskati stope, oprimke in se pravilno gibati – tam pa "zmrzne". Nesreče na grebenu Triglava se dogajajo na odsekih, kjer ni jeklenic. Vendar si ne upam reči, naj ne uporabljajo varovalnega kompleta.

Neki fant je prišel v megli na vrh Špika. Ni našel sestopa, začel je krožiti okoli vrha, vedno nižje, spodrsnilo mu je in ustavil se je malo nad Direktno smerjo. Ko so ga rešili, je rekel: "Pa saj sem imel vse, čelado in samovarovalni komplet." Kje na Špiku pa rabiš samovarovalni komplet? Na Kamniškem sedlu jih vidiš s čelado in kompletom. Kam greste? Na Brano. Ali pa

možakar, ki sem ga videl na šmarnogorski Grmadi s čelado in samovarovalnim kompletom!? Kot rečeno, samozavest na višku.

Kolikokrat si prečil Finsko na smučeh in v koliko dneh?

Aaa. (Smeh, obraz se mu je razsvetlil.) Smučanje mi daje zelo veliko. Je pa razporejeno čez skoraj pol leta – na alpsko, tek in turno. Že vrsto let hodim s prijateljem, ki na Kronplatu organizira smučanje za en teden. Nato sledi teden družinskega smučanja, pri katerem izbiramo smučišča, ki imajo več kot tristo kilometrov prog. Vendar to ni klasično dopustniško smučanje. Z ženo čakava že pet minut prej, preden zaženejo žičnice, jeva na žičnici, vzameva si premor le za kavo ali WC, sicer pa samo smučava. Pravo potovanje na smučeh. Zvečer se zapeljeva z najvišjo žičnico na zadnjo vožnjo, počakava, da se smučišče sprazni in se začne mračiti, spodaj se prižigajo luči in nato odsučava po praznem smučišču.

Nato se začnem pripravljati za Finsko. Nikoli nisem bil zagnan tekač na smučeh. Če v Ljubljani ni bilo snega, nisem šel teč v Planico ali na Pokljuko, tisto leto pač nisem tekel. Vedno pa sem imel v mislih pred sabo sliko pokrajine nekje daleč na severu in smučino, ki se izgublja v daljavi. Ko sem dopolnil 50 let, sem si rekel, da je skrajni čas, če hočem to doživeti. Začel sem se zanimati in naletel na Iztoka Kordiša, ravnatelja waldorfske gimnazije. Navdušeno je povedal, da hodijo

gor, bežno je omenil 440 km. Zaradi njegovega navdušenja nisem bil pozoren na številko. Rekel sem mu, naj me kar prijavi. Šele doma sem se začel spraševati, kaj je mislil s 440. Na zemljevidu sem takoj videl, da to ne more biti razdalja od Ljubljane do tja. Zjutraj sem ga vprašal, kaj pomeni teh 440. "Toliko je treba preteči v enem tednu," je odgovoril.

Hm, kar sem rekel, sem rekel – in ostal pri prijavi. Treniral nisem, ker ni bilo snega, *gonil* sem sobno kolo, in kar bo, pa bo. Ko sem se vrnil, sem bil prepričan, da ne bom šel nikoli več. No, do zdaj sem bil že desetkrat. Zanimivo, da so na teh tekih tudi naši gorski reševalci, npr. Viki Grošelj, Roman Robas, Igor Tekavčič ... Tek poteka od finsko-ruske do finsko-švedske meje, imajo pa še enega od juga do severa, ki je dolg 1800 km, teče se 30 dni. Od naših reševalcev ga je pretekel Silvo Jošt iz Celja. Klobuk dol! V teh letih sem tekel v različnih razmerah, od -35°C do tega, da so se na tekaških smučeh delale desetcentimetrskc cikle, ter v idealnih pogojih.

Potem pa turno smučanje. Že vrsto let hodim z waldorfsko gimnazijo v šolo v naravi na Komno. Mislim, da je to ena redkih šol, ki ima v programu turno smučanje.

Spomladi se začne pa tisto klasično turno smučanje.

Zanimajo me tudi nianse, zato za konec še neumno vprašanje. Tvoj najljubši letni čas?

Ga ni. V vsakem skušam najti tisto, kar je lepo. ○

Oblecite se večslojno,

da vam bo vedno toplo.

KILIMANJARO
PLUS

www.hervis.si

Triglav: gora, simbol in ... greznica

V letošnjem poletju sem se po spletu različnih okoliščin precej zadrževal v domačih Julijskih Alpah, v osrčju Triglavskega narodnega parka, v njegovem tako imenovanem prvem (osrednjem) varstvenem območju¹. Domačih gora sem se predvsem v poletnih obdobjih dolga leta izogibal zaradi preobljudenosti, zato je pogled s časovne distance toliko bolj jasen.

¹ Po Zakonu o TNP je prvo varstveno območje osrednje območje in je prednostno namenjeno uresničevanju varstva in ohranjanja naravnih vrednot, prvobitnih naravnih območij divjine, rastlinskih in živalskih vrst, njihovih osebkov in habitatov, naravnega razvoja ekosistemov in naravnih procesov brez človekovih ne- govalnih, vzdrževalnih in drugih posegov. Dopuščena je tudi tradicionalna paša na urejenih pašnih planinah v visokogorju in ohranjanje s tem povezane kulturne dediščine.

Da Slovenci množično romamo na Triglav, je nekako logično. Ne gre samo za našo najvišjo goro (tu nastopi rekorderski čin: bil sem Triglavu, potreboval sem toliko ur za vzpon ...), temveč upravičeno za prvi nacionalni simbol. Ni po naključju v državnem grbu, Slovenci smo si ga morali v zgodovini dobesedno priboriti. Priboriti na več načinov. Formalno-lastniška poteza župnika in domoljuba Jakoba Aljaža z Dovjega je bila genialna in z današnjega vidika skorajda nora in nemogoča. Odkupil je vrh Triglava in ga s tem pravno zavaroval za slovenski rod. Druga, nič manj pomembna bitka se je odvijala v Triglavski severni steni. Domači in tuji plezalci so se kar kosali, kdo bo potegnil drznejšo linijo in dokazal klenost narodnega značaja. Ta boj je filozofsko utemeljil dr. Klement Jug že v 20. letih prejšnjega stoletja in v Steni tudi pustil vse, kar človek tuzemsko ima – svoje življenje. Ta simbolna bitka je trajala vse do druge svetovne vojne in se ni mogla zaključiti lepše kot z znamenitim povojnim vzponom naveze Jesih-Čop po drznem osrednjem (tudi Čopovem)

steburu. Kot pravijo, vse ostalo je zgodovina. Navsezadnje je bila bitka za simbol Slovenije dobljena tudi fizično, na kar nas spominja znamenje ob Aljaževem stolpu, na katerem piše: "Na tem mestu so med NOB l. 1944 partizani Gradnikove brigade, kulturniki IX. Korpusa, Jes.-Boh. odreda in mladinci OK Bohinj podrli mejnik Italija-Nemčija in izobesili slovensko zastavo." Triglav je za slovenski rod priborjen s silo duha, pa tudi z orožjem in s krvjo. Nič čudnega ni, da ga kot narod tako častimo.

Množično obiskovanje Triglava prinaša s seboj seveda tudi nevšečnosti. Te je treba najprej ozavestiti, da bi jih lahko odpravili ali vsaj omejili. Problematiko planinsko-turističnega obiskovanja Triglava in njegove gorske neposredne okolice po moji oceni lahko uvrstimo v tri najpomembnejše sklope: promet, hrup in fekalije. Tokrat se bomo posvetili slednjim, prvima dvema pa morda v nadaljevanju. Razprava o človeških iztrebkih je za večino ljudi a priori odbijajoča. A kaj, ko so prvo, na kar naletimo, ko pridemo na eno od vstopnih točk (beri: parkirišč) v res idilični in v dobršni meri ohranjeni naravi Triglavskega narodnega parka, kupčki človeškega blata v radiusu nekaj deset metrov vsenaokrog, okronani z več ali manj posipa toaletnega papirja. Ko sem na to odurnost nehote postal pozoren, sem napravil preprost izračun čez palec. Na konkretni vstopni točki jurišnikov na nacionalni simbol (seveda so poleg domačih tudi tuji občudovalci parka, katerih telesni ustroj je najmanj podoben, če že ne enak, tako da jih v smislu obravnavane tematike brez dvoma lahko kvantitativno obravnavamo v isti skupini kot domorodce) je dnevno v povprečju sto avtomobilov vsaj sto dni na leto. Iz avtomobila v povprečju zgodaj zjutraj zlezeta vsaj dve osebi. Vsaj polovico od njih nažene biologija tja, kamor gre še cesar peš. S tem, da je šel cesar na stranišče, tu pa stranišča ni ... in brž za prvo drevo ali grm. Torej sto krat sto je 10.000 kupčkov s pripadajočimi papirčki v enem letu samo na eni od vstopnih točk! Grozljiva številka. Na tem mestu še nekaj o toaletnem papirju. Pred desetletji smo se ljubljanski nadobudneži na skrivaj na pol posmihali, na pol zgražali nad klenim tržiškim alpinistom, ki je v ta namen uporabljal izključno bukovo listje. Danes ga bolj razumem; čistočo kot pojem je dojemal širše od lastne riti. A s papirčki smo šli v tem času bistveno

Postaviti stranišče je še najlažji del posla. Treba bi bilo skrbeti za njegovo redno čistočo, da bi bil v uporabi.

Risba Lorella Ferra

dlje. Namesto navadnega toaletnega papirja, ki sicer ne takoj, a vseeno razpade, so vedno bolj v uporabi dišeči vlažilni robčki, katerih trajnost je podobna kot pri otroških pleninah za enkratno uporabo.

Kako se lotiti tega problema? Kolikor je banalen, verjetno ni preprost. Postavi stranišče (ki po možnosti ni tisti grozni plastični WC z gradbišč) je še najlažji del posla. Treba bi bilo skrbeti za njegovo redno čistočo, da bi bil v uporabi. A za 10.000 kupčkov na leto na vsaki vstopni točki v osrčju narodnega parka bi bilo zagotovo smiselno in vredno.

Pa brž naprej po planinski poti s tega minskega polja človeških iztrebkov! A glej ga zlomka. Ni mogoče, da smo zamenjali naše izvirne Knafelčeve markacije (le kdo ne pozna bele pike, obkrožene z rdečo barvo?) z nečim novim? Ob in celo na planinski poti so rjave pike, posute z belimi kvadrati. Ah, seveda. Znano je, da gibanje spodbuja prebavo. Kdor se ni uspel olajšati na parkirišču, to nadoknadi na poti. Takšno markiranje se vleče nekaj kilometrov po planinski poti. Pozoren sem na razmerje med smetmi in kakci. Smeti praktično ni več, akcija "odnesi svoje smeti v dolino" se je v celoti prijala. Nekoč so bile naše gore posute z različnimi konzervami paštet, rib, pingo sokov in podobne navlake. Zdaj je razmerje med kakci in smetmi 100 : 1. Smeti praktično ne vidiš več. Morda bi tudi glede kakcev zalegla kakšna marketinška akcija. Slogan "odnesi svoj kakec v dolino" se najbrž ne bi obnesel. Morda bi bil bolj smiseln "ne markiraj planinskih poti z lastnimi iztrebki in ne uporabljaj vlažilnih robčkov"? Medicinski specialist za človeška prebavila ima na taki poti izjemen vpogled v rektalno zdravje populacije: tale ima trdo stolico in ga muči zapeka, spet drugi ima blato barve piva, kar je skoraj zagotovo posledica včerajšnjega popivanja ob psihološki pripravi na vzpon, in tretji spet ima črno blato od rdečega vina ali bognedaj notranjih krvavitev. Proučevalcu bi bilo to gotovo zanimivo, za večino navadnih smrtnikov, kamor se prištevam tudi sam, pa je samo odvrtno, a nemogoče, da nam ne bi pokvarilo jutra v gorah.

Na srečo novodobne markacije s potjo navzgor postajajo vedno redkejše, zrak čist, pokrajina kot iz raja, zoprno razmišljanje skoraj pozabljeno. Noge tečejo kar same proti vrhu očaka in pri Aljaževem stolpu je zgodba skoraj pozabljena. Ob počitku in razgledovanju se kar sproti odločim – nazaj pa čez Kredarico, da bo pot krožna. Čez eno uro sem že pri koči, pred njo posedla kakšnih sto ljudi. Ko stopim na plato pred kočjo, je moja prva misel šokantna: "Ali je mogoče, da imajo vsi okoli mene covid ali pa so ga ravnokar preboleli?" Človek, ki ni izgubil vonja, namreč ne bi sedel pred kočjo niti minute. V tistem trenutku zagledam starega znanca.

"Kako zdržiš ta smrad?" ga vprašam.

"Ah, saj se navadiš in ne vohaš več," odvrne.

Prav ima, človek se vsega navadi. Ne predstavljam si, kakšen logistični napor je upravljati tako veliko kočjo, kot je Triglavski dom na Kredarici. A brez zamere, ko

sem šel pred leti na stranišče pri koči, bi tisto lahko primerjal le z znamenitim prizorom stranišča iz filma *Trainspotting*. Prišlo mi je na uho, da naj bi od takrat izvedli nekakšno sanacijo, a vonjave so ostale enake. Tako kot smrdi pri naši najvišji visokogorski postojanki, ne smrdi v gorah nikjer daleč naokoli. Brez zadrževanja sem se poslovil od znanca in jo ucvrl navzdol.

Letno število nočitev na Kredarici mi ni natančno znano, zato sem se tudi tukaj poigral s kalkulacijo. Izhajal sem iz števila posteljnih kapacitet (341 postelji) in predvidene zasedenosti (recimo zaokroženo sto dni/leto). Človek, ki dostopi do kočje prejšnji dan, prespi in gre naslednji dan na vrh Triglava, se skoraj vsak olajša. Upoštevajoč tiste s slabo prebavo (faktor 0,9) je približek sledeč: $341 \times 100 \times 0,9 = 30.690$ kakcev. Nadalje preračunano je to zaokroženo deset ton človeškega govna letno na stranišču Triglavskega doma na Kredarici – ki je le ena, sicer največja, od koč pod vršno kupolo Triglava! V evropskih Alpah je mnogo visokogorskih koč, nekaj od njih sem tudi sam obiskal. Česa podobnega nisem videl (vonjal) nikjer. Če bi naša družba svoje naravne vrednote v resnici dojemala kot vrednote, bi bili mediji polni tovrstne tematike in ne tega, kdo je koga pred to isto kočjo užalil in kdo je na koga povzdignil glas.

Tako je to z našim nacionalnim simbolom. Borili smo se zanj in si ga priborili. Da, stali inu obstali. Malikujemo ga in obožujemo, nacionalna zavest ima v njem pomembno sidrišče. Dejansko pa se nanj, oprostite izrazu, dobesedno poserjemo. ○

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uređništva in Planinske zveze Slovenije.

*Le kaj bi na v kolumni opisano problematiko porekli Jakob Aljaž, Klement Jug in Alojz Knafelc?
Risba Lorella Fermo*

Nad dolino Trebuše,
zgoraj zahodni del
Vojskarske planote s
Stanovega roba
Foto Olga Kolenc

Jesenska nostalgija

Klatenja po Trnovskem gozdu

V zraku je bilo čutiti tisti posebni vonj, vonj po trohnečem listju, vonj po minevanju. V redkih klicih osamljenih ptic sem zaznala nemir, pomešan z nostalgijo. Ni bilo več tekmovanja za prostor v krošnjah dreves, temveč le sporočilo, s katerim naznanjajo svojo prisotnost. Popkovine, ujete v prostoru in času, jim očitno ne dovolijo, da bi odletele na jug. Pravi hribovci so, ki se samo po sili razmer preselijo v tuje okolje.

Kraška planota Trnovski gozd leži na skrajnem severozahodnem delu Dinarskega gorovja. Njena divja severna stran, ki se dviga nad dolino Trebuše, je naravna pregrada in hkrati meja, ki dva različna sveta ločuje na dvoje. Ko se na južnih obronkih že bohoti pomlad, so grape na severni strani še vedno zadelane s snegom. Gozdna cesta, ki Vojskarsko planoto poveže s Trnovsko, pozimi še danes ostaja zaprta. Za zimo ostane na njej "sama jama", in kdor mora v smeri Goriške vsak dan na delo, je srečen, da je sploh takšna, kot je.

Drugi prehod, kot je Preval Drnulč–Dolenja Trebuša, so leta 1917 zgradili ruski vojni ujetniki.

Celotno območje je v zadnjih letih prepredeno s številnimi gozdnimi cestami, ki včasih grobo posegajo v prostor. Poleg sanacij velikih ujm v zadnjih letih Trnovski gozd danes ogroža turizem različnih zvrsti, ki povsem brez nadzora posega v sicer zavarovana območja, kot so Paradana z naravnim spomenikom Velika ledena jama, Golaki s Smrekovo drago, Smrečje in pragozd Bukov vrh.

U Govce po spomine

Rada se klatim po Govcih. Do tega območja še danes gojim poseben odnos, saj smo ga gradili že v zgodnjem otroštvu. Spoštljiv odnos, pomešan s

strahom, se je pozimi še stopnjeval. Prepadne skalne čeri in z gozdovi poraščene grape so v pripovedih starejših dobivale novo razsežnost. Tam so se klatile divje zveri, ki so v hudi lakoti vdirale vse do hiš. Ko nas je med smučanjem in sankanjem ulovil mrak, nam je oče pripovedoval o še eni stari vzgojni metodi iz svojega otroštva. Starši so jih strašili, da z nočjo priplavajo po zraku velike rjuhe, ki lovijo otroke in jih odnašajo v Govce.

Vrstile so se pripovedi o globoki ledeni jami v Paradani, v kateri ostaja večni led. Konec 19. stoletja so v njej klesali težke kose ledu ter jih ponoči z vozovi odvažali v Gorico ali Trst, nato pa z ladjami vse do Egipta. Gozd je okoliškim prebivalcem že od nekdaj dajal kruh, ki pa je bil trd in grenak. Mati Ivana je večkrat povedala tragično zgodbo o svojem bratu Filipu, starem komaj devetnajst let. Pri sečnji lesa med poledico se je v senčni globeli za vedno končalo njegovo mlado življenje. Sledile so pripovedi o nečloveškem trpljenju mrzloruparskih tudi še mladoletnih fantov ter mož, ki so od zore do mraka in za nekaj lir na teden proti Hudemu polju gradili cesto. Po pripovedi sorodnice Marice si je neki Italijan, doma iz okolice Vidma, pod previsno steno na levem bregu Trebušice, ob ozkem in edinem prehodu v

Vipavko dolino, zgradil bivališče iz lubja. Z vsemi pooblastili so ga za varuha gozda tja poslale videmske gozdne oblasti. Mrzloruparski gozdni čuvaj je na sedež uprave državnih gozdov namreč sporočil, da domačini v vipavskem predelu državnih gozdov kradejo najboljši les, kot sta javor in jesen, iz njega izdelane lesene posode in smuči pa prodajajo v Trst. Čeprav so še naprej izginjala lepa drevesa in so prihajali krivolovci, ni podal nobene ovadbe.

To so le drobni okruški spominov, teh pa je toliko, kot je bilo ljudi, ki so po shojeni stezi proti Škrbini in Predmeji ter naprej v Vipavsko dolino odnašali suho robo in žeblje v zameno za vino, kavo, sol in podobno. Pod južnimi obronki Trnovskega gozda je zemlja v objemu žarkega sonca rojevala vino in kruh, zorelo je sadje, plitka vojskarska pa nam je zmogla dati le repe, krompirja in zelja.

Območje je še posebno zaznamovala druga svetovna vojna. Gozd je postal azil, v njegovem zavetju je v neposredni bližini Mrzle Rupe in na različnih ter težko dostopnih lokacijah delovala vojna partizanska bolnica Pavla (SVPB Pavla). Vojskarske ženske so večkrat lačne kot site odhajale na Vipavsko po osnovne dobrine. Naši materi Ivani je bila bližja tolimska stran, kamor je v zameno za moko nosila doma narejene copate in maslo, a jo je občasno zaneslo tudi čez Govce. Brat, ki je bil med vojno otrok, ni nikoli pozabil, kako se je v snegu in dežju pozno ponoči vrnila domov. Iz cekarja je previdno povlekla zlato jabolko – kaki, ki ji ga je dala neka gospa in ga je prvič v življenju okusil.

Ta gozd je zaznamoval tudi našega očeta Rudolfa. Še danes ga vidim, kako se je po daljših odsotnostih vračal iz gozda. Nekoč je molče obstal ob kuhinjskih vratih, trpka žalost mu je pobrala besede. Shujšal je, gube, v katere so se mu zažrle saje, so se mu še zaostrihle. Izstopajoči blede ličnici sta mu dodali leta, iz votlih oči s črno obrobo so silile solze. Očetove sicer redke solze so mi vselej dale vedeti, da je nekaj zelo hudo, da je nekaj zelo narobe. Mati največkrat ni vedela, kdaj se bo vrnil iz gozda. Nepredvidljivo pobiranje oglja se je lahko zavleklo tudi za več dni.

Ko ga je zagledala, da se z lesenim kolom v roki vrača z dolge poti, je hitro izginila v kuhinjo. S štedilnika je povlekla železne *rinke* in kozico, napolnjeno z vodo, potisnila vse do gorečih polen. Pristavila je velik lonec vode, da se bo oče končno lahko pošteno umil, saj v Trnovskem gozdu niso imeli tekoče vode. A saje se mu niso zažrle le v obleko in kožo. Globoko so se mu zarezale v dušo, ko je za svoje umazano garaško delo prejel le borno plačilo. A on je imel na srečo dom, kamor se je lahko vračal k družini. Poznal je možaka, ki ni imel nikogar in je vso zimo ostal v leseni baraki v Govcih. Ker je jedel samo polento in močnik, je bil na pomlad povsem rumen v obraz.

Na Poldanovec in Stanov rob po razglede

V Trnovskem gozdu, ki smo mu vedno pravili Govci, sem lovila še zadnje barvite utripe jeseni.

Stador nad Lazno
Foto Olga Kolenc

Odpravila sem se proti Poldanovcu, ki se dviga na severnem robu Trnovske planote. Je pravi razgledni stolp – poleg najvišjih Golakov je najbolj obiskan, na drugo, z grmovjem zaraslo gričevje, pa redko zaide kakšen pohodnik. Suho listje je šumelo pod mojimi podplati in poleg že omenjenih klicev ptic so bili to edini zvoki, ki so posegali v prostor.

Po prihodu na razgledni vrh se je pod menoj razkrila celotna dolina Trebuše. Bila je še en koridor za prehode tako na goriško kot na tolminsko stran. Lepo je viden del zaselka Mrzle Rupe, kjer se je rodil naš oče. Vsako pozno jesen je optal koš ali nahrbtnik in se odpravil v Gorenjo Trebušo. Glede na razdalje so bili s Trebušo včasih povezani skoraj na enak način kot z matično vasjo. V dolini so stkali številne prijateljske in sorodne vezi. Komaj je čakal dan, ko se bo znova srečal s svojimi dobrimi starimi znanci. Zemlja je bila tod že globlja in bolj mastna, v zavetrni dolini so dozoreli žito, sadje, fižol, iz sliv in drnulj pa so kuhali šnops, ki ni bil samo pijača, ampak tudi zdravilo.

Domov se je vrnil s kupom dobrot. Na mizo je postavil vrečo fižola, ki na Vojskem zaradi višine ni dozorel. Sestre smo ga v naslednjih dneh razvrstile po barvi in velikosti. Na vrsto so prišla pisana, rdeče zelena ter temno rdeča jabolka s sočno in snežno belo sredico. Sline so se kar same cedile in po tehtni izbiri so mlečni zobki hitro zagrizli v sad. V mali vaški trgovinici teh dobrot ni bilo mogoče kupiti, od petnajst kilometrov oddaljene Idrije pa nas je odrezala zima. Drobna kislj jabolka, ki jih je zasadil še stari oče Valentin, pa so bila tudi pozimi, ko so se uležala, dobra le za kompot. Mati nam je pove-

dala rek, ki pravi, da zvečer ni dobro uživati sadja. Jabolko za organizem namreč zjutraj pomeni zlato, opoldne srebro, zvečer pa železo. Oče je steklenici s češpovcem in *drnulevcem* hitro odnesel v kamro in obenem dodal, da bo *arcnije* pospravil na varno. Potreboval jih bo, ko bo premražen gazil in kidal sneg, pri bolečinah v trebuhu pa bomo z njim "pomazali" popek.

Po vrnitvi s Poldanovca je bila moja naslednja razgledna točka hitro dosegljivi Stanov rob. V pomladnem prebujenju ga krasijo zaplate avriklja ali lepega jegliča, v pozni jeseni pa nad grapo še močnejše izstopi. Razgledi se od tu razširijo tudi na del zahodne Vojskarske planote, ki se sicer skriva za Jelenjim, Smodinovim in Kotlovskim vrhom. Visoko zgoraj sem na stičišču pokrajine z nebom uzrla "svojo" skalo v Planinici, zaselek Ogalce, pa Hudournik in posamezne domačije. Ko sem nahanila dušo, je moj pogled potoval vse do bližnjih planot, Porezna in Bohinjskih gora z ostalimi Julijskimi Alpami. Nekje na sredini se dviga v nebo naš ponosni Triglav.

Z gozdovi poraščen teren nad dolino Trebuše nevsiljivo prekinjajo ozare, ki so želele počitek. Raztresene gruče hiš in gospodarskih poslopjij pričajo o ljudeh, ki so iz roda v rod golih rok in v potu obraza nerodovito prst spreminjali v rodno. Vode so v mehko pokrajino vrezale Gačnikovo, Rakovo, Pršjajrsko, Makčevo, Srno in Jelenško grapo. V tem divjem in težko dostopnem svetu se skrivajo številni slapovi, tolmini, brzice in drugi pojavi, značilni za kras. Izlivajo se v reko Trebušico, ki izvira pod Bukovim vrhom.

Na Stador in Kobilico po slovo od jeseni

Pot me je vodila čez raztreseni zaselek Lazna, ki leži na nadmorski višini okoli 950 metrov in danes šteje le še nekaj prebivalcev. Je kot oaza miru, ki je ostala v nekem drugem času. Poletni travniki tukaj še dišijo, manjši ostanki stare smučarske vlečnice pa v nas obujajo lepe stare spomine. Ko je na s soncem obsijanih Lokvah sneg že skoraj skopnel, je bila smuka na severni strani hriba nad Lazno še vedno odlična.

Nad robom zaselka se dviga Stador, ki je s te strani le še dobra vzpetina. Je usmiljenja vreden, z bukovim gozdom porasel vrh, na katerem je pred leti rovaril požled. Na zahodni strani ga skupaj z zaselkom podpira Čepovanska reber, na severovzhodni pa se preveša v dolino Trebuše. Med redkimi še stoječimi in okleščenimi drevesi je po celotni širini brega zarezala nova gozdna cesta. Na razpotegnjenem vrhu naletimo na kamniti križ z napisom Dr. Lovše Samo, ki so ga med drugo svetovno vojno ustrelili Nemci. Njegove posmrtno ostanke so pozneje prepeljali v Ljubljano, obeležje pa še vedno stoji.

Razgledi na dolino Trebuše s Stadorja so glede na Stanov rob le malce zamaknjeni, glede na položaj sonca pa so se že omenjene grape le še poglobile.

Bukovi gozdovi v okolici Lazne so v zavetrnih legah žareli v bakreno rjavih odtenkih. Po začrtanem planu mi je nad prelazom Drnulk ostala le še Kobilica. Prelazu, ki Čepovansko dolino poveže s Trebušo, smo včasih pravili kar Čez Kobilico, Pod Kobilico ipd. Veljala je za nekakšno romarsko pot, saj je tukaj potekal najbližji pristop na Sveto goro. Cesto, ki je bila ena izmed dovoznih žil za soško fronto, so zgradili ruski ujetniki. Po izročilu naj bi med gradnjo umrlo na stotine ruskih vojakov in nihče ne ve, kje so pokopani.

Pot na Kobilico ni označena, poleg tega je v pobočja nad Drnulkom in Čepovanom zarezala nova gozdna cesta. Kar precej časa sem porabila s potikanjem po strmem terenu, da sem nazadnje le našla odcep. Najprej sem prišla na prvo zaraslo vzpetino in nato še na drugo, ki naj bi bila Kobilica. To mi je potrdila tudi edina pohodnica, domačinka, ki sem jo srečala tistega dne. Šibka svetloba poznojesenskega popoldneva je v meni, ki obožujem pomlad in poletje, še stopnjevala občutek slovesa. Bila sem kot ptica, ki je v počasnem letu iskala pristan. Njen osamljeni krik se je dotaknil srca do bolečine. Začutila sem potrebo po varnem objemu doma, po toplem čaju, ki nas umiri in zaziba v mirovanje. ●

Trnovski gozd
Foto Olga Kolenc

Predivo s Kanalskega Kolovrata

Pohajanje po Kambreškem

Pred leti mi je Dario Cortese, danes žal že pokojni prijatelj, prinesel zajetno knjigo z naslovom *Iz nevidne strani neba* (avtor Pavel Medvešček - Klančar). Nenavadna knjiga, ki vsebuje pripovedi in razlage "starovercev", ljudi, ki so imeli še "staro vero", me je navdušila tudi zaradi krajev, ki so mi bili povsem nepoznani.

Je že res, da smo bili nekoč s hčerko na Marijinem Celju, na Svetem Jakobu nad Debenjem in se zatem po prašnih cestah čez Korado spuščali v Brda. A Gomila, Javor, Volčanski Ruti, Vogrinki, Kuščarji, Dolnje Nekovo ..., ne, teh krajev, zaselkov, kmetij pa res nisem znal umestiti. Morda tudi zato, ker je stvar že zemljepisno malce zahtevna. Sleme med mejno reko Idrijo in Spodnjo Soško dolino imenujemo Kanalski Kolovrat (kot podaljšek tistega pravega, "Livškega" Kolovrata), spet drugje pokrajini rečejo kar Kambreško (po kraju Kambreško), menda so določenemu delu ljudje iz Kanala rekli kar Idrija (po reki, po kateri teče italijansko-slovenska meja). Kakorkoli, gre za razgibano sleme, v katerega se z obeh rečnih strani vrezujejo globoke grape, soteske, posebej divje so tiste z jugovzhodne strani, kot na

primer Doblarec. Ponekod nad dolinami iz pobočij štrlijo kamniti prepadni izrastki. Nekoliko prijaznejši je svet na strani reke Idrije, manj strm, bolj zavetrn, vpliv morja seže vanj neposredno z južneje ležečih Goriških Brd. Ves ta razgibani svet je vse bolj zaraščen, samotn. Menda so bili nekoč vrhovi goli in so jih kosili ali pa jih je popasla živina. Po drugi strani pa je danes, za razliko od mojega prvega srečanja s Kambreškim, videti več življenja, tudi dostopnost krajev se je izboljšala, marsikam se da pripeljati. Ampak tokrat bomo hodili, čutili preteklost, tisto najbolj staro, videli tudi sledove preteklosti izpred sto let, ko je tod divjala vojna na soški fronti, čutili pa tudi sedanost, ki nam omogoča, da se v miru in samoti udobno sprehajamo in "predemo" na Kanalskem Kolovratu.

*Pogled čez
Marijino Celje
na hrbet
Kanalskega
Kolovrata in
Bohinjsko -
Tolminske gore
v ozadju
Foto Marjan
Bradeško*

*Pogled z Globočaka
čez Platne na jug: levo
dolina Soče, v sredini na
obzorju Korada
Foto Marjan Bradeško*

Samota in tišina

Vsakdo, ki bo hodil po Kanalskem Kolovratu, bo opazil – ne, kar zaslišal – tišino. Še slemenska cesta, ki vijuga s Korade do sedla Solarji (kjer se na severu začne "Livški" Kolovrat), je tiha in samotna, prometa ni veliko. Sodeč po ostankih preteklosti je bilo življenja pred sto in več leti tam mnogo več. Žal so oddaljenost, potem prva svetovna vojna, zatem pa še politika po drugi svetovni vojni območje dodobra izpraznili. Kaj hitro bomo pri pohodih prišli do ruševin, do v bršljan obraščenih domačij, sledov drugačnih časov. Tudi številni plemeniti kostanji (maroni), ki jih danes obdaja gozd, robida, bršljan, kažejo, da so bile tiste površine nekoč travniške, da se je tam zemlja obdelovala.

Ko govorimo o tišini, omenimo še hrup, ki je utihnil pred dobrimi sto leti. Hrup soške fronte, hrup prve

svetovne vojne, katere ostanki so še danes vidni skoraj na vsakem grebenu. Strelski jarki se le počasi zaraščajo, kaverne ostajajo, betonska korita za vodo tudi (nekaj jih je še iz avstrijskih časov). Na teh grebenih je bila v prvi svetovni vojni italijanska vojska, ki je stala nasproti avstro-ogrskim četam, razporejenim po Banjšicah in po soški dolini navzgor (od Mrzlega vrha proti Krnu). Korada, Globočak in Očna, ki jih bomo obiskali – in veliko slemen vmes – so neme priče tiste preteklosti. Kdor pa zaide s poti, posebej na vzpetine južno od Volčanskih Rutov (Grad, Javor), bo v brezpotju naletel tudi še na granate in vsakovrstne vojne ostanke. Ni čudno, da po vsem slemenu poteka Pot miru in da je na bližnji vzpetini Na Gradu (na sosednjem, "Livškem" Kolovratu) velik muzej na prostem. Tudi nekatere zasebne muzejske zbirke v krajih na Kambreškem imajo v lasti veliko vojnih ostankov.

*Sotesk, slapov in
divjine v Doblarcu ne
manjka, a je vse kar
dobro skrito očem.
Foto Marjan Bradeško*

Doblarec

Že sama Soča je v spodnjem delu večkrat utesnjena med bregovi, kaj potem lahko rečemo šele za sotesko potoka Doblarca, ki se pri Doblarju izliva v

Sočo. Divja in ozka korita (globoka od 15 do 30 metrov), slapovi, eden od stranskih potokov (Brnin) dobesedno "pade" v glavno strugo. Padence se imenuje tisti del soteske, povezan je tudi z obredi "starovercev". Navzgor po strugi se stvari sicer malce umirijo, a še vedno sta oba kraka – Doblarec in Lepenka – ozka, strma, s slapovi in brzicami, zaraščena, pobočja so strma. Zlasti pritok Doblarca, ki prihaja izpod vasice Avško, je poseben tudi zaradi Avških polic, sistema kamnitih polic, ki pa so prehodne – a se je najbolje tja podati s PD Kanal, ki vsako pomlad organizira pohod čeznje. Sama soteska je vredna raziskovanja, nekaj starih poti in kolovozov nas brž pripelje do domačij, nekatere še stojijo, druge so le še spomin. V divjini, samoti, oddaljenosti so živeli tam, tudi danes boste našli obilo miru. Soteska je dostopna z avtom, cesta je po dolini asfaltna (so pa cesto zgradili šele med prvo svetovno vojno, prej je potekala iz vasi Doblarc visoko v pobočju proti Volčanskim Rutom). Parkirati je mogoče na nekaj ozkih mestih. Prehod je po (deloma slabih) makadamskih cestah možen na Pušno, v zaselek na slemenu Kanalskega Kolovrata.

Nekoč in danes

Čeprav bomo večinoma hodili po označenih poteh, je za popotnika raziskovalca v opisanih krajih največji čar iskanje starih, zapuščenih stezic. Tudi tisti manj zvedavi še vedno najdejo razgledne povezovalne kolovoze ali gozdne poti med zaselki, denimo na samem vršnem slemenu Kanalskega Kolovrata, po katerem poteka Pot miru (npr. iz Kambreškega v Gorenje Nekovo). Tudi niže v pobočjih na obeh rečnih straneh – nad Sočo in nad mejno reko Idrijo – je kar nekaj poti. Ohranjajo jih tudi lokalna društva, saj po njih organizirajo pohode, po teh smereh pa je speljanih tudi nekaj pohodnih in kolesarskih poti. Posebej prijetno je raziskovanje porečja reke Idrije, saj meja dejansko teče po reki, ob njej je kar precej zaselkov, starih mlinov, ruševin. Seveda pa je čas naredil svoje in poti so se deloma zarasle. Kdor želi užiti rečne slapove in tolmune, mu nekaj (ali pa malo več) prebijanja skozi robido in grmovje ne uide, posebej v poletnih mesecih. A biti sam sredi samotnega sveta, tam nekje pod Zarogom ali v Mlinu (vsaj dva zaselka ob reki imata to ime), je nekaj posebnega.

Kraji ležijo tudi v območju treh velikih romarskih svetišč – Svete gore nad Gorico, Marijinega Celja (Lig) in Stare gore nad Čedadom (Castelmonte). Povezuje jih Povezovalna pot treh svetišč, ki je svojevrsten pohodniški izziv; kar ves dan namreč zahteva

pot, ki se dvakrat spusti in vzpne – prečka namreč obe rečni dolini (Soča, Idrija). Prikupne pa so tudi številne stare cerkvice na samotnih vrhovih na obeh straneh meje. Nekatere je sicer "vzela" prva svetovna vojna, pa so jih obnovili (sv. Genderca na Koradi), druge so še tako rekoč v prvotnem stanju (sv. Jakob nad Debenjem), cerkev Marijinega imena na Marijinem Celju (prvotni zavetnik je sv. Zenon) pa je po osamosvojitvi dobila nazaj drugi zvonik, ki so ga pred dvesto leti deloma porušili. Nekatere cerkvice pa izginevajo, tak

Cerkev sv. Pavla s kalvarijo nad Ročinjem
Foto Marjan Bradeško

Stara vera

Kdor hodi po Kambreškem, posebej ko zaide v stare, zapuščene zaselke, bo razumel. V času, ko ni bilo sedanjih cest, so bili ti kraji hudo oddaljeni od sveta, tako da so bili prebivalci odvisni le od narave in samih sebe (in sosedske pomoči). Morda se je prav zato tu ohranilo t. i. "staroverstvo" še do prejšnjega stoletja, kot v več knjigah (med njimi je najobsežnejša *Iz nevidne strani neba*) opisuje Pavel Medvešček - Klančar. Ta stara vera je veliko stavila na naravo, Nikrmana, prasila, "vseobsegajoči duh narave", je bila za mnoge tista "Velika Mati", ki so jo spoštovali in ki je vse urejala. Svetišča so imeli v naravi, Padence (v soteski Doblarca) in Divja baba (ob Soči) sta bili že dve od takih, kjer so opravljali posebne obrede, na vrhovih so postavljali posebne svete kamne, kačje glave – tudi na Očni je bil tak. Stvari so imeli urejene v tročan (po tri), sveti vrhovi so bili razporejeni v trikotnike, denimo Korada, Škeljak (Sv. Jakob) in Kuk (Sleme na Banjšicah) so gradili t. i. veliki lunin tročan. Tudi doma so imeli po tri "bulcne" (rečne prodnike, iz Soče ali Doblarca) in podobno. Kdor želi, preden se odpravi na pot, o tem prebrati kaj več, ima v knjigi *Iz nevidne strani neba* za skoraj petsto strani pripovedi.

Skala na mejniku ob poti na Očno. Skoraj kačja glava? Sledi staroverskega izročila? Foto Marjan Bradeško

Deveti konfin. Na tem mestu se je stikalo devet posesti. Foto Marjan Bradeško

Valentin Stanič

Kraji v Spodnji Soški dolini na obeh straneh reke so zaznamovani z velikim Slovencem, vsestranskim Valentinom Staničem (1774–1847). Rojen je bil v Bodrežu na levem bregu Soče (v bližini Kanala), kot duhovnik je služboval na bližnjih Banjšicah in kar deset let v Ročinju. Ljubitelji gora ga poznamo kot velikega "osvajalca" tedaj še nedostopnih vrhov, prvi je bil na bavarskem Watzmannu, kot prvi samohodec na avstrijskem Grossglocknerju, prvi je izmeril višino Triglava. Bil je tudi izjemen pohodnik, petdeset kilometrov na dan mu ni bilo večja težava, pa četudi je s tako intenzivnostjo hodil ves teden. Poleg tega je bil velik kulturni delavec, spodbujevalec napredka – od šolstva, oskrbe prizadetih (je "oče" prve gluhonemnice) do kmetijstva ... Kaj vse je počel, lahko preberemo v knjigi *Cerovščkov gospod*, ki smo jo predstavili v članku *Veličina Valentina Staniča* (objavljenem v PV 2010/04, str. 64). Kako ponosni so v krajih ob Soči na Staniča, kažejo številna poimenovanja, od Planinskega društva Valentin Stanič v Kanalu do Staničeve ulice in pohodne poti ter pohoda Po stopinjah Valentina Staniča. Tudi Planinski dom pod Ježo krasi lepa podoba tega velikega moža.

Valentin Stanič je zaznamoval kraje ob Soči in nad njo. Njegova podoba je na planinskem domu pod Ježo.
Foto Marjan Bradeško

Ob poti "R" na Čičer je označenih kar 34 dreves, zato je to tudi (po)učna pot.
Foto Marjan Bradeško

Ko na Kanalskem Kolovratu le malce zavijete s poti, lahko hitro naletite na številne sledi prve svetovne vojne.
Foto Marjan Bradeško

Informacije

Vse opisane poti v prilogi so v večjem delu krožne in imajo izhodišče in cilj na istem mestu. Vrhovi si sledijo od najjužnejšega (Korada) do najsevernejšega (Očna) v slemenu Kanalskega Kolovrata.

Dostop: Do izhodišč, ki so vsa dostopna iz Spodnje Soške doline, pridemo iz osrednje Slovenije skozi Novo Gorico in po dolini Soče navzgor. Dve izhodišči sta prav ob Soči (Kanal, Ročinj), dve pa na slemenu Kanalskega Kolovrata (Kambreško, Planinski dom pod Ježo).

Vodnika: Gorazd Gorišek: *Razširjena Slovenska planinska pot*. PZS, 2014.

Tadej Koren: *Pot miru od Alpe do Jadrana*. Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, 2015.

Spletni strani: www.potmiru.si/eng/pot-miru-alpe-jadran.
<https://julian-alps.com/sl/p/juliana-trail/42271466/>.

Zemljevidi: *Kanal ob Soči*, karta občine, Občina Kanal ob Soči in TIC Kanal, 1: 45.000.

Posočje, Rezija in vzhodna Benečija, turistična karta, Kartografija, 1: 40.000.

Posočje, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000.

je "stari" sv. Vid nekje v gozdu na opuščeni poti med Gorenjim in Dolenjim Nekovim.

Drugačni pogledi

Posebej pa je svet Kambreškega zanimiv zaradi izjemnih pogledov na Julijce, na Beneško Slovenijo, tudi na morje v Tržaškem zalivu in tja čez Sočo, na oddaljene vzpetine Trnovskega gozda in Idrijsko-Cerkljanskega hribovja. Smo pravzaprav nizko (Kanalski Kolovrat ne preseže tisoč metrov), a dovolj visoko, da je Furlanska nižina pod nami in da Julijcev ne zakriva več nič. Posebej je lepo, ko so Julijske Alpe še v globokem snegu, tu, na Kambreškem, pa že cvetita dren in navadni volčin, in skozi golo vejevje kukajo beli vrhovi, med njimi vedno izstopata piramidasti Krn in malo zahodnejše Matajur. O, seveda, tudi globoke grape pod nami, razoran in zavit svet, so paša za oči. Posebej, ko ozelene gozdovi, ko se tam ob tolmunih, slapovih in koritih (npr. v Doblarcu in ob Lepenki) razcveto vijolice, trobentice, ko se na skale naveši najrazličnejše zelenje ... Da, Kanalski Kolovrat nam na poteh ponudi drugačne poglede – ne le na okolico, ampak tudi v dušo. ○

Korada, 812 m

Kanalski
Kolovrat

Vzpon na najjužnejši vrh Kanalskega Kolovrata, na Korado, začnemo v Kanalu ob Soči, tako rekoč na znamenitem mostu čez Sočo. Pot je kar dolga, a nas popelje mimo ostankov preteklosti na samotni vrh s cerkvico sv. Jakoba nad Debenjem in čez lepe senožeti na Korado. Ko se vračamo, se ne izognemo cesti, a je romarska cerkev Marijino Celje nad Ligo vredna obiska. Pri spustu nazaj v Kanal po poti, na več mestih tlakovani s kamni, spet čutimo vonj po preteklosti.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: Pribl. 1000 m

Izhodišče: Kanal ob Soči, 100 m.

Vanj iz osrednje Slovenije pridemo skozi Novo Gorico in po Soški dolini navzgor. Parkiramo na parkirišču ob Staničevi ulici.

N 46.08548°, E 13.63395°

Koča: Zavetišče na Koradi, 803 m, telefon +386 041 352 584

Časi: Izhodišče–Korada 3.30 h

Korada–Marijino Celje 1.30 h

Marijino Celje–izhodišče 1.15 h

Skupaj 6.15 h

Sezona: Kopni letni časi, tudi pozimi, če ni snega.

Vodnik: Gorazd Gorišek: *Razširjena Slovenska planinska pot*. PZS, 2014.

Zemljevida: *Kanal ob Soči*, karta občine, Občina Kanal ob Soči in TIC Kanal, 1: 45.000.

Posočje, Rezija in vzhodna Benečija, turistična karta, Kartografija, 1: 40.000.

Vzpon: Iz središča Kanala gremo čez Sočo in pod podvozom železniške proge. Zavijemo levo in nadaljujemo po cesti nad železniško postajo in navzgor po ulici do razcepa, kjer krenemo levo proti Koradi. Takoj ko prečkamo potok Gorevšek, nadaljujemo desno ob njem navzgor. Kmalu zavijemo levo in potem hodimo ves čas prečno v vzponu čez gozdnata pobočja (nekje vmes so ostanki starega senika). Ko pridemo do travnikov, gremo do kmetije Ravna. Prečkamo dvorišče, in ko spet pridemo v gozd, se na prvem razpotju

Planotasti "vrh" Korade Foto Marjan Bradeško

Čičer, 726 m

Kanalski
Kolovrat

Čičer, ki sicer nima pravega razgleda, bi se kar malo izgubil, če ga ne bi imenitno prečkali na Poti naših prednikov (označena kot R) in povezali z vzponom do cerkvice sv. Pavla nad Ročinjem. Ob tem pa ves čas imeli v mislih velikega pohodnika in človeka Valentina Staniča, ki je v Ročinju služboval deset let. Pot je zanimiva tudi zato, ker je ob njej nameščenih kar 34 tabel z navedbami imen dreves – tako da je

to tudi odlična učna pot. Čeprav jo je mogoče prehoditi v obeh smereh, je gotovo lažje najprej malce strmeje, na koncu pa položno nazaj.

Zahtevnost: Nezahtevna (deloma) označena pot (od sedla Preval poteka po Po poti naših prednikov, oznake R – avtor poti Rudi Brezavšček).

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: Pribl. 650 m

Izhodišče: Ročinj, 195 m. Vanj iz osrednje Slovenije pridemo skozi Novo Gorico in po Soški dolini navzgor skozi Kanal. Parkiramo pri pokopališču ob cesti pod vasjo Ročinj.

N 46.1971°, E 13.67099°

Časi: Izhodišče–sv. Pavel 45 min

Sv. Pavel–Čičer 1.30 h

Čičer–izhodišče 1.15 h

Skupaj 3.30 h

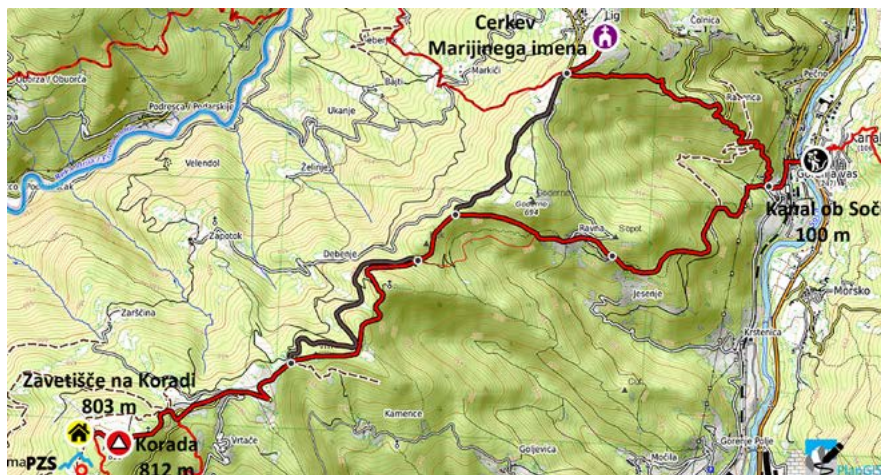
Sezona: Kopni letni časi, tudi pozimi, če ni snega.

Zemljevida: *Kanal ob Soči*, karta občine, Občina Kanal ob Soči in TIC Kanal, 1: 45.000; *Posočje, Rezija in vzhodna Benečija*, turistična karta, Kartografija, 1: 40.000; *Posočje*, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000.

Vzpon: Skozi Ročinj gremo mimo cerkve sv. Andreja (lesen kažipot, zahodna pot) proti severozahodu in nekoliko navzdol do izvira Zdenc. Zatem pri zabojnikih zavijemo desno in gremo čez mostiček, kmalu spet levo in nato desno navzgor (sledječ oznakam

Vrh Čičerja – malce razgleda, zelenja pa v obilju Foto Marjan Bradeško

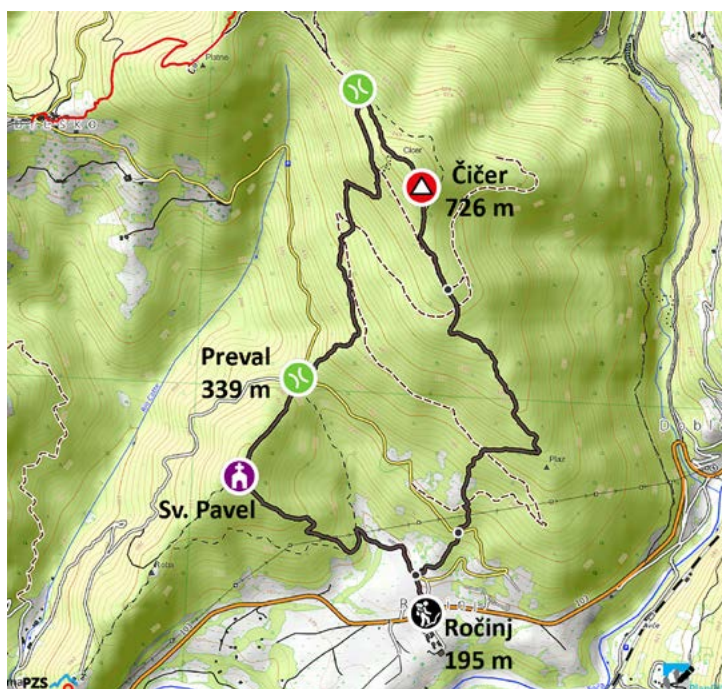
usmerimo strmo desno navzgor. Pozor! Na tem delu je zaradi žledoloma trasa poti drugačna kot na starejših zemljevidih (tam gre naravnost). Po kratkem vzponu zavijemo desno na nekdanji kolovoz (oznaka) in mimo ostankov domačije, od tam pa položno do asfaltne slemenske ceste, ki povezuje Lig in Kojsko. Po njej levo in na sedlu pod sv. Jakobom levo v gozd

ter po lepi potki do cerkvice. Od nje se spustimo navzdol in večkrat rahlo gor in dol do senožeti, kjer spet naletimo na asfaltno cesto. Ko pridemo do razpotja za Zarščino, gremo desno, potem pa po makadamski cesti in zopet levo na stezico ter v vzponu skozi gozd do cerkvice sv. Genderce (sv. Jedrt) na veliki planoti Korade. Do najvišje točke je čez travnik še 5 min, do zavetišča na

JZ strani pa slabih 10 min.

Sestop: Od zavetišča sestopimo nazaj po poti vzpona vse do točke, kjer se odcepi stezica za sv. Jakob (seveda gremo lahko tudi po njej, a bomo nabrali več višine), od tam pa ves čas po cesti do Liga, 608 m (okoli 5 km asfalta, a cesta ni prometna in hoditi je mogoče po robu). Tik pred vasjo ob kapelici gremo desno navzgor do ogromne božjepotne cerkve Marijinega imena. Od nje se vrnemo do kapelice, tam pa zavijemo levo proti Kanalu. Sledimo planinski poti (in ne Povezovalni poti treh svetišč). Kmalu potem ko se planinska pot odcepi desno navzdol, pridemo do zaselka Ravenca in gremo levo na cesto Kanal-Lig. Po njej gremo navzdol le do prvega ovinka, tam pa desno na kolovoz, pa spet levo in na prvem ovinku naravnost navzdol (v gozdu spet naletimo na markacije). Sledimo jim navzdol po lepi kamniti poti do Gorenje vasi, tam pa zavijemo levo po cesti nazaj v Kanal.

Marjan Bradeško

severovzhodu na sedlo Preval, 339 m, prečimo asfaltno cesto Ročinj-Kambreško, in se, sledeč oznakam R, začnemo strmo vzpenjati po slabi stezici do opuščene poti v gozdu. Z nje gremo hitro desno (oznaka na skali na tleh) in navzgor do makadamske ceste, ki jo prečimo, nato gremo čeznjo še enkrat in nadaljujemo po gozdu zelo strmo v okljukih. Ko pridemo do makadamske ceste, zavijemo levo po njej do sedla med Globočakom in Čičerjem (vmes bi lahko naredili strmo bližnjico na greben). Na sedlu se obrnemo desno proti jugovzhodu in po lepem gozdnem slemenu v dobre četrt ure priispemo na vrh.

Sestop: Z vrha se spustimo mimo kaverne proti jugovzhodu navzdol do ceste, nekaj časa hodimo po njej, nato pa sestopimo desno navzdol, da skrajšamo pot, saj cesta vijuga. Še enkrat prečimo cesto in potem nadaljujemo navzdol, ves čas nekako v smeri širokega slemena (najbolje je, da sledimo kolesarskim sledem). Ko pridemo na asfaltno cesto, jo prečimo in nadaljujemo po gozdu navzdol do travnika (lep pogled na cerkvico sv. Pavla, kjer smo bili pred nekaj urami). Ob travniku nadaljujemo navzdol do asfalta in strmo v vas do cerkve sv. Andreja in na izhodišče.

Marjan Bradeško

"Sv. Pavel, mimo znamenj"). Po idilični poti mimo res velikih, zelo starih znamenj – kapelic se vzpnemo do starodavne cerkve sv. Pavla s tremi kamnitimi križi. Od cerkve se spustimo proti

Globočak, 809 m

Kanalski
Kolovrat

Kambreško je vas, ki leži v najnižjem sedlu Kanalskega Kolovrata. Iz nje se odpravimo na Globočak, ki še danes, čeprav zaraščena, kaže, kako pomembna opazovalna točka je bil vrh med prvo svetovno vojno. Strelski jarki na vrhu, kaverna, ki prelu-

knja vrh ... A na vrh se ne bomo odpravili po najkrajši poti, pač pa ga bomo obkrožili in ga prečili na vzhodni strani, nad sotesko Doblarca vse do prikupne vasice Avško. Iz nje pa jo bomo na vrh ubrali po cesti in nato po lepi grebenski poti.

Vrh Globočaka – še ves v spomnih na soško fronto Foto Marjan Bradeško

Zahtevnost: Nezahtevna (deloma) označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: Pribl. 450 m

Izhodišče: Kambreško, 545 m. Vanj iz osrednje Slovenije pridemo skozi Novo Gorico in po Soški dolini navzgor do Ročinja, kjer zavijemo levo in po ozki cesti čez Preval dosežemo vas. Za kakšen avtomobil je prostor v središču vasi, lažje pa je parkirati pod vasjo ob cesti proti Rogu.

N 46.12784°, E 13.64892°

Časi: Izhodišče–Avško 1.30 h

Avško–Globočak 45 min

Globočak–izhodišče 30 min

Skupaj 2.45 h

Sezona: Kopni letni časi, tudi pozimi, če ni snega.

Vodnik: Tadej Koren: *Pot miru od Alp do Jadrana*. Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, 2015 (delno).

Zemljevidi: *Kanal ob Soči*, karta občine, Občina Kanal ob Soči in TIC Kanal, 1:45.000; *Posočje, Rezija in vzhodna Benečija*, turistična karta, Kartografija, 1:40.000; *Posočje*, izletniška karta,

Očna, 906 m

Kanalski
Kolovrat

Očna je samoten, nekoliko zaraščena vrh visoko nad dolino Lepenke, levega pritoka Doblarca. Ni najvišji na naši poti, a je vreden osrednjega cilja. Raztresene domačije v Volčanskih Rutih so globoko spodaj, z bližine vrha zagledamo tudi cerkvico na Mengorah nad Tolminom. Pot je samotna, malce zaraščena, velik del hodimo ob strelskih jarkih ali po njih.

Deveti Konfin, ki ga obiščemo ob vrnitvi, je zanimivo stičišče devetih nekdanjih posesti. Vsi vrhovi so povezani tudi s starimi verovanji – na vrhovih naj bi stali posebni kamni.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot (v zadnjem spustu pred Očno so pod nami strma pobočja).

Vrh Očne, skozi golo vejevje kuka zasneženi Krn. Foto Marjan Bradeško

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: Pribl. 400 m

Izhodišče: Planinski dom pod Ježo,

740 m. Do njega se iz osrednje Slovenije pripeljemo skozi Novo Gorico in po Soški dolini navzgor do Ročinja, kjer zavijemo levo in po ozki cesti čez Kambreško in Srednje dosežemo kočjo ob cesti. Parkiramo pri kočji.

N 46.16361°, E 16.66931°

Koča: Planinski dom pod Ježo, 740 m, telefon +386 (0)51 320 284, +386 (0)41 220 274

Časi: Planinski dom pod Ježo–Očna 1 h

Očna–Deveti konfin–Ježa 1 h

Ježa–Planinski dom pod Ježo 30 min

Skupaj 2.30 h

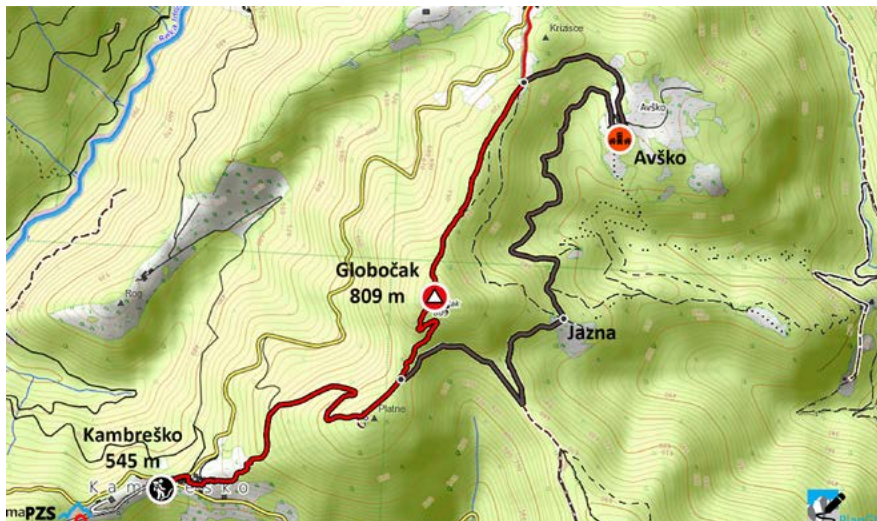
Sezona: Kopni letni časi, tudi pozimi, če ni snega. V času vegetacije je pot lahko ponekod precej zaraščena.

Vodnik: Tadej Koren: *Pot miru od Alp do Jadrana*. Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, 2015 (delno).

Zemljevidi: *Kanal ob Soči*, karta občine, Občina Kanal ob Soči in TIC Kanal,

Globočak, 809 m

Kanalski
Kolovrat

(tabla Planinski dom pod Ježo) na prejšnjem razpotju (od razpotja ni označeno) ves čas po cesti rahlo navzdol do naslednjega ostrega odcepa v levo. Hodimo po gozdni cesti (kolovozu) po vzhodnih pobočjih Globočaka ves čas v rahlem spustu mimo opuščenega zaselka Jazna (senik, dve ruševini). Na koncu se rahlo vzhodimo do vasice Avško. Tam gremo levo po cesti proti naselju Srednje navzgor do prevala, nato levo mimo njivske ograde proti Globokemu (smerna puščica). Po slemenu nadaljujemo do vrha.

Sestop: Z vrha sestopimo levo navzdol po dokaj strmem pobočju na sedlo med Globočakom in Platnami. Po cesti pa se rahlo dvignemo navzgor in pred oddajnikom stopimo desno na stezico in po njej do Kambreškega.

Marjan Bradeško

Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000.

Vzpon: S Kambreškega gremo skozi vas po robu navzgor (oznaka Planinski dom pod Ježo) in ob robu travnikov v

gozd. V nekaj zavojih pridemo do gozdne ceste tik pod oddajnikom na Platnah. Zavijemo levo po cesti navzdol in mimo levega odcepa za Globočak

Očna, 906 m

Kanalski
Kolovrat

pod vrhom Očne zavijemo strmo levo na vrh.

Sestop: Po poti vzpona sestopimo do ravnice z leseno kočjo in po sto metrih po kolovozu zavijemo desno (leseni smerokaz za Deveti konfin). V petih minutah pridemo na neizravljeno sedlo in zavijemo levo navzgor na Deveti konfin (942 m, podatek z informativne table; tudi sicer se višine na tem območju od zemljevida do zemljevida razlikujejo!), na vrhu je kovinski stožec. Z vrha se spustimo zahodno na sedlo, kjer je informativna tabla, od tam pa nadaljujemo po cesti proti Kolovratu (desno proti SZ). Cesta se rahlo spušča, z nje zavijemo ostro levo navzgor na markirano stezico, ki nas privede na vrh Ježa (949 m, klopca). Z vrha se spustimo po markirani stezici do razpotja, kjer smo šli prej na Očno, ter navzdol do doma.

Marjan Bradeško

1: 45.000; *Posočje, Rezija in vzhodna Benečija*, turistična karta, Kartografija, 1: 40.000; *Posočje*, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000.

Vzpon: Od Planinskega doma pod Ježo se vzhodimo strmo navzgor po gozdu in na razpotju nadaljujemo desno proti Očni (vzhodno). Več ali manj hodimo vodoravno po strelskih jarkih in po poti

do ravnice z leseno kočjo in kaverno. Na desni strani ravnice povede stezica levo navzgor in v zavojih strmo do vmesnega vrha (kamniti mejnik s kamnom). Z vrha nato sestopimo strmo navzdol na sedlo, nato malo vodoravno – ves čas hodimo ob strelskih jarkih – in še enkrat navzdol. Spet nadaljujemo vodoravno ob jarkih in tik

Zanimivosti v Litiji in okolici

Kaj imajo skupnega brata Badjura, GEOSS in Bogenšperk

Geometrično središče Slovenije GEOSS na Slivni blizu Vač simbolizira zakoreninjenost Slovencev na tem prostoru. Je srce Slovenije, stičišče vseh Slovencev. GEOSS ponazarja večstoletna prizadevanja naših prednikov za narodni obstoj in razvoj, saj so uspešno previharili vse viharje potujčevanja.

GEOSS kot simbolno celoto sestavljajo naslednji pomniki:

- Granitni steber je simbol klenosti, trdoživosti in odpornosti naših prednikov.
- Označene strani neba izražajo našo plemenitost, željo po prijateljskem sodelovanju z vsemi narodi in na vse strani neba širijo plemenito misel srčne kulture.
- Lipa je simbol slovenstva in Vač; za naše prednike je bila sveto drevo, saj so se okoli nje zbirali in sprejemali pomembne odločitve.
- Petelin na drogu za zastavo simbolizira varuha naših domačij.

V posebno ploščo je vlito geslo Živimo in gospodari-
mo na svoji zemlji.

Pomembno območje, ki so ga naseljevali naši predniki

Na Vačah so našli bakreno situlo iz petega stoletja pred našim štetjem, ki predstavlja najznamenitejšo izkopanino na Vačah in sploh na Slovenskem, in to glede na celotno obdobje, ki ga raziskuje arheologija.

Pred nekaj leti so izkopavanja v Šmartnem pri Litiji odkrila rimsko grobišče iz prvega stoletja. V letu 2020 so pri prenovi bencinske črpalke na desni strani Save našli sledi rimske ceste v širini šestih metrov. Znano je, da je bila reka Sava pomembna plovna pot že v rimskih časih in Litija pomembno pristanišče, od koder so s konjsko vprego prevažali blago na Do-

¹ Članek o zanimivostih v Litiji in okolici bo uporabljen kot dodatno gradivo tekmovalcem na državnem tekmovanju Mladina in gore 22. januarja 2022 v Litiji (op. ur.).

*Ustvarjalnica
stalagmitov
Arhiv občine Litija*

*Čudovita paleta barv
v rudniku Sitarjevec
Arhiv občine Litija*

Metod (levo) in Rudolf Badjura
Vir www.slovenska-biografija.si

lenjsko. Velika župnija Šmartno je bila vse do prihoda južne železnice skozi Litijo cerkveno in upravno središče obširnega območja desnega dela reke Save.

V okolici Litije so bili številni gradovi, kar kaže na pomembnost tega območja zaradi svoje lege in kmetijskega gospodarstva. Eden najpomembnejših je bil grad Bogenšperk, kjer je dvajset let živel in delal znameniti Janez Vajkard Valvasor, avtor nekaj knjig, med njimi najpomembnejše delo *Slava Vojvodine Kranjske*.

V letu 2014, nekaj let po tem, ko je zgodovinar Boris Golec v arhivu našel neimenovani urbar in prepoznal Valvasorjevo pisavo, kjer je imel zapisana svoja posestva, se je porodila ideja za krožno pot po obronkih Valvasorjeve posesti. Pot nas v treh urah popelje od gradu Bogenšperk po označeni poti mimo gradov Črni potok, izginulega gradu Sela, mimo sledov gradu Slatna in ruševin Lichensteina ter se vrne na izhodišče. Trasa je označena in primerna za vsako-

GEOS,
Spodnja Slivna
Akwarel Pavel Smolej

gar, ki je sposoben hoditi po gozdnih poteh. Izkušen vodnik bi med potjo povedal marsikaj zanimivega iz Valvasorjevega življenja, njegovega dela in raziskovanj Cerknškega jezera, o nekaterih jamah, kar je vse podrobno opisano v njegovih knjigah.

Bogata rudarska tradicija

Litija je eno najstarejših rudarskih mest pri nas, saj vedenje o izkoriščanju rude na tem prostoru sega štiri tisoč let nazaj. Kasneje so tu rudarili Kelti in Rimljani, pisni viri pa rudnik Sitarjevec omenjajo že v 16. stoletju. Rudnik Sitarjevec sodi med večja in zelo bogata rudna nahajališča v Sloveniji. V njem so kopali svinčevo in živosrebrno rudo, nekaj pa tudi cinkove, bakrove, železove in baritne rude. Bogat pa je tudi z minerali, saj so v njem našli več kot 60 vrst mineralov. Leta 1965 so rudnik Sitarjevec zaprli, vhod pa zamirali. Ponovno so v rudnik vstopili v letu 2002 in v njem odkrili edinstvene limonitne kapnike, ki v letu dni zrastejo tudi do pet centimetrov. Postalo je jasno, da je to velika naravna znamenitost za mesto Litija in širši prostor. Del rudnika je urejen za turistične življajske ogleda. V Litiji je bila topilnica svinca, ki je močno onesnaževala mesto in okolico. Zaradi tega so čebelarji začeli ekološko pravdo za zaščito čebel, ki se je končala v njihovo korist in leta 1930 so morali demontirati peči topilnice.

Litijska podružnica SPD

Tudi planinstvo ima na območju Litije in Šmartnega bogato tradicijo. Le dvanajst let po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva (SPD), predhodnice današnje Planinske zveze Slovenije, je bila ustanovljena Litijska podružnica SPD, natančno 5. avgusta 1905, in je ob otvoritvi štela 42 članov. Njen prvi predsednik je bil Ivan Jenko, načelnik železniške postaje v pokoju, ki ga sicer že leta 1898 najdemo v imeniku članov osrednjega društva. Na območju, ki ga danes pokriva PD Litija, so bile že ob ustanovitvi markirane številne planinske poti, ki po isti trasi potekajo še danes. Litijska podružnica SPD je pokrivala celotni takratni litijski politični okraj, ki je segal vse do Zidanega Mosta. Na ustanovnem zboru so izvolili zapupnike za Šmartno, Višnjo Goro, Zagorje, Hrastnik, Zidani Most in Radeče.

Že v času pred prvo svetovno vojno je prišlo do ideje, da si podružnica kje v gorenjskih planinah postavi lastno planinsko kočo, vendar je vojna te načrte preprečila. Podružnico je v naslednjem obdobju pomembno zaznamoval Ferdo Tomazin iz Šmartnega pri Litiji, ki je bil njen predsednik od 1912 do 1937. V tem času so na Zasavski sveti gori postavili najprej zavetišče in nato kočo, svoje zavetišče pa so imeli tudi na Sveti planini nad Trbovljami. Dom je bil lesen z zidanimi spodnjimi prostori in je imel kuhinjo, dve jedilnici ter pet sob za goste. Po predsedniku društva, ki je bil najbolj zaslužen za izgradnjo, so dom poimenovali v Tomazinovo kočo, od koder je bil čudovit pogled na cerkev in okolico. Poleg gospodarske in iz-

Grad Bogenšperk
Akwarel Pavel Smolej

letniške dejavnosti se je Litijska podružnica SPD lotila tudi organizacije smučarskega tečaja na Sveti planini leta 1927. Vodil ga je Rudolf Badjura.

Litija ima zanimive kraje, kamor pohodniki radi zahajajo. Pred drugo svetovno vojno je bila to predvsem Sveta Gora, kjer je bila planinska koča, Vače, Primskovo in okoliški hribovi s Kumom.

Med vojno je bila Tomazinova koča na Sveti Gori požgana. Zagorski planinci so kočo zgradili na mestu med vojno požgane osnovne šole tik pod cerkvijo že leta 1949. Pri litijskih planincih je tlela želja po lastni planinski koči in našli so primeren kraj s čudovitim razgledom na Jančah. Dela so se lotili z dobrim načrtom in sodelovanjem mnogih planincev, ki so vložili veliko prostovoljnega dela, tako da je bila koča leta 1959 slovesno odprta. Veliko je še manjkalo in v naslednjih letih so jo dograjevali ter dopolnjevali.

Brata Badjura

Leta 1881 se je v Litiji rodil Rudolf Badjura, ki je bil znan alpinist in smučar ter eden od pobudnikov Drena, elitne skupine mladih slovenskih alpinistov in smučarjev. Skozi njegove smučarske tečaje je od leta 1918 do leta 1933 šlo na stotine mladih ljudi, ki jim je budil ljubezen do gora, zimskih tur in zimske alpinistike. Njegov brat je bil Metod Badjura, filmski scenarist in režiser. V letih 1926–1940 je posnel okoli 30 reportaž in kratkih filmov, pretežno v okviru lastnega podjetja Sava film; med njimi sta bila tudi prva slovenska dokumentarna filma *Bloški smučarji* in *Triglav pozimi*, ter istega leta 1932 celovečerni film *Triglavske strmine*.

Pri litijskih planincih se je porodila ideja, da bi trasirali planinsko pot, ki bi obkrožala Litijo in Šmartno in bi bila hkrati učna pot spoznavanja zgodovine krajev, rastlinstva in živalstva. Zamisel je takoj našla planinske zanesenjake, med katerimi je bil poznavalec terena Vinko Damjan iz Litije. V letu 1973 je bila slovesno odprta pot, ki v približno stotih kilometrih

obkroža Litijo in poteka po razglednih vrhovih okoliških hribov. Imenovali so jo Badjurova krožna pot in izdali vodnik, ki ga je napisal Vinko Damjan. Izdali so tudi dnevnik poti za žige na poti. Vsaka točka, kjer je skrinjica z žigom, je pomembna kot razgledna točka ali zgodovinska znamenitost. Izberemo eno izhodišče in opravimo turo, ki jo zmoremo, in jo drugič nadaljujemo, kot nam kaže zemljevid v vodniku. V letu 2019 smo izdali obnovljeni vodnik po Badjurovi krožni poti, ki popotniku lajša pot zaradi sprememb na terenu in nekaterih novosti ob poti. Žig pri Gradu Bogenšperk nas opomni na velikega raziskovalca, kartografa, vojaka zgodovinarja, ki bi ga lahko tudi šteli med planince, saj se je povzpел na marsikateri hrib, da je lahko s preprostim merskim orodjem zrisal zemljevid Kranjske dežele.

Kdor prehodi Badjurovo krožno pot, ne uživa le v lepih razgledih, ampak spozna tudi osrednji del Slovenije, razgibanost pokrajine, zgodovinske in kulturne znamenitosti. Zelo koristno in priporočljivo je, da se podamo na pot z izkušenim vodnikom, ki nam bo lahko podrobno pojasnil znamenitosti. Planinsko društvo Litija s svojimi sekcijami organizira planinske izlete, kjer ob izkušenih planincih in vodnikih spoznaš načine varne hoje po planinskih poteh.

Litijski most

Znano je, da so se pred drugo svetovno vojno v poletnem času mnogi Ljubljanci z vlakom vozili v Litijo na kopanje v reki Savi. Na sipinah so se sončili, najbolj pogumni kopalci pa so skakali z lesenega mostu na glavo v reko. Zaradi izkoriščanja rečnega proda v gradbeništvu je sipin manj, zato je za mlajše te vrste zabava težko uresničljiva. Zdaj lahko z novega mostu še opazimo sledove starega mostu, od katerega so se Litijani tako težko poslovili – toliko zgodb in doživetij je bilo povezanih z njim. Marsikdo je tedaj ob razgradnji odnesel domov kos lesa ali kovinski predmet in ga še danes skrbno čuva. ●

Drugo rojstvo

Brezno, v katero je drsel svet leta 1914, je bilo mnogo bolj spolzko in globlje, kot si je lahko kdorkoli predstavljal. Posledice so bile tako obsežne, da se je skoraj vse, razen vojnega stroja, ustavilo. *Planinski vestnik* je tedaj, edinkrat v vsej 126-letni dobi, za šest let prenehal izhajati.

Velika vojna

Dogodki so si tistega poletja 1914 sledili zelo hitro. Bil je 28. junij, ko je atentator v Sarajevu ubil avstrijskega nadvojvodo Franca Ferdinanda. Monarhija je postavila pogoje, za katere je bila prepričana, da jih od komaj končanih balkanskih vojn izčrpana Srbija ne bo mogla sprejeti. Dunaj si je obetal hitro vojaško ekspedicijo, med katero bodo zlahka doseženi zadani cilji. Izvedena je bila splošna mobilizacija in prvi spopadi so se začeli le en mesec po atentatu. Pavel Kunaver se je spominjal, da so drenovci¹ raziskovali

¹ Študentska skupina, ki je pred 1. svetovno vojno delovala izven SPD. Bili so začetniki slovenskega alpinizma, zimskih vzponov v visokogorje, turnega smučanja in jamarstva.

Kamniška Bistrica je v času prve svetovne vojne postala kraj množičnega obiska. Stara kočja je bila desetletje pozneje izdatno povečana in dodana je bila depandansa, s čimer je Dom v Kamniški Bistrici dobil današnji videz. V začetku tridesetih let je bila narejena tudi vozna cesta, saj je pred tem obstajala le skromna pešpot. Arhiv Slovenskega planinskega muzeja

ponorno jamo Veliko Karlovico na obrobju Cerkniškega jezera, ko so njihovega vodilnega člana Bogumila Brinška obvestili, da je vpoklican kot rezervni častnik. Ko ga je Kunaver obiskal na domu, ga je našel preoblečenega v uniformo in mrkega pogleda, kot bi slutil trpko usodo. Brinšek je padel pri Soko Gradu že v prvih dneh bitke na Drini. Z njegovo smrtjo so prenehali delovati tudi drenovci.

Napovedi o kratki vojaški avanturi so bile popolnoma zgrešene. Kmalu je bil skoraj ves svet vkljen v ples, ki mu je orkester topov igral več kot štiri leta. Verjetno je bilo že konec septembra 1914, ko je s precejšnjo zamudo izšla zadnja, avgustovska številka *Planinskega vestnika*. Tako sklepamo, ker je prvi članek Kunaverjevo poslovilno pismo prijatelju Brinšku, ki je padel 13. septembra. Vsebina revije je bila očitno pripravljena, vendar v vsesplošnem razburjenju zaradi vojne in utemeljenih pomislekov še ni šla v tiskarno. Osrednji odbor Slovenskega planinskega društva (SPD) je dolgo tehtal situacijo. Planinska sezona se je tistega leta odlično začela. Vse planinske kočje so bile dobro založene, a kmalu po odprtju je bila razglašena mobilizacija. Vlaki nekaj časa niso prevažali civilistov in ves planinski promet se je hipoma ustavil. Prihodki v kočah so izostali, izdatki vzdrževanja pa ostali. Avgusta so vse kočje zaprli. Zmanjkalo je denarja za revijo, saj mnogo podružnic še ni poravnalo svojega prispevka. Osrednji odbor SPD-ja in uredništvo sta se z optimizmom obrnila na naročnike, naj ostanejo reviji zvesti, dokler težav skupaj ne premagajo. Vendar prošnja, natisnjena čez celo stran in naknadno vstavljena v revijo, ni bila podobna prošnji. Natisnjena je bila tako, kot so se tiskale osmrtnice. *Planinski vestnik* nato ni izhajal šest let.²

Neki novi časi

Leta 1920, ko je izšla naslednja številka revije, je bil svet zelo spremenjen. Minevalo je drugo leto po koncu velike vojne. Po eni strani so bili Slovenci veseli, da so se rešili spon habsburške monarhije, a veselje je bilo iz leta v leto manjše kot pri odrasčajočem otroku, ki spoznava, da starši niso nezmožljivi.

² Društvene vesti so kljub temu ves ta čas izhajale v slovenskem časopisju, za kar se je predstavnikom tiska na prvem občnem zboru po vojni zahvalil načelnik Fran Tomišek.

Prošnja

do članov Slovenskega Planinskega Društva.

Naše društvo se nahaja v zelo težavnem položaju, ker je letos izostal vsakršen dohodek iz oskrbe naših planinskih postojank in so izostali tudi drugi redni dohodki, posebno prispevki mnogih podružnic, podpore itd.

Obstoj društva je odvisen od gmojnega uspeha, ker povzroča izdaja Vestnika, vzdrževanje in amortizovanje dragocenih društvenih domov silno veliko izdatkov. V sedanjih težavnih časih bo naše društvo navezano izvestno le na pripomoč svojih članov, od rednega vplačila članarine ter od rednega prispevanja podružnic bo tudi odvisno, ali bomo mogli priljubljene naš Planinski Vestnik leta 1915 redno izdajati.

Osrednji odbor se tečaj obrača do svojih članov z nujno prošnjo, da čimprej vpošljejo po priloženih položnicah svoje članarine in blagodunsko priloge po svoji moči še izreden prispevek v pripomoč društvu.

Osrednji odbor S. P. D.

V zadnjo številko revije leta 1914 je bil vstavljen letak, ki je člane seznanjal s težkim stanjem zaradi vojne. Planinski vestnik je prenehal izhajati za šest let.

Arhiv Planinskega vestnika

Ozemlje, poseljeno s Slovenci, ki so se priključili novi zvezi južnoslovanskih narodov, je bilo močno okleščeno zaradi rapalske meje, ki je odrezala Primorsko. Celotno visokogorje zahodno od naravne razvodnice je postalo našim planincem nedosegljivo. Tega leta je izšla le ena, prehodna števila *Planinskega vestnika* za obdobje 1915–1919. Sklepali bi, da bo obsežna, sestavljena iz kopice člankov, ki so ležali zaprašeni v urednikovem predalu. Vendar ne, bila je neverjetno skromna. V njej je bil objavljen obsežen članek tedaj že pokojnega Janeza Koprivnika o zgodovini Pohorja. Sledile so le še Društvene vesti in pregled stanja, v katerem je bilo slovensko planinstvo.

Razdejanje v kočah in meja v gorah

Vojna je pustila opustošenje v planinskih kočah, čeprav je bilo na prvi pogled videti precej roznato. Vse kočice, pred vojno v lasti nemških in avstrijskih društev, so namreč prešle v last SPD-ja. A SPD je moral vse kočice najprej obnoviti in na novo opremiti. Hotel Zlatorog v Bohinju je bil središče vojaštva, ki je sčasoma uničilo vso opremo. Še slabše je bilo na Vršiču, kjer je bila *Vosshütte* spremenjena v vojaški konjski hlev. Po rapalski razmejitvi so na italijanski strani ostale kočice na Vršiču, Poreznu, v Koritnici in pod Snežnikom, v veliko slovenskih pa so se zaradi nadzora nove meje naselili jugoslovanski graničarji.

Razpuščena so bila vsa planinska društva za rapalsko mejo. Zato se je moralo slovensko planinstvo organizirati v okvirih zmanjšane domovine, predvsem v Kamniško-Savinjskih Alpah in na Pohorju, na plani-

Naslovnica prehodne številke letnikov 1915–1919 je bila najava drugega rojstva naše najstarejše revije, ki še izhaja. Letnik 1921 je prinesel nove vsebine v novi domovini, Kraljevini SHS. Zato v naslednjih dvajsetih letnikih najdemo tudi posamezne članke v srbohrvaškem jeziku. Arhiv Planinskega vestnika

narjenje v Karavankah in obisk Julijskih Alp čez rapalsko mejo pa je bilo treba čakati skoraj deset let, da sta obe kraljevini uradno omogočili turistovski promet v visokogorju s posebnimi dovolilnicami.

Avstrijska kočica Maria Theresienschutzhaus se je po prvi svetovni vojni preimenovala v Aleksandrov dom (danes Dom Planika pod Triglavom). Stara kočica desno je v času rapalske meje postala graničarska karavla. Arhiv Slovenskega planinskega muzeja

Češka koča na Spodnjih Ravneh leta 1935. Ker je Češka podružnica SPD iz Prage prenehala delovati, je kočo v oskrbo prevzel SPD. Arhiv Slovenskega planinskega muzeja

Avstrijska Siebenseenhütte je po vojni postala Koča pri Triglavskih jezerih. Arhiv Slovenskega planinskega muzeja

Zaradi naštetega je zelo presenetljiva ugotovitev, da je SPD v gospodarskem smislu vojno dobro preživel, saj se to ne sklada s prenehanjem izhajanja *Planinskega vestnika* leta 1914. Ocena tveganja, ki jo je naredilo vodstvo SPD-ja, je bila v tistem trenutku brez dvoma realna. Toda nepričakovana sreča se je pokazala v Kamniško-Savinjskih Alpah, kjer planinstvo zaradi oddaljenosti od bojišča ni bilo prepovedano. Predvsem Kamniška Bistrica, ki leži blizu Ljubljane, je v vojnih letih postala množično zbirališče ljudi, tudi neplanincev, ki so se želeli oddahniti v naravi in med gorami. Koče v Kamniški Bistrici, na Kamniškem sedlu in Veliki planini so bile redno oskrbovane in so zabeležile izreden finančni priliv, s katerim

je SPD uspel poplačati vse predvojne dolgove in se celo finančno okrepiti. Da je SPD v letih vojne vihre zelo dobro služil, potrjuje dejstvo, da je bila koča na Kamniškem sedlu leta 1916 popolnoma preurejena; pred tem je imela le skupno ležišče, po preureditvi pa poleg kuhinje še jedilnico in sedem ločenih sobic za prenočevanje.

Nove koče in nove težave zaradi splošnega pomanjkanja

Odborniki SPD-ja pod načelovanjem Frana Tomiška so se leto po končani vojni, novembra 1919, sestali s predstavniki planinskih podružnic na zboru delegatov in razpravljali o prihodnosti planinstva ter o ponovnem izhajanju *Planinskega vestnika*. Treba je bilo vzpostaviti stik s članstvom in ga seznanjati z dogajanjem v planinskem svetu, ki se je tako kot nekdanje življenje v monarhiji preobrnilo na glavo. SPD je uničene koče popravil in opremil, vendar je bilo povojno pomanjkanje veliko in v večino koč je bilo pozimi spet vlomljeno, notranjost pa izropana. Na Veliki planini so zlikovci kočo popolnoma razdejali in razbili štedilnik. Izdano je bilo priporočilo, naj se jeseni pred zaprtjem notranjo opremo spravi v dolino, kar je povzročilo veliko dela in stroškov, saj je bilo treba opremo spomladi ponovno transportirati v koče. Predlagano je bilo, da se prepove zimski obisk gora, saj se v primeru vlomov ni dalo ugotoviti krivcev, ki so povzročili škodo.

Sprejet je bil še predlog, da se vsem nemškimi kočam, ki so po novem pripadle SPD-ju, dodelijo slovenska imena. *Maria Theresienschutzhaus* pod Triglavom je postala Aleksandrov dom, *Deschmannhaus* pod Triglavom – Staničeva koča, *Siebenseenhütte* – Koča pri Triglavskih jezerih, *Kahlkogelhütte* – Spodnja koča na Golici, *Bertahütte* pod Kepo – Koča na Jepci, *Klagenfurterhütte* na Stolu – Rožanska koča (po nesrečnem koroškem plebiscitu leta 1920 ta koča ni bila več v domeni SPD-ja, op. a.), *Valvasorschutzhaus* (na Stolu) – Valvazorjeva koča, *Zoishütte* na Kokrskem sedlu – Cojzova koča, *Koroschutzahütte* pod Ojstrico – Koča na Korošici, *Ursulaberghaus* – Koča na Uršlji gori³ in *Vosshütte* pod Vrščem – Erjavčeva koča.

Prihodnost planinstva v novi domovini

Velika sprememba se je nakazovala glede vloge SPD-ja v novi kraljevini. Osrednje društvo se je vključilo povezovalno, nasprotno kot v monarhiji, v kateri je bil nastanek SPD-ja posledica nacionalistične politike nemških planinskih sekcij. V zapisnikih je mogoče zaslediti željo po prestopu iz šibke vloge v monarhiji, v kateri je SPD gojilo le zavezništvo s

³ V tistem času Urški gori. O imenu beremo razlago Franca Sušnika: "Z Jugoslavijo in s slovenskimi uradi 1919 je prišla plast slovenske gospode, tudi novo pečeni Slovenci; ti so slovenili in je nastala Urška gora – samo da je bilo drugače, kakor so domači ljudje rekli."

Čehi, v vodilno planinsko društvo v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS).

Strateška zveza s Klubom češkoslovaških turistov (KČT) je z nastankom novih držav propadla, ker Češkoslovaška ni dopuščala možnosti delovanja svojih društev v tujini. Zaradi tega KČT ni mogel več skrbeti za Češko kočo, ki jo je prav tako kot ostale pod okrilje vzel SPD.

V kraljevini SHS je organizirano planinstvo obstajalo le v Sloveniji in na Hrvaškem, medtem ko ga Srbija ni imela. Pobuda je bila (tudi s strani Hrvaške), da se združijo vsa planinska društva v kraljevini v skupno planinsko organizacijo oziroma zvezo društev, za kar je bila najprej potrebna ustanovitev Srbskega planinskega društva kot tretjega člana. Zveza vseh društev bi sodelovala po ozemeljskem načelu, tako da bi SPD delovala v okvirih svojih meja, HPD prav tako in novo društvo Srbije na svojem ozemlju. Pojavili pa so se prvi pomisleki glede podružnic, ki bi nastale na delih Hrvaške, poseljene s srbskim prebivalstvom.

Zveza naj bi članom izdala enotne izkaznice, pripravljani odbor pa pripravil pravilnik za skupno sodelovanje, pri čemer je bilo poudarjeno, naj SPD s svojo zgledno organizacijo delovanja in celo vrsto planinskih koč predstavlja zgled novim društvom.

V programu je bila tudi ideja, da bi zveza nekoč izdajala skupno planinsko glasilo. Vse ni potekalo gladko in odbor je svoja stališča usklajeval na več sejah, saj je bila med Slovenci in Hrvati prisotna skrb, da bi nazadnje nastala zveza, ki bi ukinila avtonomijo SPD in HPD. Do ustanovnega občnega zbora Združenja planinskih društev kraljevine Jugoslavije je prišlo šele 17. januarja 1926 v Zagrebu.

Graničarji in finančniki na rapalski meji v gorah

Planinstvo je bilo po prvi svetovni vojni zelo okrnjeno zaradi rapalske meje, ki je zarezala čez naše najvišje gore. Graničarji in finančniki so resno vzeli nadzor meje, saj se je zelo kmalu pojavil kontrabant oziroma tihotapstvo, zaradi česar so oblasti v obeh kraljevinah pritiskale na obmejne organe. Na jugoslovanski strani so zahtevali od SPD možnost zavetja obmejnih čet v planinskih kočah, saj v visokogorju še niso zgradili graničarskih karav. Tako so graničarji zasedli staro Aljaževo kočo v Vratih in Erjavčevo kočo na Vršiču, staro kočo Marije Terezije zraven Aleksandrovega doma ter depandanso hotela Zlatorog v Bohinju. *Planinski vestnik* je planince zelo resno opozarjal, naj opustijo zimski obisk visokogorja, ko kočice niso oskrbovane. Prav tako naj se držijo zgolj markiranih planinskih poti in se izogibajo stranskih, ker obstaja možnost, da jih bodo graničarji osumili tihotapstva.

Kraljevini sta uredili možnost turističnega prehoda v visokogorju s posebnimi dovolilnicami, vendar je to v praksi trajalo kar deset let. A tudi v tej omejitvi se je našla svetla plät. Posledica nove meje so bile prve zelo zahtevne poti oziroma ferate pri nas. Leta

1928 sta bili zgrajeni Hanzova pot na Malo Mojstrovko in Hanzova pot na Prisojnik. Prelaz Vršič so imeli v rokah Italijani in treba je bilo najti pot na oba vrhova samo po našem ozemlju, to pa je bilo možno le čez severna ostenja s pomočjo klinov in jeklenic.

Še o člankih v srbohrvaškem jeziku in o kolofonu

Manj znana posledica nove kraljevine in ideje o zvezi in sodelovanju s planinci drugih narodnosti se je odrazila v vsebini številke *Planinskega vestnika* med obema vojnoma. Predsednik HPD Josip Pasarić je vodstvo SPD zaprosil, ali bi lahko ta revija začasno postala tudi glasilo hrvaškega planinskega društva, saj svojega *Hrvatskega planinara* še niso začeli izdajati. Odbor SPD je temu pritrdil, zato v številkah *Vestnika* kljub ponovnemu začetku izdajanja *Hrvatskega planinara* (od leta 1922, op. a.) vse do druge svetovne vojne najdemo posamezne članke v srbohrvaškem jeziku.

Z naslednjim letnikom in po šestih letih premora je *Planinski vestnik* znova prišel med planince in od

tedaj neprekinjeno izhaja že sto let. To mu je uspelo tudi med drugo svetovno vojno, sicer v izredno omejenem obsegu, a vendarle. Morda je k temu pripomogla predhodna izkušnja, saj se je pokazalo, da ustavitev izdajanja revije ne bi bila nujna. Slovenci so gore vzljubili in vzeli za svoje, ne glede na vse, kar jim je usoda prinesla ali odnesla.

Opisana prekinitev izhajanja naše najstarejše še žive revije je tudi odgovor na vprašanje, zakaj smo ob letošnji 126-letnici izdali 120. letnik revije, kot je zapisano v kolofonu. ●

Koča Kranjske sekcije DÖAV Vosschütte je med prvo vojno služila kot konjušnica. Pod okriljem SPD, ki jo je prenovil, se je preimenovala v Erjavčevo kočo na Vršiču.

Arhiv Slovenskega planinskega muzeja

Tone Golnar

Nenavadna, mesečeva
pokrajina na otoku
Santa Antão
Foto Tone Golnar

Malo drugačen dopust

Planinarjenje po Zelenortskih otokih

Zelenortski ali Kapverdski (Cabo Verde) ležijo okoli 600 kilometrov zahodno od senegalske obale v osrednji Afriki. Otoki veljajo tudi za najbolj zahodni del Afrike. Arhipelag sestavlja deset večjih in osem manjših otokov. Otoki so vulkanskega izvora in v nasprotju z imenom zelo skalnati in nekateri slabo poraščeni.

V 15. stoletju so jih še nenaseljene odkrili portugalski pomorščaki, ki so kasneje tukaj ustvarili prve naselbine. Kmalu za tem so postali pomembo središče za trgovanje s sužnji. Portugalci so ostali na otočju do leta 1975, ko so se naseljenci osamosvojili in ustanovili svojo državo. Današnji prebivalci so večinoma kreoli – potomci Portugalcev in afriških sužnjev. Še vedno so zelo odvisni od gospodarskega sodelovanja s Portugalsko, saj sami pridelajo le malo hrane, nerazvite pa so tudi ostale gospodarske panoge. Glavna gospodarska panoga je turizem. Sprva je bil to predvsem letoviški turizem, saj nekateri otoki ponujajo čudovite plaže. Danes prihaja veliko turistov zaradi izletov in pohodništva, zanimive pa so tudi vodne in podvodne aktivnosti.

Ljudje so zelo prijazni in čeprav se uvrščajo med bolj revne prebivalce našega planeta, tega ni čutiti. Na otokih živi manj kot pol milijona prebivalcev, od tega večina v dveh večjih mestih. Več kot 800.000 domačinov pa je razseljenih po vsem svetu.

Otoki so med seboj dobro povezani s trajekti in letalskim prevozom. Tudi javni transport po otokih je dobro organiziran. Zaradi ugodne lege v subtropskem pasu so otoki primerni za obisk skozi vse leto. Za planinarjenje so najbolj privlačni otoki Santo Antão, São Vicente, Fogo in Santiago, kjer se nahajajo tudi najvišji vrhovi, za izlete pa São Nikolau in Boa Vista. Prve štiri otoke je obiskala tudi naša družina. Izbrali smo si čas poletnih počitnic, naše potovanje pa je trajalo dvanajst dni – dovolj, da smo prehodili nekaj zanimivih planinskih poti, si ustvarili vtis otokih in se povzpeli na najvišji vrh.

São Uicente

Glavno mesto Mindelo je drugo največje mesto na otočju in velja za kulturno prestolnico dežele. Je mesto, v katerem začutiš preteklost. Na otoku je nekaj planinskih ciljev. Eden bolj zanimivih je tudi najvišji vrh otoka, Monte Verde, ki meri 750 metrov. Vrh res ni visok, vendar je z njega čudovit razgled

na okoliške otoke in mesto Mindelo. Mi smo imeli manj sreče, saj je bila na vrhu megla. Večji del poti vodi po zanimivi cesti, ki je delno vklesana v skalo. Na severovzhodu otoka so privlačen kraj Calhao in bolj ali manj dostopni vulkani v bližnji okolici. Slikovita je tudi cesta, ki povezuje Calhao s krajem Baia das Gatas. Pod nami so neskončne plaže z belim peskom in črnimi skalami. Lep izlet smo opravili na zahodni strani otoka, iz kraja São Pedro, kjer je tudi letališče, pa do svetilnika Dona Amélia, kjer bolj zanimiv del poti vodi po strmem skalnem pobočju, svetilnik pa stoji na samem grebenu, 50 metrov nad morjem.

Santo Antão

Je drugi največji otok in tudi najbolj gorat. Otok v času našega obiska še ni imel letališča, razen manjšega, ki je opuščeno. Dostop s trajektom s São Vincenta traja le dobro uro do kraja Porta Novo, ki je tudi največje mesto na otoku. Čeprav se z najetim avtom da pripeljati kamorkoli, pa je včasih bolje potovati z lokalnimi *aluguerji* – tj. poceni taksiji, ki vozijo po celem otoku. Tukaj je kar nekaj hribov, visokih skoraj 2000 metrov. Cesta, ki se na vzhodnem delu otoka dvigne krepko čez 1000 metrov, nas pripelje v nenavadno pokrajino, podobno mesečevi površini. Nad njo se vzpenjajo najvišji vrhovi otoka. Po krajšem sprehodu smo se obrnili, saj nas je čakala pot na vzhodni del otoka, nato pa vzpon čez še en prelaz.

Nastanili smo se v kraju Ribeira Grande, ki je dobro izhodišče za izlete na vzhodni strani otoka. Iz kraja vodi cesta po zanimivi dolini Ribeira da Torre. Ker se otok že vrsto let sooča s pomanjkanjem padavin, je to ena redkih zelenih dolin z bujnim rastjem. Pot lahko nadaljujemo z vzponom (okoli 1400 metrov) do kraterja Cova de Paul. Odločili smo se za drugo turo, ki smo jo opravili naslednji dan, poteka pa z vrha navzdol in v drugo dolino. To je ena najbolj znanih pohodniških poti na otoku. Zapeljali smo se v bližino kraterja Paul in sestopili proti obmorskemu kraju Vila das Pombas. Pot nas je vodila nad majhnim kraterjem, ki danes spominja na polje, vse do sedla, od koder se nam je odprl pogled na celotno dolino, vse do morja. V nadaljevanju se pot vije navzdol v okljukih po osupljivo strmem pobočju, sprva po mulatjeri, nato skozi gozd do ceste. Ker nismo želeli nadaljevati po asfaltirani cesti, smo se obrnili in prehodili četrtino celotne poti še v vzponu.

Najlepšo turo smo prihranili za naslednji dan. To je obalna pot, ki vodi od Cha de Igreja do Ponta do Sol. Pot je ponekod vklesana v strma skalnata pobočja. Ves čas se dvigujemo in spuščamo po zgrajeni mulatjeri, ki pa se nikjer ne dotakne obale. Pred naseljem Ponte do Sol se ustavimo še v odmaknjeni vasi Ribeira do Corvo. Od tu smo se morali povzpeti proti eni najlepših vasic na otočju, Fontainhas, ki so jo upodobili tudi na eni od naslovnih revije *National Geographic*. Za obisk otoka Fogo smo se vrnili na São Vicente in od tam poleteli dalje.

Fogo

Fogo je otok, ki predstavlja vrhunec potovanja vsem, ki na Zelenortske otoke pridejo planinarit. Večino otoka zavzema najvišji vrh Pico do Fogo, 2829 m, ki je še vedno aktivni vulkan. Domačini se ukvarjajo s pridelavo vina izjemnega okusa. Vinska trta raste kar na vulkanskih tleh in se brez opore dobesedno plazi po vulkanskem kamenju.

Pristali smo v bližini São Felipeja, edinega mesta na otoku. Od tam so nas taksijem odpeljali do okoli 40 kilometrov oddaljenega kraterja na višini 1700 metrov, Cha das Caldeiras. Na območju kraterja nas je prenetila ogromna količina razlite lave, ki prekriva tudi nekaj streh in staro cesto. Razdejanje je posledica zadnjega izbruha jeseni 2014, ki pa na srečo ni terjal žrtev. Domačini so si nedaleč stran zgradili nova bivališča. Nastanili smo se v manjšem hostlu, ki ga vodi Francozinja, poročena z domačinom. Hostel je skromno, a lepo urejen. Zvečer smo si privoščili odlično večerjo, nato pa se dobili z vodnikom, ki nas je naslednji dan peljal na vrh. Čeprav ni prepovedano iti sam na vrh, večina obiskovalcev najame vodnika. S tem lahko na najlažji način podpremo lokalno skupnost.

Obalna pot od Cha de Igreja do Ponta do Sol je ponekod vklesana v strma skalnata pobočja.
Foto Tone Golnar

*Pico do Fogo, 2829 m, še vedno aktivni vulkan
Foto Tone Galnar*

Naslednje jutro smo se odpravili že ob svitu. Pot vodi po razbitem grebenu, ki izstopa iz vulkanskega grušča. Sprva položna, nato bolj strma se dviga vse do roba vulkanskega žrela. Do sem smo porabili okoli dve uri, a to še ni bila najvišja točka. Na robu smo se ustavili za kratek čas in opazovali rumene žveplene lise znotraj kraterja. Kmalu nas je zagrnila megla, ki se je kmalu razkadila. Čakal nas še najzahtevnejši del poti, čez skalno stopnjo, opremljeno s klini in jeklenico. Po petnajstih minutah smo prišli na vrh, od koder je bil čudovit razgled na vse strani. Najboljše pa nas je šele čakalo – osemstometrski spust po vulkanskem drobirju. Ustavili smo se šele pri žrelu vulkanovega mlajšega brata (Pico Peqeno), ki je izbruhnil nazadnje, in nadaljevali do hotela. Popoldne smo bili že v São Felipeju. Majhno mestoce z zgradbami iz kolonialnih časov je bilo pogreznjeno

v dolgočasje. Naslednje jutro smo se, še polni vtisov od vzpona na Fogo, vkrkali na hidrogliner in se odpeljali proti Santiagu. Osebjem nam je že na začetku razdelilo vrečke za bruhanje, ki jih je večina potnikov tudi uporabila. Po treh urah mučne vožnje smo pristali v mestu Praia na otoku Santiago.

Santiago

Je največji otok in tudi administrativno središče države. Pokrajina na otoku je zelo razgibana in tudi poraščena. Otok je dobro prepređen s cestami, ki nam omogočajo dostope do izhodišč za izlete. Glavne ceste so asfaltirane, nekatere tlakovane, dobre pa so tudi makadamske ceste. Najvišji vrh je Pico de Antonia, 1394 m, ki leži v naravnem parku Monte Textota. Celotna tura traja okoli pet ur, sam vzpon pa ni preveč zahteven. Ker smo imeli bolj malo časa, smo se odločili za obisk drugega parka, Serra Malagueta, ki je znan po bujni, raznovrstni vegetaciji in pticah. Vzpenjali smo se po cesti, zaprti za promet, in uživali v lepem razgledu. Turo smo zaključili na grebenu sredi gozda. Ta dan smo obiskali še najbolj severni del otoka – ribiško vas Tarrafal, ki je znana po lepih plažah. Nazaj smo se zapeljali po razgibani vzhodni obali otoka.

Predzadnji dan našega potovanja smo se odpravili še do Cidade Velha, prve naselbine na otočju in stare prestolnice, ki je danes pod UNESCO-ovo zaščito. Tukaj najdemo ruševine najstarejše kolonialne cerkve na svetu. V mestu, ki se je v preteklosti imenovalo Ribeira Grande, so se na svojih pomorskih poteh okoli sveta ustavili tudi Vasco da Gama, Magellan in na svoji tretji poti do Amerike tudi Kristof Kolumb. Ker je bilo mesto bogato, je bilo pogosto tarča gusarskih napadov, zato so na hribu zgradili mogočno utrdbo Fortaleza São Filipe. Po ogledu vseh znamenitosti mesta in utrdbe smo se odpravili še na dveurni pohod. Najprej

Nekaj nasvetov

Otoke lahko obiščemo v vseh letnih časih, saj je klima skozi vse leto podobno ugodna.

Najbolj ugodne letalske povezave so s Portugalske. Iz nekaterih držav se da poceni leteti z rednimi ali čarterskimi poleti na otok Sal, ki je dobro izhodišče za obisk drugih otokov.

Letalski poleti med otoki stanejo okoli 90 evrov, prevozi s hitrimi ladjami med bolj oddaljenimi otoki stanejo od 30 do 40 evrov.

Na prvih treh opisanih otokih ni večjih hotelov, namestitve pa ni težko najti in rezervirati po svetovnem spletu (Booking.com). Hrana v restavracijah je poceni. Posebej tisti, ki uživajo v morski hrani, bodo tu prišli na svoj račun.

Opise najbolj zanimivih poti zlahka poiščemo na svetovnem spletu, kjer najdemo tudi založbe in zastopnike za naročilo zemljevidov in vodnikov, med drugim tudi: Michael Will: *Kapverden Nord: Santo Antão, São Vincente, São Nicolau, Sal, Boa Vista*. Rother Verlag, 2019 in Annette Helle: *Kapverdische Inseln: Reisen mit Insider-Tipps*. Marco Polo, 2018.

Slikovita vasica
Fontainhas
Foto Tone
Golnar

do vasice Calabaceira, nato smo se po robu soteske spustili v dolino do naselja Águ Verde ter pot nadaljevali po široki soteski Ribeira Grande, nekdanji rečni strugi, kjer se je bohotalo bujno rastje. Med potjo smo naleteli tudi na mogočno drevo kruhovca (baobab), ki ga nismo videli nikjer drugje na otokih.

Naš obisk Zelenortskih otokov smo zaključili še z ogledi v mestu Praia, ki je največje in obnem glavno mesto. Za nami sta bila slaba dva tedna potepanja po nenavadni in divji pokrajini, po zanimivih poteh, med neverjetno prijaznimi ljudmi. Gotovo se bomo še kdaj vrnil.

VITAMIN D3 Krka

ZAGOTOVITE
SI SONCE

www.vitaminD3krka.si

NOVO

 KRKA

PRED UPORABO NATANČNO PREBERITE NAVODILO! O TVEGANJU IN NEŽELENIH UČINKIH SE POSVETUJTE Z ZDRAVNIKOM ALI S FARMACEVTOM.

Zdenka Mihelič

Krekova koča
na Ratitovcu,
naj visokogorska
planinska koča 2021
Foto Zdenka Mihelič

Krekova koča naj visokogorska koča 2021

Pogovor z Anico in Alojzom Lotričem

Obiskovalci gora so v sedmi sezoni akcije Naj planinska koča, ki jo organizirata Planinska zveza Slovenije (PZS) in spletni medij Siol.net, izbrali novi zmagovalki – najbolj priljubljeni planinski koči v letošnjem letu. Naj visokogorska planinska koča je postala Krekova koča na Ratitovcu, naj planinska koča pa že drugič Dom na Kofcah.

V akciji je sodelovalo 154 slovenskih koč, v finalni izbor pa se je uvrstilo skupaj deset koč. V kategoriji planinska koča poleg Doma na Kofcah (PD Tržič) še Koča na Dobrči (PD Tržič), Lavričeva koča na Gradišču (PD Šentvid pri Stični), Planinski dom na Ustah - Žerenku (PD Moravče) in Planinski dom pri Gosposični na Gorjancih (PD Krka Novo mesto). V kategoriji naj visokogorska planinska koča so se ob Krekovi koči na Ratitovcu (PD Za Selško dolino Železniki) v finalu za naj kočo potegovali še Pogačnikov dom na Kriških podih (PD Radovljica), Dom Planika pod Triglavom (PD Gorje), Zasavska koča na Prehodavcih (PD Radeče) in Dom na Komni (PD Ljubljana Matica).

Pod okriljem PZS v Sloveniji deluje 162 koč, ki imajo status planinske kočice in so vpisane v poseben register. Te naše kočice so po večini sinonim za dobro počutje in toplo zavetje obiskovalcev gora, z velikim številom oddanih glasov pa so planinci pokazali, kako cenijo trud oskrbnikov in gostoljubje planinskih koč, predvsem pa prijaznost oskrbnikov in ekipe v koči, poznavanje okoliških poti in seveda domačo kulinariko. V finale so tako izglasovali deseterico, za zmagovalki pa izbrali koči, ki sta še poseben zgled preostalim.

Obe zmagovalki sta gorenjski postojanki, slovita po dolgoletnih oskrbnikih in prepoznavnih jedeh, z energetske sanacije pa sta oz. bosta poskrbeli tudi za gorskemu okolju prijaznejše delovanje. Krekovo kočico prihodnje leto čaka energetska sanacija.

Krekova koča na Ratitovcu je postala zmagovalka prvič, a s svojimi oskrbniškim ekipami, ki se med seboj menjujejo na približno petinštirideset dni, zagotovo ne bo ostala neopažena tudi v prihodnje. Koča kraljuje na 1642 metrih na vršnem slemenu Ratitovca, najvzhodnejšega podaljška Julijskih Alp, slovi pa po unikatnih flancatih. "Na dan jih v vrhuncu sezone spečemo tudi okoli sedemsto," pravi Anica Lotrič, ki je z možem Alojzom že več kot dve desetletji na čelu oskrbniške ekipe Krekove kočice.

Čestitke za laskavi naziv najboljše visokogorske planinske kočice med vsemi tistimi planinskimi kočicami in domovi, ki so se letos potegovali za to priznanje. Kakšni so bili prvi občutki po prejemanju klicu Siola, ki je skupaj s PZS tudi letos vodil akcijo?

Do zdaj smo bili vajeni, da smo se uvrščali v finalni izbor, in smo bili s tem popolnoma zadovoljni. Priznati moram, da smo bili nad prejeto novico presenečeni,

hkrati pa tudi veseli in zaskrbljeni. Veseli zato, ker so obiskovalci kočé opazili naš trud in nas nagradili. Zaskrbljeni pa zato, ker bodo obiskovalci od nas vnaprej pričakovali še več, pa ne vem, ali bomo to zmogli.

To je vaš prvi laskavi naziv naj visokogorske kočé. Videti je, da ste priljubljenost gradili postopno in vztrajno, saj sta krog ljudi in obiskanost ves čas naraščala. Imam prav?

Ratitovec že od nekdaj velja za priljubljeno in pogosto obiskano goro. Statistični podatki za zadnjih dvajset let kažejo, da se je v tem času število pohodnikov povečalo vsaj za trikrat. Povečanemu številu pohodnikov je sledil tudi upravni odbor društva, ki je v tem času kočó v celoti prenovil in kljub nespremenjeni zunanosti bistveno povečal zmogljivosti. Temu je vseskozi sledila številna ekipa, ki je oskrbovala Krekovo kočó.

S čim menite, da ste prepričali obiskovalce gora, da so glasovali za vašo kočó? Kakšen je recept s ključnimi sestavinami za pridobitev laskavega naslova naj visokogorske planinske kočé?

Morda je dobro, da je ekipa, ki oskrbuje Krekovo kočó, že vrsto let skoraj nespremenjena. V tem času je ekipa pridobila potrebne izkušnje, in to še posebno pri ponudbi iz kuhinje. Najbolj smo poznani po flancatih, ki jih poznajo planinci iz vse Slovenije. Trudimo se, da smo do vseh gostov prijazni in jim skušamo ustreči. Nismo pa gostov nikoli prepričevali, naj glasujejo za našo kočó, zato nam ni znano, kdo so tisti, ki so za nas glasovali.

Večkrat je slišati pohvale o vaši dobri kulinariki, še posebej hvalijo domače flancate. Anica, bi nam zaupali, po kakšnem receptu jih pripravljate?

Flancati so iz kvašenega testa. Testo mora biti rahlo, čvrsto in ne sme imeti veliko maščobe. Ampak jaz pravim planincem, da so dobri zato, ker so 2–3 ure hodili do Ratitovca; potem je tako vsaka hrana boljša.

Kaj pa še lahko pojedó obiskovalci gora v vaši koči?

Planinci, ki pridejo na Ratitovec, ne sprašujejo po pečenki, zrezkih ... Pravijo, da to dobijo v dolini. Najpogosteje kuhamo enolončnice, kot so jota, ričet, pasuli, bograč, zelenjavna juha, pa ajdove žgance, kislo mleko, telečjo obaro. Pri slaščicah je na prvem mestu flancat, vedno pa sta v ponudbi tudi ocvirkova in pehtranova potica ter večkrat tudi orehova potica. Ob koncih tedna obisk v koči, čeprav se trudimo, presega zmogljivost kuhinje. Takrat so gosti kdaj tudi razočarani.

Predvidevam, da se ljudje k vam radi vračajo. Kaj jim je najbolj všeč, kaj pohvalijo?

Ja, res je. Ratitovec je lepa razgledna gora, poznana po vsej Sloveniji. Nanj vodijo številne označene poti različnih težavnosti, tako da si vsak lahko izbere sebi primerno pot. V poletnem času jih poleg lepega razgleda privabi planinsko cvetje, tu se pasejo krave, konji, na Ribčevi planini se dobi sir, mleko, maslo, skuta, vidijo se ostanki Rupnikove linije, pozimi je to turnosmučarska gora ... Tudi ob največjem obisku si lahko poiščejo pot, kjer bodo uživali v miru. Vsekakor pa je večini planincev všeč, da je kočó na vrhu, kjer po prihodu nanj lahko najdejo zavetje, se na toplem odpočijejo in okrepčajo.

V zadnjih letih prihaja v naše gore in planine čedalje več gostov iz tujine. Od kod vse pridejo k vam? Ali tudi oni vse bolj odkrivajo vašo domačnost, kulinariko, čudovite razglede in prijaznost?

Ja, to opažamo tudi na Ratitovcu. Gosti iz tujine prihajajo k nam na enodnevne izlete najpogosteje iz Bohinja, Soriške planine, Bleda, kjer preživljajo dopust. Najpogosteje so to planinci iz Češke, Slovaške, Avstrije, Hrvaške, redkeje pa tudi iz drugih evropskih držav. Da so seznanjeni z našo kulinariko, vidimo po tem, da imajo pogosto napisano na listku, kaj naj naročijo pri nas.

Anica in Alojz Lotrič z vnukinjo Mio in sveže pečeni flancati
 Foto Zdenka Mihelič

Oskrbniki so večkrat potožili, da so obiskovalci koč postali nepotrpežljivi, vse bolj se jim mudi in slaba volja potem ni daleč ... Kakšni so gosti, ki prihajajo v vašo kočo?

S tem se ne bi strinjal. V naši koči zelo redko najdemo goste, ki bi bili nestrpni in slabe volje. Če vidijo, da se trudimo, so tudi takrat, ko stojijo v vrsti, potrpežljivi in počakajo.

Alojz, na čelu oskrbniške ekipe Krekove koč sta z ženo Anico že več kot dve desetletji. V koči imate prav poseben sistem oskrbovanja. Koliko vas sodeluje pri delu v koči in kako si delo razdelite, kako poteka delo po skupinah?

Kmalu bo minilo štirideset let, ko se je takratno vodstvo društva zaradi stalnih težav z izbiro oskrbniškega osebja odločilo, da prevzame oskrbovanje koč v svoje roke. Odločitev se je izkazala za dobro in se je obdržala vse do danes. Današnja delovna ekipa je 45-članska in jo sestavlja devet skupin. V poletni sezoni, ko je koč odprta vsak dan, se sestavljajo dvo- do tričlanske ekipe za delo med tednom. Ob koncu tedna se ekipa okrepi z eno ali več skupinami, pač odvisno od vremena.

Pri nas nimamo hrane iz zamrzovalnih skrinj. Vso hrano in slaščice, ki jih postrežemo, pripravimo v naši kuhinji. Ob lepem vremenu je dela veliko, dan se zaključi ob 22. uri. Oskrbniki si vmes nekaj časa vzamemo za prijeten klepet z gosti.

Kako bi lahko opisali značilen dan v Krekovi koči v poletni planinski sezoni?

V Krekovi koči vstajamo v poletnem času med 4. in 5. uro, v jesenskem in zimskem času pa malo pozneje. Najprej je na vrsti kurjenje štedilnika in peči, nato pristavimo lonc za čaj. Potem pa je čas za jutranjo kavo. Temu sledi peka flancatov, kruha in potice. Prihajajo pa tudi že prvi zgodnji planinci. Vmes že pripravljamo enolončnice, ki jih kuhamo vsak dan sproti. Pri nas nimamo hrane iz zamrzovalnih skrinj. Vso hrano in slaščice, ki jih postrežemo, pripravimo v naši kuhinji. Ob lepem vremenu je dela veliko, dan se zaključi ob 22. uri. Oskrbniki si vmes nekaj časa vzamemo za prijeten klepet z gosti. Če pa je le čas, se radi izmenično podamo na eno- do dveurni pohod po Ratitovcu.

Alojz, vi ste tudi predsednik matičnega PD Za Selško dolino Železniki. Ali je težko usklajevati obe funkciji – biti predsednik in poleti še oskrbnik koč?

Čeprav sem predsednik, se pri društvenem delu ne počutim nič drugače kot ostala delovna ekipa, saj sem dejaven v vseh odsekih, ki delujejo v društvu. Mislim, da mora predsednik društva za uspešno vodenje društva dobro poznati delo. Biti oskrbnik poleti je zame velika pozitivna izkušnja, ki se z nekaj dodatnega truda da uskladiti z delom predsednika.

Krekova koč na Ratitovcu je v poletni planinski sezoni odprta vse dni, nato pa od jeseni do naslednjega poletja ob koncih tedna. Koč je točka Razširjene Slovenske planinske poti in je lahko končna točka ali izhodišče za različne zanimive pohode, primerne za različno izkušene planince in za družine. Kako lahko pridemo do vas in kam vse se podamo od vas?

Na Ratitovec vodijo številne označene poti. Najbolj obiskana, prehodna v letnem in zimskem času, pelje iz vasi Prtovč. Kdor si želi daljšega triurnega pohoda, se lahko na pot poda iz Železnikov, Jesenovca, Zalega Loga in Podrošta. Vse poti so markirane, pri vzponu pa je treba premagati več kot tisoč višinskih metrov. Ostale označene poti nas na Ratitovec pripeljejo s Soriške planine, iz Bohinja, Dražgoš in z Vodiške planine na Jelovici. Za tiste, ki bi želeli Ratitovec podrobneje prehoditi, predlagamo *Obhodnico Ratitovec* z dvanajstimi kontrolnimi točkami, ki jo lahko prehodite v enem dnevu ali pa po delih v več dneh. Vse poti so primerne za mlade družine, sami pa si izberemo dolžino poti, ki jo bomo prehodili.

Alojz, naslov je gotovo dobra spodbuda, prava energijska injekcija za delo naprej in pokazatelj, da ste na pravi poti, kajne? Kaj vam pomeni ta naslov?

V vseh dosedanjih sedmih akcijah smo se uvrščali v finale, z letošnjim izborom pa dosegli vrh. To je za vse nas prav gotovo veliko priznanje in potrditev našega dosedanjega dela.

Verjetno ste s podporo in s tem nazivom dobili še več elana za nove načrte. Nam jih lahko nekaj zaupate?

Vsekakor je treba misliti tudi vnaprej. Pred nami je velika investicija v energetske sanacije celotnega ostrejša koč. Želimo si, da bi Krekovo koč tudi vnaprej opravljali podobno ali še boljše kot do zdaj. Za uresničitev te želje se trenutno kaže največja težava pri pridobivanju novih kadrov. Sicer pa dela na Ratitovcu nikoli ne zmanjka.

Anica, Alojz, se tudi sami ali z vašo ekipo odpravite kam v hribe – za polnjenje baterij, da lahko potem še z večjim zagonom delate naprej?

Z ženo Anico vsak prosti čas izkoristiva za pohode v hribe. Če je le možno, se udeležujeva tudi vodenih planinskih tur v organizaciji našega vodniškega odseka PD.

Ob koncu pogovora vas vabim, da z nami delita svojo misel kot povabilo k vam ali na splošno v gore.

Hodite v hribe, uživajte v lepotah gora in spoštujte naravo. Kot izziv pa vam predlagava, da se udeležite štirih prireditev v organizaciji našega društva v letu 2022. V različnih letnih časih se boste povzpeli na Ratitovec s turnimi smučmi, krpļami, s kolesom in bosonogi. Želimo si, da bi Gladki vrh, Altamaver in Kremant za vedno ostali brez gozdnih vlak in cest ter da bi občina Železniki uredila prijazno parkiranje v zadovoljstvo domačinov in gostov. ●

Koče v visokogorju zaprte

Letošnja sezona za koče dobra

Zasavska koča na Prehodavcih je že zaprta, zavetje pa nudi zimski bivak.

Foto Zdenka Mihelič

Planinska zveza je ocenila letošnjo poletno planinsko sezono kot dobro, a ne toliko po številu nočitev kot po številu dnevnih obiskovalcev, k čemur je prispeval množičnejši obisk visokogorja in sredogorja predvsem tujcev, med domačimi obiskovalci pa je bilo veliko takih, ki so gorski svet začeli odkrivati v času koronavirusa.

Kot je letošnjo planinsko sezono v kočah ocenil strokovni sodelavec PZS Dušan Prašnikar, je bila "poletna sezona v planinskih kočah dobra, glede na splošne koronavirusne razmere celo zelo dobra. Prvi del leta je bil izjemno neugoden zaradi preprečitve delovanja in pozneje omejenih možnosti obratovanja koč. Z odpiranjem gostinskih obratov pa so se v planinske koče vrnili tudi obiskovalci. Poleti je bil razmeroma dober obisk koč tudi v sredogorju, kjer je običajno poletno zatišje, ker so v tem času oblegane predvsem visokogorske koče. Nočitev je bilo sicer četrtno manj kot v rekordnem letu 2019, a tudi zaradi ponovnega večjega števila tujih gostov vseeno zadovoljivo. Večji obseg je bil vsaj v visokogorju omejen zaradi protikoronskih ukrepov."

Prašnikar je opozoril na pereč problem s smetmi, ki jih obiskovalci, vajeni pravil narave in gorskega sveta, že leta lepo odnašajo v dolino, t. i. koronaplaninci pa jih prevečkrat pustijo kar v naravi.

Oktobra so planinske koče v visokogorju večinoma zaprle svoja vrata, a z nekaterimi izjemami. V Julijskih Alpah je stalno odprt Dom na Komni, pozimi bodo ob koncih tedna odprte Orožnova koča na planini Za Liscem, Krekova koča na Ratitovcu in Blejska koča na Lipanci. Od vršiških koč bo od 1. decembra stalno odprta Erjavčeva koča, nižje ležeče bodo odprte ob koncu tedna. Pozimi je stalno odprt Planinski dom Tamar. Triglavski dom na Kredarici je sicer zaprt, a meteorologi poskrbijo za zavetje in prenočišče.

V Kamniško-Savinjskih Alpah sta od višje ležečih stalno odprta Črnuški in Domžalski dom na Mali

planini, večina ostalih ob koncu tedna, enako bo odprta Koča na Kriški gori in zavetišče na Okrešlju, ob lepih koncih tedna bo za osnovno oskrbo odprta Kamniška koča na Kamniškem sedlu ter enako in po dogovoru od novembra tudi Koča na Klemenči jami pod Ojstrico.

V Karavankah bodo koče v zimskem času odprte večinoma ob koncu tedna, in sicer Roblekov dom na Begunščici, Dom na Peci, Dom na Uršlji gori, Planinski dom na Zelenici; nekaj nižje ležečih koč pa je odprtih stalno (Dom Pristava v Javorniškem Rovtu, Koča na Ljubelju razen ponedeljka in torka, Planinski dom na Boču in Rudijev dom pod Donačko goro razen ponedeljka, Poštarski dom pod Plešivcem razen torka). Od 1. decembra bo stalno odprt Valvasorjev dom pod Stolom, do takrat pa ob vikendih.

Nižje ležeče, sredogorske koče so v glavnem prešle na jesensko-zimski delovni čas.

Svoje obiske gora prilagodite temu in namenite večjo pozornost načrtovanju ture, tudi z dovolj tople pijače in hrane ter s toplimi in rezervnimi oblačili, z zaščito pred vetrom in dežjem, alufolijo ali veliko črno vrečo za zaščito pred podhladitvijo. Jeseni so krajši tudi dnevi in tema nas bo ujela že kmalu popoldne, zato še posebej opozarjamo na naglavno svetilko, ki ne sme manjkati v nahrbtniku, in na polne baterije v svetilkah in mobiju. PZS med drugim opozarja: "Poiščite zanesljive in preverjene informacije, ne sledite slepo objavam na družbenih omrežjih." Aktualni podatki o odprtosti planinskih koč so ažurno objavljeni na spletnem mestu PZS koce.pzs.si.

Razgled z gradu
Socerb seže čez vasi
Dolina in Boljunec.
Foto Vladimir Habjan

Iz Boljunca v Milje

Vezna daljinska pot *Alpe Adria Trail*, ki povezuje tri narode – Avstrijce, Slovence in Italijane – ter se z najvišjega vrha Avstrije čez raznoliko pokrajino spusti do morja pri Trstu, nas bo v 37. etapi popeljala iz Boljunca v Milje v Italiji. Kje bomo hodili vmes, vam razkrijemo v nadaljevanju članka.

Zanimiva oznaka na
poti na Mali Kras
Foto Irena Mušič
Habjan

V Boljunec/Bagnoli della Rosandra, ki je vstopna točka tudi za obisk doline Glinščica/Val Rosandra, se iz osrednje Slovenije morda najlažje pripejemo čez mejni prehod Krvavi Potok v bližini Kozine. Zanimivo speljana ozka cesta nad dolino Glinščice, ki se spušča med stisnjenimi hišami proti morju, zahteva tudi nekaj orientacijskih spodobnosti, saj nas hitro lahko zapelje v predele, kjer vožnja z avtom ni več mogoča.

V Boljuncu pri semaforju lahko zavijemo levo v središče naselja in parkiramo na označenih mestih na glavnem trgu, na južni strani poiščemo malce

obledele oznako za ribogojnico, gremo čez betonski most in desno mimo parkirišč prispemo do poraščenega vznožja Malega Krasa/Monte Carso. Sem lahko pridemo tudi z urejenega parkirišča pri vstopni točki v dolino, tj. od sprejemnega centra Deželnega naravnega rezervata doline Glinščice v večnamenskem kulturnem centru. Od prej omenjenega semaforja se zapeljemo še malo naprej in parkirišče je pred krožiščem.

Pred manjšo ribogojnico stoji stebriček z AAT oznako, oznako za 6000 km dolgo pot po Italiji Sentiero Italia in označeno pot za Kroglje, Mali Kras ... In naše pohajanje na tej novi razgibani etapi lahko začnemo.

Stopimo čez manjši mostiček in za stavbo ribogojnice zavijemo desno na označeno pot (št. 46 a), ki vodi južno, sprva prečno zložno navzgor, nato nam urejene stopnice nakažejo, da bo treba stopiti

Vsi pohodniki, ki ste v preteklosti 37. etapo že prehodili, imate sedaj možnost, da se nanjo podate še enkrat, saj je od letošnje pomladi trasa poti spremenjena. Razgibana pot poteka po slovenskem Kraškem robu s čudovitimi razgledi, slovenske kulturne in naravne znamenitosti ob poti še dodatno obogatijo to etapo.

strmeje. Pot se višje spet položi in med hišami zaselka Kroglje/Crogole pridemo do križišča z oznako AAT. Levo sprva po asfaltni cesti, ki se kmalu konča, nato pa po makadamu kmalu pridemo na razpotje z informativno tablo, na kateri je predstavljen Naravni deželni rezervat doline Glinščice. Zavijemo levo in po širšem kolovozu nadaljujemo sprva položno, nato pa od desnega ovinka nadaljujemo navkreber do razpotja, kjer moramo zaviti levo (desno Dolina). Po širši poti, ki je označena s št. 1, se nato dvignemo do razgledne točke na Pečici, s katere je obsežen pogled na Boljunec, Dolino na Koper, Miljski zaliv, Trst, v lepem vremenu vidimo celo Dolomite. Zmeren vzpon po zahodni strani gozdnatega pobočja Malega Krasa nadaljujemo do bele table z oznako za *državno mejo, po 300 m*. Označena pot št. 1 vodi naravnost, mi pa tu zavijemo desno, saj nas na to opozori sramežljiv lesen kašipot za naš prvi cilj. Po ožji in sedaj tudi bolj gruščnati poti, označeni tudi z modro-belimi oznakami, v več okljukih pridemo do manjšega razpotja z lesenim razpelom (lično vzdana lesena klopca, desno se pot za Socerb izogne vrhu in privede do travnate uravnave, ki je tudi vzletišče za jadralce ...). Neoznačena potka nas levo med nizkim grmičevjem v petih minutah popelje na rob planote in med travami levo na najvišjo točko, na vrh Malega Krasa, 457 m (ruševine), ki je na vzhodni strani precej poraščen, na zahod pa se nam odpre obsežen razgled na Tržaški zaliv.

Predolgo se na vrhu ne moremo zadržati, saj nas čaka še kar dolga pot do cilja.

Po poti vzpona po travah rahlo sestopimo (desno je odcep poti, po kateri smo se povzpeli na vrh) kar južno na prej omenjeno uravnavo. Čez travnik pred nizkih gozdom nas čaka nova AAT oznaka, ki nas vodi proti Socerbu. Hodimo po široki makadamski cesti, delno med borovjem, včasih pa se "dotaknemo"

roba planote z razgledom, ki ga poznamo že z Malega Krasa. Na poti ni kakšnih hudih spustov ali vzponov. V zadnjem delu tega dela poti do Socerba se umaknemo vzhodno na odprto goličavo, travniki so ograjeni s trakovi, cesta po kateri hodimo, pa je z AAT oznakami dobro označena. Ko zavijemo z makadama desno na travnat kolovoz in v gozd, grad Socerb ni več daleč. Iz gozda stopimo na parkirišče, si z razgledne točke ogledamo okolico, Tržaški in Koprski zaliv ter gričevnato pokrajino, kjer poiščemo še eno zanimivo točko na naši poti.

V neposredni bližini obzidja na južni strani najdemo AAT oznako (v bližini tudi informativna tabla o gradu Socerb), ki nas usmeri k obzidju gradu in po stopnicah navzdol v naselje Socerb. Po asfaltni cesti se spustimo skozi naselje mimo obeležja NOB in kašipota za Sveto jamo na desni do glavne ceste. Na nasprotni strani nas AAT oznaka usmeri desno po cesti, vendar le za kratko razdaljo. Zavijemo levo z nje in prečno skozi nizek gozd sestopimo do razpotja planinske in kolesarske poti, od tam pa bolj strmo levo navzdol na manjše sedelce Kal, 208 m. V daljavi zagledamo avtocestni viadukt, pred njim se še skriva naš naslednji cilj. Makadamski cesti v gozd sledimo do razpotja, zavijemo levo in se prečno strmo spustimo na samo dno dolinice. Na razpotju nas AAT oznaka napoti levo na nasprotno pobočje. Sprva se malo dvignemo, nato pa skoraj vodoravno nadaljujemo po širšem kolovozu mimo razpotja (levo Kastelec), dokler se nam gozd ne umakne in zagledamo okolico Ospa, na nasprotni strani pa poraščen Tinjan. Smo v neposredni bližini strmih Osapskih sten (levo Babna). Po krajši zasebni cesti (opozorilna tabla) se spustimo iz središča vasi desno do glavne ceste. Zavijemo levo in na prvem križišču desno ter nadaljujemo naravnost mimo izletniške kmetije Vovk in kampa na levi na makadamsko cesto, zaprto za promet.

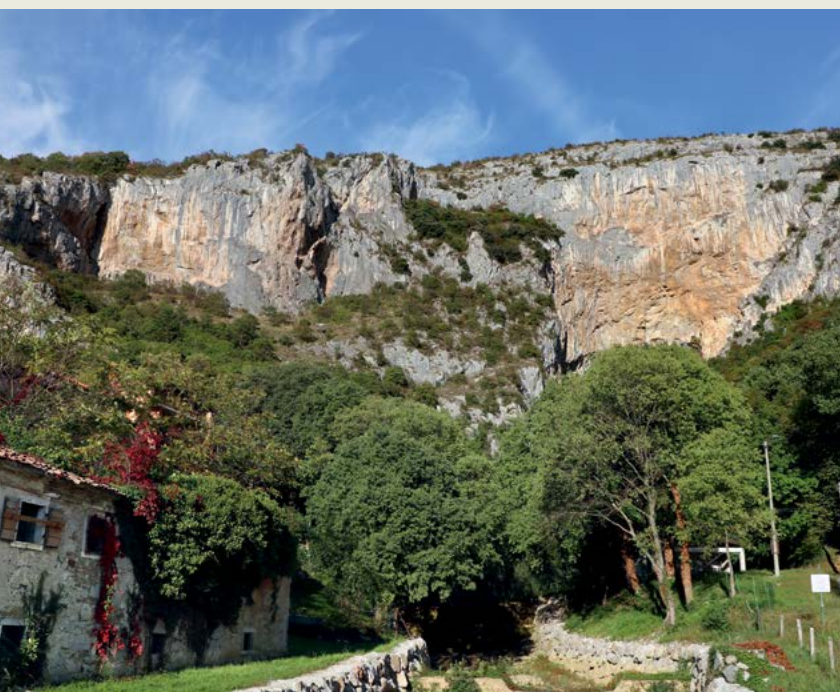
*Grad Socerb nad vasjo
Foto Vladimir Habjan*

Grad Strmec (Socerb) se nahaja na Kraškem robu Podgorskega Krasa nad manjšim gruščastim naseljem, s starim ljudskim imenom Strmec, sedaj Socerb. Kot utrdbeni objekt na robu planote je imel v preteklosti tudi poseben strateški pomen. Omenjen je bil že v 14. stoletju, večkrat poškodovan zaradi vojn, tudi požigov zaradi udara strele, lastniki pa so se neprestano menjavali. Tržačan Demetrius de Economo je v letih 1924/25 obnovil samo del obzidja, v katerem je danes gostišče. Območje okoli gradu je registrirano kot kulturna krajina. Pod gradom je kraška jama, ki je povezana z dvoriščem gradu, v bližini pa Sveta (Socerbska) jama ki je globoka 44 metrov in dolga 200 metrov. Legenda pravi, da je v njej kot puščavnik dve leti prebival sveti Socerb, potem ko je prestopil v krščansko vero. Zaradi njegove vere ga je leta 283 oz. 284 usmrtil tržaški guverner. Vas je v Registru nepremične kulturne dediščine Republike Slovenije vpisana kot naselbinska dediščina.

Vasica Osp se sramežljivo skriva pod mogočno Osapsko steno.
Foto Irena Mušič Habjan

Iz vasice so strme
stene videti še
mogočnejše.
Foto Vladimir Habjan

Sledimo makadamski cesti skozi travnike do gozda in odcepa v desno na strmo pot, ki nas višje pripelje na skoraj položen prelep travnik Golega brda, s katerega imamo Kraški rob in strme stene nad Ospom kot na dlani. Žal z nadaljnjim razgledom nekaj časa ne bo nič, saj nadaljujemo skozi gozd kar naravnost navzgor, prečimo asfaltno cesto in po poti nadaljujemo do makadamske ceste (z leve vodi pot v Dekane), mi pa nadaljujemo desno po njej, pri razpotju ne naravnost, temveč nas AAT oznake povedejo desno in po kolovozu do uravnave z otroškimi igrali. Mimo igral stopimo med prve hiše vasi Tinjan in pridemo v manjše središče z večjo lipo pred cerkvijo. Za cerkvijo stoji oddajna antena. Tinjanski vrh, 374 m, ali krajše Tinjan je zadnji vrh na Slovenski planinski poti, žig se nahaja na obzidju cerkve sv. Mihaela.

Tinjan zapustimo po asfaltni cesti, a le do parkirišča na desni. Pri oznakah na robu ceste markirana pot zavije levo, mi pa sledimo oznaki AAT desno. Prečno

Osp je ena najstarejših slovenskih vasi, v pisnih virih omenjena že konec 11. stoletja. Leži v Bregu, ob vznožju Kraškega roba. V vasi je bila okoli leta 1818 ustanovljena prva redna slovenska osnovna šola v Istri, leta 1879 pa Bralno in pevsko društvo Domovina Osp. Strma in kompaktna stena, široka 500 metrov ter visoka več kot 200 metrov podkvaste oblike, ki se dviga nad vasjo, je ena najpomembnejših plezalnih območij v Evropi s smermi najvišjih težavnosti.

V steni nad vasjo je manjša jama Babna buža, desno pa velika jama Grad (Osapska jama), v kateri izvira Osapska reka. Pred jamo je ohranjen del obrambnega zidu (Grada), ki je služil kot zatočišče v času turških vpadov, pohodov francoske vojske, v drugi svetovni vojni.

se kar strmo spuščamo po severnem, z gozdom poraščenem pobočju, za katerega lahko z malo domišljije rečemo, da je skorajda pragozd – tako divje deluje. Moram priznati, da me je navdušil! S kamnitim zidom obdana pot nas pripelje do asfaltno ceste (na drevesu je AAT oznaka, rumena puščica), nadaljujemo levo od nje po makadamski cesti, ki pa jo v gozdu kaj hitro zapustimo.

Po širokem utrjenem kolovozu hodimo še nekaj časa ob njej, nato pa jo začnemo zapuščati. Počasi prečno sestopamo, vmes prečimo nekaj makadamskih cest, nižje skoraj na dnu dolinice gozd postane gostejši, skorajda pragozd, pot pa ožja. V zadnjem delu prečimo suho strugo (v bližini so otroška igrala) in nadaljujemo po nasprotnem pobočju rahlo navzgor in med hišami ob ograji (tu ni nobene oznake) po asfaltni cesti do glavne ceste, kjer na kovinski občestni svetilki opazimo znak AAT. Zavijemo desno in po glavni cesti iz Zgornjih Škofij nadaljujemo v Spodnje Škofije. Pred OŠ (levo) je na križišču na desni strani znak za AAT, ki nas usmeri desno v ulico in levo (desno kolesarska pot) do asfaltno ceste s semaforjem (oznaka AAT). Desno malo naprej je večje parkirišče s cerkvijo srca Jezusovega.

Pred nami je še zadnji del trase AAT. Čeprav smo v Spodnjih Škofijah že v bližini morja in na nizki višini (75 metrov), nas do morske gladine čaka še vzpon čez hrib Kastelir/Monte Castellier, 244 m. Orientacijo v tem delu otežuje množica (avto)cest in ne najboljše označevanje, tako da nam nekaj iskanja verjetno ne bo ušlo.

Prečimo cesto pri semaforju in se na nasprotni strani med hišami dvignemo do asfaltirane ceste (nad avtocesto). AAT nam kaže desno, zato ob cesti (pazi, promet) nadaljujemo do oznake AAT nižje. Sem lahko pridemo tudi s trga Zgornjih Škofij, in sicer se po stranski cesti (lahko tudi kratko po glavni cesti in potem levo po kolesarski poti Meja Italija) odpravimo navzdol proti meji z Italijo do prečne kolesarske poti Meja Italija/Confine Italia, D 6. Po njej valovito čez avtocesto in navzgor do regionalne ceste

I FEEL
SLOVENIA

ALPE ADRIA
TRAIL®

ALPE ADRIA TRAIL
**MOJ NAČIN
RAZISKOVANJA.**

Tri dežele in ena skupna pot.

Prepustite se pohodniški, gastronomski in kulturni raznolikosti, ki vas bo navdušila s svojo pristnostjo. 43 različnih etap vas bo vodilo od vznožja avstrijskega Velikega Kleka, skozi Slovenijo, do italijanskega mesta Milje ob Jadranskem morju. Izberite si svojo in se podajte na pot.

#ifeelsLOVEnia
#myway
#alpeadriatrail

www.slovenia.info
alpe-adria-trail.com

Informacije

Zahtevnost: Nezahtevna označena AAT pot, večinoma je označena tudi s Knafelčevimi oznakami, nekateri deli so dovoljeni tudi kolesarjem.

Oprema: Običajna planinska oprema, predvsem dobri čevlji. V pomoč so tudi pohodne palice.

Dolžina poti: 23,3 km

Izhodišče: Boljunec/Bagnoli della Rosandra, 65 m

Cilj: Milje/Muggio, 3 m

Čas hoje: 7 h

Sezona: Kopni letni časi

Literatura: *Alpe Adria Trail. Pohodništvo po rajskem vrtu.* Kärnten Werbung GmbH, 2013, brezplačna publikacija; Rudolf Abraham: *Alpe-Adria Trail.* Bradt Travel Guides Ltd, 2016 (v angleščini).

Spletna stran: www.alpe-adria-trail.com/sl/

Zemljevida: *Primorska, Obala, Kras in Tržaška pokrajina*, turistična karta, Kartografija, 1: 40.000; *Primorje in Kras*, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000.

Več informacij:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Grad_Socerb

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Osp>

<https://freeweb.t-2.net/okno/Osp.htm>

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Tinjan>

Miloš Ivančič: *Roža osapska. Zgodba zgodb iz Osapske doline.* Sophia, 2015.

(oznaka AAT). Tam desno dol kratko do prvega križišča zavijemo na kolesarsko Pot zdravja in prijateljstva Parenzana. Mimo nasadov oljk in počivališča ob Parenzani (kratko) stopimo do razpotja in zavijemo desno navzdol do bencinske črpalke OMV. Smo na mejnem prehodu, od tu naprej bomo hodili po Italiji. V tem delu vodi proti Trstu en krak AAT poti in nas v tem delu lahko precej zavede, saj naša smer z meje zavije ostro levo v hrib, druga pa gre po lokalnih asfaltnih cesticah proti Trstu, kar je ravninski del naše 37. etape in se izogne vzponom na Mali Kras in Tinjan. Nadaljujemo ob cesti do table Rabujez/Rabuiese, kjer po asfaltni cesti zavijemo levo navzgor do križišča (znak za slepo cesto). Na tem mestu mi krenemo levo, druga AAT trasa pa desno proti Trstu. Po cesti gremo kratko do vasice in strmo v breg po grobi kolovozni kamniti poti. Smo na označeni poti Traversata Mu-

Konec 37. etape AAT na
morski obali v Miljah
Foto Vladimi Habjan

Žig za Slovensko planinsko pot bomo našli na obzidju pred cerkvijo. Foto Irena Mušič Habjan

gegesana, sledimo oznakam za naselje Santa Barbara. Iz civilizacije, kjer so še nekaj minut nazaj mimo nas švigali avtomobili, smo kar naenkrat v divjini, do kamor sežejo le oddaljeni zvoki. Po kamniti poti se vzpnemo do ograje. Tu je jama Arenaria "Ex Gorlato". Ogledamo si jo lahko med tednom od 8. do 12. ure in popoldan med 13. in 17. uro. Nadaljujemo prečno do osamljene hiše, kjer zavijemo ostro levo. Mimo razpotij z oznakami se vzpnemo čez vrh hriba do začetka naselja Korošci/Santa Barbara. Ko pridemo do hiš, zavijemo najprej levo in malo naprej desno na asfaltirano cesto. Smo na vrhu prostranega naselja. Ker smo visoko, nas razveseljujejo razgledi; posebno lepi so pogledi na impozantni Trst. Pred nami je le še spust do morja. V naselju bomo našli oznako AAT, ki vodi do glavne ceste na levi. Po cesti ni prav prijazno hoditi, imamo pa tudi obvozno desno različico, med obema je hrib Monte Zuccherino, 158 m. V obeh primerih sestopamo navzdol do Milj/Muggia, možnosti je več, izgubiti pa se ne moremo več. Sestop končamo na glavnem pomolu. S tem je lepa, razgibana in dolga tura zaključena. ●

Milje je mestece, ki je nastalo iz stare utrdbe, od katere so se še dolgo ohranili odseki obzidja srednjeveškega tlorisa. Najstarejša jedra naselij segajo v čase vojaških okopov v naseljih Santa Barbara in Muggia Vecchia.

PLANINSKI KOLEDAR 2022

VABLJENI K NAKUPU

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

preko spletne trgovine
https://trgovina.pzs.si

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **4,90 €**

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE | ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

1 % DŌHODNINE =
1 SMERNA TABLA*

1 MIN

STOPIMO SKUPAJ

Namenite svoj % dohodnine planinstvu

- na spletni strani e-davki
- z obrazcem na spletni strani PZS:
pzs.si/dohodnina.php, ki ga posredujete
na vaš davčni urad
- v eni minuti z obrazcem na spletni strani
OKS - dostop s kodo QR →

*Povprečni znesek, ki ga prispeva posameznik, ustreza izdelavi ene smerne table.

120-letnica SPD Celovec

Slovensko planinsko društvo Celovec je 16. oktobra 2021 v Kulturnem domu v Pliberku slavnostno obeležilo 120-letnico organiziranega obstoja slovenskega planinstva na Koroškem.

Bleščeča planina
leta 1986
Arhiv SPD Celovec

Prazničnega dogodka so se udeležili planinci s celotne Koroške. Ob govorih častnih gostov smo obujali spomine, ki nas vsakega na svoj način povezujejo z delovanjem slovenskega planinstva na Koroškem. Sedanji predsednik društva Stefan Riegelnik se je spomnil na polpreteklo zgodovino društva in opomnil na dejstvo, da je društvo pred prvo svetovno vojno zaradi nasprotnikov slovenstva skorajda prenehalo delovati. Častni gostje so soglašali, da gre velika zahvala vsem, ki so se borili za obstoj društva in s tem nedvomno veliko prispevali tudi k ohranitvi slovenskega jezika.

Za zgodovinsko pester večer je poskrbel Slovenski planinski muzej, ki je omogočil ogled prvega slovenskega celovečernega nemega filma *V kraljestvu Zlatoroga*. Ob glasbeni spremljavi, ki jo je posebej za ta film uskladil Andrej Goričar, so se gostje lahko potopili v leto 1930 ter spremljali tri prijatelje na popotovanju iz Ljubljane na vrh Triglava in nazaj. Prireditev se je končala z odprtjem razstave o Karavankah, ki so nas, kot nam je v svojem govoru predstavil Matjaž Podlipnik iz Slovenskega planinskega muzeja, že od nekdaj povezovala, a mnogokrat tudi ločevala.

Začetki organiziranega planinstva segajo v leto 1900, ko je bila na pobudo Alojzija Knafelca ustanovljena Ziljska podružnica, ki predstavlja zibelko sloven-

skega planinstva na Koroškem, s sedežem na Ziljski Bistrici. Društvo je takrat imelo le 16 članov, a se je po številu članov razvilo v eno izmed najmočnejših slovenskih društev na Koroškem, saj se lahko danes pohvali z nekaj več kot 550 člani. Sedež društva je bil nekaj let po ustanovitvi prenesen v Celovec. V letu 1904 so nasprotniki Slovencev na več krajih uničili slovensko-nemške napise in kažipote.

Po odhodu tajnika Josipa Oblaka leta 1909 je podružnica začela hirati in s prvo svetovno vojno prenehala delovati. Takoj po drugi svetovni vojni je prišlo do obnove slovenskega planinstva na Koroškem v okviru Zveze slovenske mladine in Slovenske fizikalturne zveze. Treba je omeniti, da je imelo planinstvo v obdobju med obema vojnama pomembne narodnoobrambene naloge. Delo Slovenskega planinskega društva je bilo tudi sestavni del borbe za ohranitev slovenstva na Koroškem.

SPD je med drugim zaznamoval 12 gorskih poti v bližini železniških postaj od Žihpolj do Področce, napravljene so bile poti čez Medvedji dol na Koroško, z Javornika na Stol, z Jesenic na Kočno in v Sveče. Slovensko planinsko društvo v Celovcu, kot se imenuje še danes, je bilo ustanovljeno leta 1953. Do zdaj so društvu predsedovali štirje predsedniki, pri čemer je prvih 30 let razvoja in delovanja društva zaznamovalo predsedovanje Luba Urbajsa. Sledila sta mu Franci Kropivnik in Hanzi Lesjak, od leta 2017 je predsednik društva Stefan Riegelnik. Leta 1984 je bilo društvo sprejeto v Zvezo avstrijskih planinskih društev (Verband alpiner Vereine Oesterreichs).

Prireditev ob 50-letnici postavitve koč na
Bleščeči planini Arhiv SPD Celovec

V času "ortstafelsturma"¹ so narodni nasprotniki uničili skoraj vse dvojezične kažipote na območju Bleščeče. Društvo ima torej bogato zgodovino in tudi težko prehojeno pot za seboj, a s pozitivno naravnostjo deluje naprej in združuje planince na celotnem Koroškem.

Tradicionalno poleg pohodov organizira tudi fotografski natečaj Planine v sliki, ki je ponovno oživel s pošiljanjem fotografij po spletu. S tem se je društvo prilagodilo digitalnemu razvoju in zagotovilo, da se natečaja letno udeleži več deset fotografov, katerih slike so na ogled na zaključni razstavi v centru k&k v Šentjanžu.

Na novi spletni strani se je z izpolnjeno pristopnico mogoče tudi včlaniti. Med korono se je to izkazalo za pravilno investicijo. Medtem ko so ostala planinska društva po koroškem izgubljala člane, se lahko slovensko planinsko društvo v tem času pohvali z bistvenim porastom novih članov, kar nam je potrdila tudi alpinistka Irena Mrak, ki se je kot častna gostja udeležila prireditve v Pliberku.

Društvo ohranja tesne stike s štirimi obmejnimi planinskimi društvi. Tradicionalno srečanje planincev, delujočih v slovenskih planinskih društvih v Italiji in Avstriji, s planinci, ki delujejo v obmejnih planinskih društvih, Meddruštvenih odborih Gorenjske, Posočja in Primorsko-notranjskega območja, je srečanje, ki je nastalo kot živa vez med Slovenci v Sloveniji z rojaki, ki živijo v zamejstvu. To srečanje v 49-letni zgodovini več kot uspešno opravlja namen, zaradi česar je bilo v letu 1972 vzpostavljeno.

Planinsko društvo Celovec je ponosno na edino slovensko planinsko kočjo, ki je bila postavljena leta 1968 na Bleščeči planini. Za kočjo skrbi gospodar kočje Hanzl Rehsman in prostovoljni dežurniki, ki s svojim delom in zagnanostjo omogočajo, da je kočja odprta vsako nedeljo.

Društvo se je v zadnjih letih osredotočilo na pridobivanje mlajših članov, da zagotovi nadaljnji razvoj slovenskega planinstva. S tem namenom je postavilo novo spletno stran, ki pod geslom "Pojd' z menoj v planine" vabi na več kot 15 pohodov in prireditev letno. Med drugim tradicionalno organizira plezal-

Bleščeča planina skozi čas Arhiv SPD Celovec

no pot na Stol, Geološko pot v Meli, zimski pohod na Arihovo peč (SPD Celovec kot soorganizator), pohod na Obir in pet let zapored tudi pohod na Bleščečo planino s taborjenjem na Bleščeči za najmlajše člane društva.

Organizacija in vodenje pohodov po gorah in planinah ter povezovanje planincev in ohranjanje slovensčine predstavljajo jedro in cilj društva, ki s tem še vedno izpolnjuje naloge, zaradi katerih je bilo leta 1900 ustanovljeno. ●

Kampiranje na Bleščeči planini za najmlajše planince Arhiv SPD Celovec

¹ Protest zoper (dvojezične) krajevne napise. (op. ur.)

S prireditve ob 120-letnici v Kulturnem domu Pliberk Arhiv SPD Celovec

Procesi, ki brusijo naše gore

Pobočni procesi

Če na poti v gore podrobneje pogledamo tla pod svojimi nogami, ugotovimo, da večino časa hodimo po materialu, nasutem z različnimi pobočnimi procesi. Le v stenah, na grebenih in v bližini vrhov praviloma stopimo na sveže kamnine, ki gradijo podlago.

¹ Geološki zavod Slovenije

Pravilo "kar gre gor, mora tudi dol" v primeru procesov, ki oblikujejo površje našega planeta, še kako velja. Tektonski premiki skrbijo za dviganje in nastajanje gorstev, gravitacija s pomočjo vode, snega, ledu in vetra pa za njihovo stalno zniževanje. Zniževanje površja je neskončen proces in bi se ustavil šele, ko bi se gorovje povsem izravnalo, kar pa na dinamičnem Zemljinem površju ni pravilo. Ne glede na to, kako mogočna so gorovja in kako masivna in neuničljiva delujejo, jih procesi, o katerih govori ta prispevek, v teku geološke zgodovine lahko zelo znižajo.

Gorovja Alpidske orogeneze, med katera sodijo tudi Alpe, so še mogočna, saj je orogeneza mlada in še vedno aktivna. Medtem ko so gorovja bistveno starejšega nastanka (npr. Hercinske, Kaledonske orogeneze) ohranjena le še kot gričevja. Pobočni procesi so v gorah stalno prisotni. Pojavljati so se začeli že med njihovim dviganjem. O njihovi prisotnosti in aktivnosti pričajo oblike, kot so skalni balvani, raztreseni po dolinskem dnu, melišča, obsežni nanosi proda, sedimenti v jezerih itd.

Sedimente, že odložene na pobočjih in v dolinah, so v naših Alpah v bližnji geološki preteklosti intenzivno premeščali ledeniki, ki so hkrati proizvajali velike količine novih sedimentov. Iz tega obdobja imamo ohranjene nasipe ledeniškega materiala v obliki obsežnih moren. Po umiku resnejših ledenikov iz dolin pred približno 10.000 leti pa so se sedimenti začeli ponovno nemoteno nasipavati z gravitacijskimi procesi.

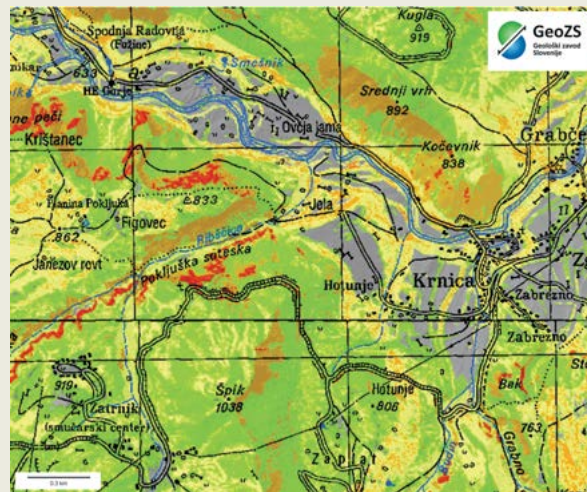
*Izvorno območje plazu pod sedlom Čez Stože, ki se je leta 2000 pretvoril v uničujoči drobirski tok in stekel po strugi Mangartskega potoka proti Logu pod Mangartom.
Foto Jernej Jež*

Urste procesov

Geologi pobočne procese ločujemo glede na vrsto premikajočega se materiala in glede na način transporta po pobočju ter obliko, v kateri je bil sediment odložen. S tem je povezano tudi dokaj zapleteno poimenovanje pojavov. Pobočni masni premiki je skupno ime za vse pobočne procese. Material, ki se loči od matične podlage, se na različne načine transportira po pobočjih. Lahko se premika v obliki erozije manjših ali večjih delcev/kosov, ki jo povzročajo voda, sneg, led ali veter. Lahko nastanejo skalni podori. Posamezni manjši kosi skal lahko padajo, se kotalijo in se odlagajo kot melišča. V primeru zemeljskih plazov se zaradi različnih dejavnikov poruši ravnovesje sil v zemljini in material zdrсне po drsini. Material pa lahko potuje tudi vzdolž strug v obliki hitrih tokov mešanice vode, blata, kamenja, drevin in korenin, ki jih najpogosteje imenujemo drobirski tokovi sedimentov. Zlasti ti so lahko zelo obsežni in uničujoči dogodki, ki dosežejo oddaljene doline.

Izsek iz opozorilne karte nevarnosti pojavljanja pobočnih masnih premikov za dolino Spodnje Radovne in Poključke soteske. Z barvami od zelene do rdeče (zelo majhna do zelo velika stopnja nevarnosti) so prikazana možna izvorna območja zemeljskih plazov, skalnih podorov in drobirskih tokov.

Vir <https://geohazard.geo-zs.si/>

Uzroki

Sprožilni dejavniki za skalne podore so največkrat delovanje vode in zmrzali v razpokah ter močnejši potresi. Sprožilci zemeljskih plazov pa so najpogostejše padavine. K nestabilnosti pripomorejo zlasti intenzivne padavine ter padavine v kombinaciji s taljenjem snega. Mnoga pobočja so v običajnih pogojih le pogojno stabilna in samo vprašanje časa je, kdaj pade zadostna količina padavin, da se začnejo premikati. Poleg dežja in drugih naravnih dejavnikov na nastanek plazov pogosto vpliva tudi človek s svojimi (ne) preišljenimi posegi v naravno okolje.

Slovenija je geološko zelo pestra, kar pomeni, da se na majhnih razdaljah menjajo različne kamnine. Geološka pestrost je omogočila oblikovanje neverjetnih naravnih lepote – gore, hribe, doline, reke, jezera, hkrati pa prinaša tudi manj prijetne in potencialno nevarne pojave, med katere zagotovo sodijo pobočni procesi. Julijske Alpe in Kamniško-Savinjske Alpe po večini gradijo karbonatne kamnine. Te so manj dovzete za nastajanje zemeljskih plazov, pogosto pa v njih nastajajo skalni podori. Na teh območjih se zaradi strmih pobočij in velikih razlik v nadmorski višini vzdolž hudourniških strug v nevihtah prenašajo velike količine drobirja ter odlagajo v obliki pahljač in vršajev v dolino. Na drugi strani so Karavanke sestavljene tako iz karbonatnih kot iz klastičnih sedimentnih kamnin (npr. peščenjaki, glinavci). Takšna geološka podlaga pogojuje nastajanje različnih tipov pobočnih procesov, tako zemeljskih plazov, skalnih podorov kot drobirskih tokov. Podobno heterogeno sestavo in dovzetnost za pojave izkazujejo tudi na primer Škofjeloško in Cerkljansko hribovje ter večji del Zasavja. Na severovzhodnem obrobju Vipavske doline so obsežni pobočni premiki povezani s kontaktom med apnenci in mehkejšimi flišnimi kamninami, ki jim tvorijo podlago. Pojavljanju zemeljskih plazov pa so zelo podvržene tudi slabo vezane kamnine in sedimenti vzhodne in jugovzhodne Slovenije.

Primeri večjih pojavov

Omenjam le nekaj najbolj poznanih in največjih dogodkov, ki so se aktivirali v zadnjih letih in jih je

Plaz Slano blato nad Ajdovščino v času najbolj aktivnih premikov leta 2000. Zemljina se je pomešala z vodo in se premikala v obliki t. i. blatnega toka. Foto Mihael Ribičič

Osrednji del globokega plazu Stogovce, ki je po intenzivnem deževju septembra 2010 povsem uničil dober kilometer ceste iz Ajdovščine proti Predmeji. Foto Jernej Jež

Na južnih in jugozahodnih pobočjih Nanosa se pojavlja več obsežnih in globokih zemeljskih plazov, ki vplivajo tudi na stabilnost hitre in regionalne ceste čez Rebrnice. Jernej Jež

Podor stene na območju slapa Čedca nad Jezerskim je leta 2008 povsem spremenil podobo do tedaj 130 m visokega slapu.

Foto Mihael Ribičič

mogoče opazovati ob poteh do priljubljenih gornjskih ciljev. Obsežen zemeljski plaz severno od Solčave, na območju Podolševe, je poznan kot Macesnikov plaz. Premikajoči material in posamezne površinske sanacijske objekte lahko opazujemo ob poteh iz Solčave proti Olševi.

Uničujoči drobirski tok se je sprožil leta 2000 nad Logom pod Mangartom. Začel se je kot velik zemeljski plaz, ki je z območja Stože zdrsnil v strugo Mangartskega potoka, nato pa je material, pomešan z vodo, kot drobirski tok stekel do štiri kilometre oddaljenega Loga. Porušil je nekaj objektov in zahteval človeška življenja. Široko neporaščeno izvorno območje zemeljskega plazju lahko opazujemo s poti od Mangartske planine proti sedlu Čez Stože, 1731 m. Na tem območju so še vedno opazni aktivni premiki zemljine. Plaz zato redno opazujemo in spremljamo. V novembru istega leta se je nad Lokavcem pri Ajdovščini aktiviral še eden od velikih plazov, plaz Slano blato. Tudi v tem primeru se je premikajoča zemljina preprijala z vodo in tekla v obliki blatnega toka proti vasi Lokavec. Območje plazju na pobočjih Čavna se še danes dobro vidi iz večje razdalje, podrobneje pa lahko posledice plazenja opazujemo na planinski poti iz Lokavca proti Zavetišču Antona Bavčarja na Čavnu. V neposredni bližini Slanega blata je po obilnem deževju leta 2010 nastal globok zemeljski plaz Stogovce, ki je odnesel več kot kilometer ceste proti Trnovski planoti.

V Karavankah, na poti iz Potoške planine proti Vajnežu, 2099 m, lahko opazujemo široko odprte odlomne razpoke plazju Urbas. Ta pojav in ostali v njegovi okolici se v zadnjih letih intenzivno raziskujejo, saj se premiki dogajajo neposredno nad naseljem Koroška Bela. Sicer so na širšem območju Karavank poznani še številni drugi pojavi pobočnih nestabilnosti; nedavni podori in hudourniški nanosi pri Belci, plazovi na Planini pod Golico in hudourniški dogodki v Dovžanovi soteski so le nekateri izmed njih.

Enega največjih zemeljskih plazov v Sloveniji prečkamo na poti iz Razdrtega proti Pleši, 1262 m, na Nanosu. V plazenje je vključenih več milijonov ku-

bičnih metrov materiala. Plaz se premika zelo počasi (cm/leto), zato večje spremembe na površini težko opazimo. Podobni premiki debelih nanosov pobočnega grušča so poznani tudi zahodno, na območju Rebrnic.

Med skalnimi podori je dobro poznan podor pri slapu Čedca nad Jezerskim, ki je nastal leta 2008 in povsem spremenil podobo do tedaj 130 metrov visokega slapa.

Leto pred tem, 2007, je nastal skalni podor v bližini Koče v Krnici. Sveži odlom in ogromne podorne bloke opazimo na poti po dolini Pišnice proti Koči v Krnici.

V steni Rzenika v dolini Bele je februarja letos (2021) nastal eden največjih skalnih podorov v naših gorah. Ocena volumna odloženega materiala znaša skoraj en milijon kubičnih metrov, odložil se je na površini 13 ha in zaprl pot na Presedljaj.

Na poti proti Prehodcem je dobro je opazen sveži skalni podor v vzhodnih pobočjih Malega Šmohorja nad Krnskimi jezerom.

Številni skalni podori so nastali tudi v Zgornjem Posočju med potresoma leta 1998 in 2004.

Našteti je le nekaj primerov večjih in nedavnih dogodkov. V Sloveniji je sicer skupno zabeleženih več kot 7000 zemeljskih plazov, kar pa vsekakor ni končno število, saj mnogo pojavov ni evidentiranih, mnogi novi pa nastanejo po vsakem obilnejšem deževju. Poleg naštetih velikih dogodkov se predvsem v gorskem svetu stalno dogajajo tudi nekoliko manjši dogodki v obliki hudourniškega transporta materiala vzdolž grap in strug ali padanja kamenja. Njihove sedimente vidimo kot pahljače proda ali se nad njimi pritožujemo ob vzpenjanju po meliščih.

Prilagajanje

Zemeljski plazovi, skalni podori in ostali pobočni procesi so naravni pojav, del značaja našega planeta in stalnica, ki nas spremlja na vsakem koraku naših življenj. Pojavljali so se v preteklosti in jih pričakujemo tudi v prihodnje. Na njihovo pogostost in intenzivnost bodo nedvomno vplivale tudi spremembe podnebja, ki smo jim priča v zadnjih desetletjih. V gorskem svetu jim običajno pustimo, da gredo svojo pot. Veliko preglavic povzročajo predvsem markacistom, ki urejajo poti, saj so na nekaterih izpostavljenih mestih obnove potrebne vsako sezono. Na območjih naselij in infrastrukture pa lahko povzročajo večjo škodo in ogrožajo ljudi, zato jih poskušamo omiliti, jih zadržati ali se jim izogniti. Za načrtovanje ukrepov je pomembno, da jih čim bolj razumemo. Da bi se izognili posledicam, so izjemno pomembni pravilni preventivni pristopi. Mednje vsekakor sodi tudi priprava opozorilnih kart njihovega pojavljanja, ki je namenjena načrtovanju rabe prostora. S skrbno načrtovanimi raziskavami in preventivnimi ukrepi je namreč možno posledice procesov bistveno zmanjšati ali se jim načrtno izogniti. V prihodnosti pa nas ne bodo presenečali le, če bomo nanje dobro pripravljeni. ●

Dejanu v slovo

Če imaš zares rad, kar počneš, ne odnehaš, ampak se od tistega dna, ki si se ga pravkar dotaknil, še močneje odrineš, da boš jutri boljši, da te jutri čaka nov dan, nova priložnost, ki je za nobeno ceno ne smeš zamuditi.¹

Če kdo, je v skladu s svojimi besedami živel Dejan. Dno, ki ga je v spletu nesrečnih okoliščin dosegel tistega januarskega dne leta 2016, bi težko bilo globlje. Od njega se je odrinil, ko je izbojeval bitko za življenje in se znašel čisto na začetku. Poškodbe možganov so pustile hude posledice in znova se je moral naučiti vseh motoričnih spretnosti.

Je pa kar štala to ravnotežje. En kup balansa je treba imeti, da lahko hodimo. Ma saj kar gre. Me zelo zanima, kdaj bom shodil samostojno, da bom lahko lauffal tako kot prej.

Z voljo, trmo, vero v izboljšanje ter neskončno predanostjo in vztrajnostjo njegove najzvestejše soplezalke je korak za korakom postavljala na glavo skromna pričakovanja zdravnikov glede svojega okrevanja.

Čeprav sva v nekem obdobju verjetno hodila po istih poteh, jih nikoli nisva prehodila skupaj in iz iste malhe zobala drobtin, kot bi zapisal Nejc Zaplotnik. Najine poti po gorah se nikoli niso prekrizale; ko se je njegova začela strmo dvigati, se je moja že izgubljala v dolini. Tako sem njegove plezalne uspehe spremljala le bežno in od daleč. Njegova nesreča se me je dotaknila prek njegovih prijateljev, od katerih sem po kritičnih tednih, ko je življenje viselo na nitki, tu in tam izvedela kakšno spodbudno novico ter se razveselila vsakega novega koraka naprej.

Prvič sva se srečala dve leti po nesreči. V zadnjih mesecih pred usodnim padcem pa sva se videla večkrat, da bi poskušala nadgraditi, kar je Dejan ob pomoči številnih terapevtov v letih po nesreči dosegel v želji izboljšati svoje stanje. Da bo jutri boljši, ko ga bo čakala nova priložnost, ki je ne bo smel zamuditi ... Vedno sva rekla kakšno o gorah, o plezariji. *Si bila v Patagoniji? Patagonija je zakon!* Gledala sem njegova potolčena kolena in komolce, kolateralno škodo njegovih pohodov, njegovega treninga za gore, kamor bo nekoč spet zahajal ..., in se čudila njegovi trmi in vztrajnosti. Takole je v svojem dnevniku zapisal občutke, ko se je kljub napovedim zdravnikom, da ne bo nikoli več hodil, spet naučil uporabljati noge: *Kot da bi imel pot posuto s 100.000 frnikolami. Ledeno, spolzko! Kot da bi imel dva 70-litrška nahrbtnika, enega spredaj, drugega zadaj in bi me malo porinili vstran. Kot da bi bil pijan.*

Slabih pet let po nesreči, zadnjega decembra 2020, je z vzponom na Kucelj nad rodno Vipavsko dolino premagal tisoč višincev – in dosegel svoj Everest. Pravi Everest je za časa tuzemskega življenja ostal le želja ... *Šel bom na Everest, samo zato, ker mislijo, da ne morem ..., da jim dokazem, da lahko!* Taka odločenost je sijala iz njegovih oči, da niti za trenutek nisem pomislila, da tega ob primerni podpori ne bi uresničil.

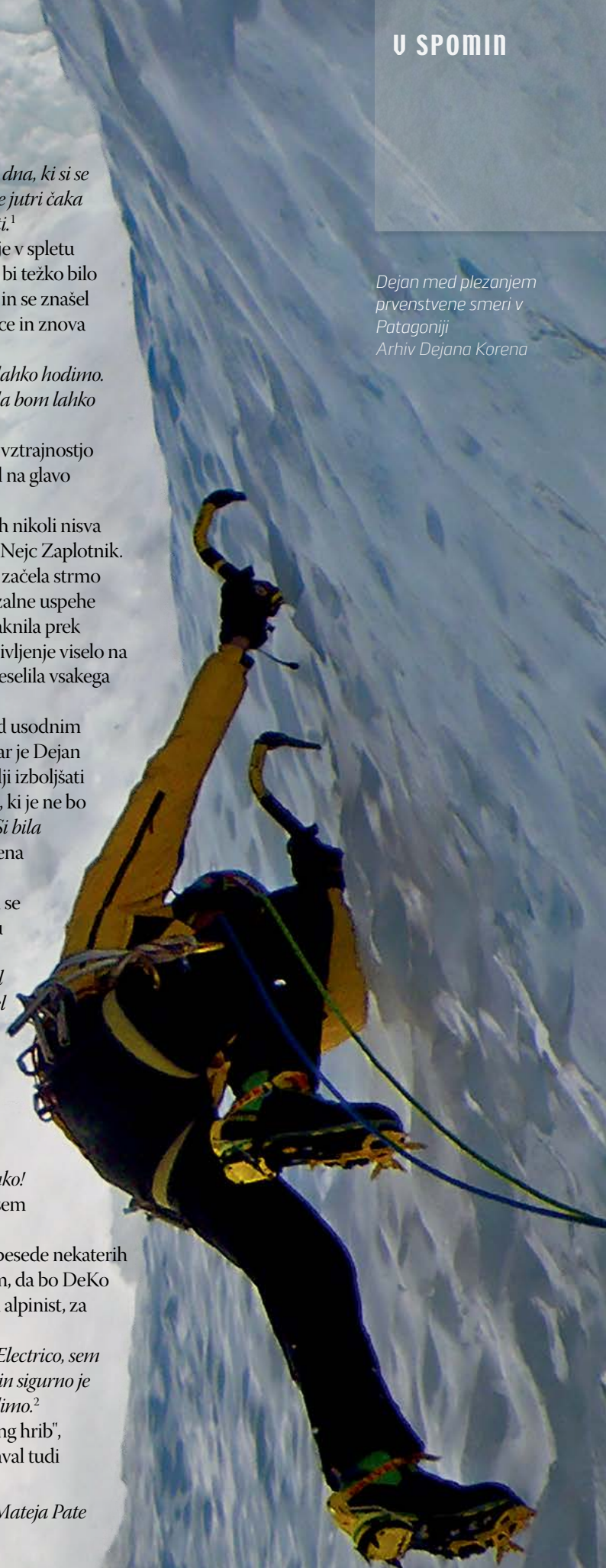
Vsakič, ko sem se poslovlila od njega, so mi v glavi odzvanjale besede nekaterih njegovih soplezalcev, ki niso dopuščali nobenega dvoma o tem, da bo DeKo nekoč spet prijel za skalo in cepine – ker je bil borec. Ker je bil alpinist, za katerega je bila meja samo nebo.

Ko sva potem drugi dan počasi hodila od kočice proti mostu Rio Electrico, sem se večkrat obrnil nazaj proti sedlu Marconi, zaviti je bil v meglo in sigurno je precej divjal veter tam gori, a prišepnil sem si, zagotovo se še vidimo.²

Zato me je žalostna novica, da je bil zanj usoden njegov "trening hrib", prikovala ob tla. Z njim je med drzne patagonske vršace odplaval tudi delček mene. *Hasta la vista, Dejan!*

Mateja Pate

Dejan med plezanjem prvenstvene smeri v Patagoniji
Arhiv Dejana Korena

² <https://www.pzs.si/novice.php?pid=8757>.

Dejan Koren

(1980–2021)

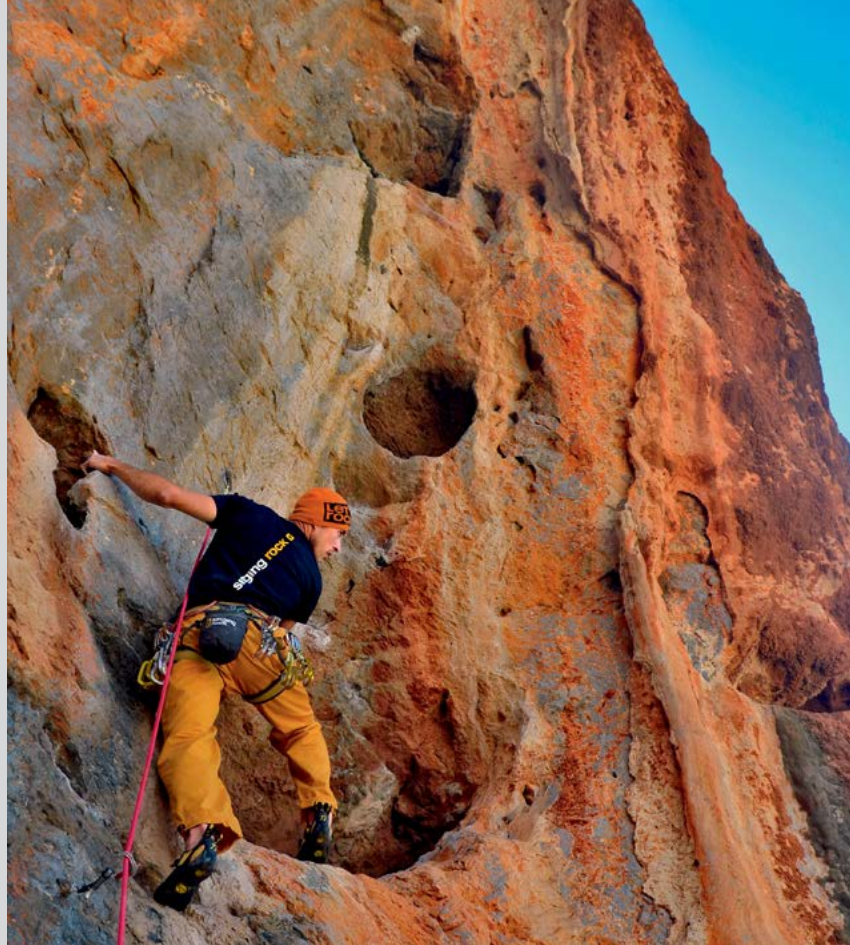
Dejan Koren – DeKo
Arhiv Dejana Korena

Leta 2002 je dvaindvajsetleten začel obiskovati alpinistično šolo v Vipavi in preko mlajšega alpinističnega pripravnika napredoval v starejšega pripravnika. Izpit za alpinista je naredil leta 2007, alpinistični inštruktor je postal, ko je dopolnil 30 let. V tem času je mnogo plezal, leta 2005 se je udeležil svoje prve odprave v gorovje Tjanšan na meji med Kitajsko in Kirgizijo, sledili so Yosemite v Združenih državah Amerike, kjer je preplezal legendarni steni El Capitana in Half doma, v Kanadi je *plezal* ledene slapove, se v Patagoniji povzpел na čudoviti Fitz Roy, bil v Pakistanu na odpravi na Trango Towers, se leta 2013 spet vrnil v Patagonijo, tokrat s ciljem Cerro Torre, naslednje leto je plezal v Kirgiziji in leta 2015 spet odšel z novo odpravo v Patagonijo. Vmes se je, tako rekoč mimogrede, povzpental na evropske štiritisočake, preplezal je veliko prvenstvenih smeri doma in po Evropi, spoznaval skale v grški Meteori ter slovenska, hrvaška, italijanska, španska in francoska plezališča. Disciplina, ki mu je bila izjemno blizu in v kateri je dosegel tudi odmevne rezultate, je bilo ledno plezanje in *drytooling*. Bil je eden najboljših slovenskih lednih in *drytooling* plezalcev in si je za smeri, ki jih je preplezal, prislužil mednarodni športni razred. Organiziral je tudi dve tekmi v lednem plezanju za slovenski ledni pokal. Pri tem pa ni pozabil na svojo rodno Vipavsko dolino. V prostem plezanju je dvignil raven plezanja v Vipavi do desete stopnje. S svojim entuziazmom je poskrbel za urejanje plezališča v Vipavski Beli in plezališča v Turi; zaradi njegovega prispevka je bila urejena marsikatera dostopna pot in zamenjan prenekateri klin.

Drytooling je bil Dejanu posebej pri srcu.
Foto Stanka Koren

Kdo ve, če bi brez njega imeli svojo mednarodno tekaško *ultra* prireditev – *Ultra trail* Vipavska dolina. Prireditev se je namreč razvila iz vsakoletnega druženja plezalcev, imenovanega Plezalni vikend, kateremu je Dejan s svojo ekipo leta 2011 dodal *Adventure race* – tekaško in kolesarsko tekmovanje, ki je počasi preraslo v to, kar danes poznamo pod *Ultra trail* Vipavska dolina.

Njegova velika želja postati gorski vodnik je ostala neizpolnjena. V začetku leta 2016 se je pri plezanju ledenege slapu v sosednji Italiji težko poškodoval. Od takrat ni bilo več tako kot prej. Rehabilitacija je bila dolga in mučna in poškodbe prehude, da bi se vrnil h goram. Oktobra 2015, tri mesece pred usodno nesrečo, ki ga je tako zaznamovala, je na svojem blogu zapisal: "Počasi se mi dozdeva, da moje oko potrebuje večjo širino, da je malo utrujeno ves čas gledati isti grif, isto konico cepina..." 📍

Dejan je svojo vsestranskost dokazoval tudi z dosežki v športnem plezanju.
Foto Stanka Koren

Tudi balvaniranje mu ni bilo tuje.
Foto Stanka Koren

Marko Fabčić in prijatelji iz AO PD Vipava

Dejan je opravil več kot tisoč vzponov v različnih gorstvih sveta, med katerimi izstopajo prvenstveni vzponi Herpes Kiss (VII-, AO, 550 m) v Sadu Spire v Pakistanu, Mr. Luca (M7, IV, WI 7, X, R), Gladiator (IV, M7, WI6, X, R) in Ramzes (IV, WI 6, M6/7) v dolini Rio Freddo, My day v Grotta Santa Catarina (DI3+/14-), Il mio criceto (7b, 400 m) v Tofani di Rozes, La bomba (VIII, IV 450 m) v Puntì Giovannina, slap Boka (II, WI6, X), Epska mavrica (7c+, 650 m) v Cimi Grande della Scala, Skrita, a lepa pošast (VIII+, 800 m) v Montažu, Mali Bogovi (M10+, WI6, R), Čira čara (M8+) in Demoklejev srp (M4+, WI4 do 80°) v Travniku, Andando avanti (7c, 250 m) v Malem Rateškem Mangartu, Beli prah (6c, AI, 700 m) v Peak Korona v Kirgiziji, Vstala Primorska v Cerro Dumbo (85°/45°, M6, 900 m) ter No fiesta v Cerro San Lorenzo v Patagoniji (ED+ (VI, 70/80°, 90°, M4/5, 1600 m). Posebno mesto zavzema smer Friendly way (VIII-, VI, 250 m), ki jo je Dejan v Campanile di Val Montanaia preplezal s Silvestrom Blaškom, prijateljem, ki mu je vedno stal ob strani – tako med bogato alpinistično kariero kot sleherni dan po nesreči.

Dejan Koren - DeKo
Foto Marijan Močivnik

Le če rinem naprej, sem lahko vsak dan boljši

Nikoli objavljen intervju

Ne vem, zakaj je ta pogovor, ki ga iz posebnega razloga na Dejanovo željo nismo nikoli objavili, ostal shranjen na mojem računalniku. Vsakič, ko sem urejala spise v mapi *Planinski vestnik*, se je zasvetil napis DeKo. Kot da bi besedilo potrpežljivo čakalo na svoj trenutek ...

Le da si nihče ni ne mislil in ne želel, da bo ta trenutek žalosten, saj smo v intervjuju nazdravljali življenju. Naj ta zapis, ki je nastal januarja leta 2018, dve leti po Dejanovi nesreči v slapu, kljub bolečini ob njegovem odhodu prikljče in ohrani lepe spomine na alpinista, ki se je nepopustljivo boril za svoje ideale do zadnjega diha. Naj nam v težkih trenutkih, ko bijemo bitke vsak s svojimi demoni, v glavi odzvanja njegovo vodilo, da je meja samo nebo.

Na kaj najprej pomisliš ob besedi alpinizem?

Ko pomislim na besedo alpinizem, se mi misli strnejo in skristalizirajo. Ni prostora za smeti in kič, kot pri plezanju ne! To je to! Enostavno povedano, tu ni nič za dodati in za odvzeti!

Kako daleč nazaj segajo tvoji plezalni začetki? Kako je fant iz Vipavske doline, sicer doma pod stenami, a ne pod gorami, zrasel v vrhunskega alpinista?

K moji sosedi Manueli Badalič (takrat Božič) se je priženil plezalec Igor Badalič - Alpi; tam sem se "okužil" s plezalno kramo: s plezalniki, plezalnim pasom, vponkami, vrvmi ... Prav on me je napotil do soseda pod

mano, Marka Fabčiča, ki je bil alpinist in inštruktor in on je eden glavnih krivcev, da sem sedaj tu! Vesel in živ!

Izpod toplih primorskih sten te je najbolj vleklo v zaledenele slapove. Kaj ti je pomenila skala in kaj led? Je skalno in ledno plezanje sploh mogoče oziroma smiselno primerjati?

Dober plezalec se zna obrniti na vseh podlagah. Ker sem po naravi perfekcionista, vedno stremim za težjim, oddaljenim, težko dostopnim svetom. Moj moto je, da vedno rinem za vsako ceno naprej, ne glede na okolico. Le tako sem lahko vsak dan boljši in boljši, to je moj moto do zadnjega izdaha!

Ironija usode je hotela, da te je huda nesreča doletela ravno med plezanjem v zaledenem slapu. Kaj se je pravzaprav zgodilo, se trenutka, ko je nekaj šlo narobe, sploh spominjaš?

Jasno, da ne! Žena mi je vse povedala in razložila. Nimam kaj; ne ukvarjam se z balinanjem, to je sestavni del igre in prej kot se tega zaveš, bolje je zate in bolje živiš oz. preživiš.

Tvoji soplezalci pravijo, da si borec in da ne dvomijo, da boš slej ko prej spet prijel za skalo in cepine ter se navezal na vrvi z njimi. S svojim okrevanjem si presegel vsa pričakovanja zdravnikov. Kaj bi izpostavil kot ključno stvar v procesu?

Nikoli, *ma* res nikoli ne obupaj! Čez par let se vidimo spet!

Ponesrečil si se, ko je bila tvoja žena Stanka na začetku nosečnosti in meseci, ki so sledili, ko so bile napovedi zdravnikov zelo negotove, so bili zanjo zagotovo huda preizkušnja. Če se ne motim, si se po nesreči prvič vrnil domov na isti dan kot Stanka s hčerko iz porodnišnice. Poleg žene, ki ti z jekleno voljo stoji ob strani sleherni dan, ti je zagotovo tudi malo bitje dalo zagon za čimprejšnje okrevanje.

Ja, moji puncji mi pomenita vse. Brez njiju bi precej težje zvozil. Zagotovo!

Star pregovor pravi, da prijatelja spoznaš v nesreči. Za enega zagotovo vem, da se temu reku ni izneveril in da je človek z veliko začetnico. Verjetno ti je jasno, o kom govorim. Koliko ti pomeni njegova podpora?

Ja, je nedvomno človek, ki takoj loči belo barvo od črne, še več, loči tudi več odtenkov sive barve, kar pri tem "poslu" ogromno šteje!

Kljub temu da te je plezanje popolnoma zaposlovalo, saj si živel od alpinizma, si ogromno naredil tudi za lokalno skupnost. Tekaško tekmovanje Ultra trail Vipava je bila tvoja zamisel, s to športno prireditvijo in spremljevalnimi dogodki si naredil veliko promocijo regije, kar je zagotovo imelo pozitiven vpliv na turizem. Pa plezalni vikend Tura, ki je zdaj že tradicionalni dogodek in katerega gonila sila si bil, pa še kaj bi se verjetno našlo ...

Če imamo to ogromno srečo, da živimo, moramo dajati. Tega se sedaj, ko ponovno živim, še bolj zavedam!

Izdaš bralcem *Planinskega vestnika* tvojo največjo željo za bližnjo in daljno prihodnost?

Da dokončam vse svoje načrtane cilje in poti, ki sem si jih zastavil oziroma začel! Tu smo, da živimo, in to kar se da plemenito in racionalno! 🍷

Mateja Pate

Za Dejana "ni bilo lepšega kot strmi odstavki sinjeturkiznega ledu".
Foto Marijan Močivnik

"V nebo se drzne kot meč zasajajo prvenstvene smeri, pod katerimi stoji hči, ki bo ponosno vedela povedati, da je to splezal njen ati."
(Iz pogrebnega govora Matjaža Jerana)
Foto Stanka Koren

NOVICE IZ VERTIKALE

Prvi jesenski dnevi so bili vremensko ugodni za plezanje. V naših najvišjih stenah se je plezalo vse do začetka oktobra. Preplezane so bile večino- ma četrto- in petostopenjske klasike v Peci, Štajerski Rinki, Dolgem hrbtu, Grintovcu, Planjavi, Brani, Skuti, Triglavu, Debeli peči, Veliki Mojstrovki,

Andrej Jež v Peci
Foto Andrej Gradišnik

Spominska smer Grege Lačna
Foto Andrej Jež

Šitah, Planji in še kje. Med zahtevnejšimi vzponi sta prosti vzpon čez Obraz Sfinge v Steni, ki ga je konec septembra opravil David Debeljak s soplezalcem, in prvenstvena smer v Planji. Na začetku oktobra je jesen končno pokazala zobe in prinesla ohladitev z dežjem in snegom v gorah.

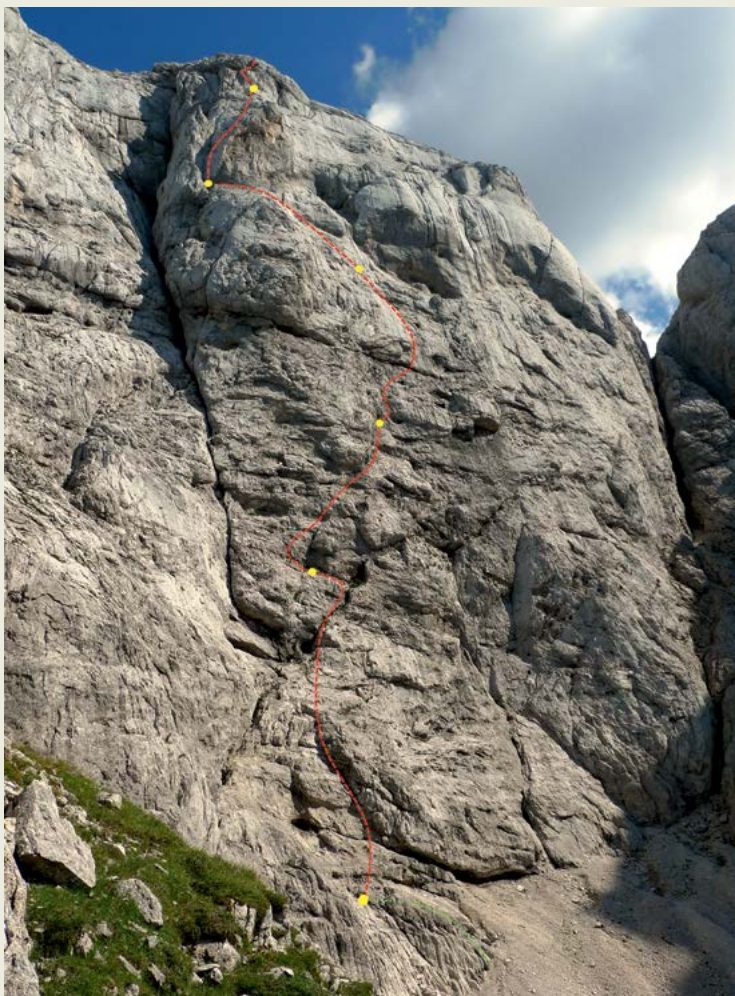
Prvenstveni

Septembra je bila v Planji preplezana prvenstvena smer v desnem delu severozahodne stene. Ponovno je imel prste vmes Silvo Karo, ki je v zadnjih nekaj letih v omenjeni steni z različnimi soplezalcem preplezal šest prvenstvenih smeri. To so skoraj edine prvenstvene, ki so v tem tisočletju nastale v SZ-steni Planje. Med zahtevnimi delno prvenstvenimi vzponi v omenjenem obdobju

Anja Petek v smeri Kmečka pamet
Foto Silvo Karo

izstopa zimska ponovitev smeri Katarza (VII, A3 /PP VII+, 500 m), ki sta jo opravila brata Kurinčič leta 2011 in dodala prvenstven vstop. Poleg teh vzponov so bili opravljeni še nekateri v že obstoječih smereh, ki so šteli med nekaj prvih ponovitev. Stena je vsekakor najpogosteje preplezana po smeri Mansarda, ki vsako sezono dobi kakšen obisk; tudi letos ni samevala. Še so smeri, ki nimajo ponovitev. 25. septembra sta letošnjo skalno sezono v tej steni s prvenstveno smerjo zaključila Silvo Karo in Anja Petek. Plezala sta med smerema Desni kamin in Bergmandeljic, kjer sta sledila lepim naravnim prehodom v čvrsti skali in rob stene dosegla po štirih urah in pol plezanja. Smer sta poimenovala **Kmečka pamet** (VII-/V-VI, 280 m).

V prvi polovici septembra je bila zahtevna smer preplezana tudi v Peci. Proces nastajanja te smeri je bil daljši, kot pri smeri v Planji. Andrej Jež je že lani dobil zamisel, da bi v Kordeževi glavi Pece preplezal smer, posvečeno lani umrlemu koroške-

Kmečka pamet v Planji
Foto Silvo Karo

mu alpinistu Gregi Lačnu. Linijo je našel na pogled in k uresničitvi ideje povabil Andreja Gradišnika, Grego-vega pogostega soplezalca. Ježeva zamišljena linija je v spodnjem in zgornjem delu stene sovpadala z idejami, ki jih je imel Grega, kar je smer še oplemenitilo. Andreja sta se v steno prvič odpravila 2. junija lani. Plezati sta začela v precej krušljivem delu, skala pa je že v strmi zajedi drugega raztežaja postala čvrstjša. Uganko tretjega raztežaja sta tistega dne rešila s pomočjo tehnike in se vrnila v dolino. V steno sta se ponovno vrnila 15. junija. Do svoje smeri sta dostopila po Vigredni smeri in nadaljevala od tam, kjer sta prejšnjic končala. Med drugim obiskom sta preplezala najtežji del smeri. Jež se je z najtežjim raztežajem ukvarjal celih pet ur. Kmalu nad zahtevnim raztežajem sta se zaradi pomanjkanja opreme obrnila in se v steno ponovno vrnila šele letos.

16. junija sta preplezala še zadnje zahtevne metre smeri in po nekoli-ko lažjem terenu dosegla rob stene. Oba sta se strinjala, da bo treba smer preplezati še v enem zamahu, kar sta naredila 12. septembra v osmih urah. Smer je zelo zahtevna in bo na prosto ponovitev morala še počakati, tretjemu raztežaju sta namreč pripisala A0, v zgornjem delu smeri pa je utrujenost botrovala oceni A1. Smer sta poimenovala **Spominska smer Grege Lačna** (VIII, A1, 250 m).

Novice je pripravil Mitja Filipič.

ŠPORTNOPLEZALNE NOVICE

Dosežki fantov

Plodno plezalsko jesen so že zgodaj nakazali nekateri dobri vzponi, ki se v zadnjem času kar vrstijo. Obdobje bi lahko poimenovali "malo prvih vzponov in toliko bolj odmevne ponovitve". Na nekatere od njih smo

čakali že dolgo časa. A pojdimo po vrsti. Najbolj nepresenetljivo in celo malo z zamudo (kar mu opravičimo, saj je gradil plezalni center) je prvo slovensko 9b *splezal* Domen Škofic. Presenetljiva je smer sama, saj je od kopice odprtih projektov podobne težavnosti v Španiji *splezal* smer Ali Hulk Sit start Extension Total v Rodellarju. Smer čudnega imena je tudi sama po sebi nenavadna zmes *bolderiranja* in plezanja *na strik*. Domnu je uspelo v neverjetnih treh dneh, za vzpon pa za razliko od predhodnikov ni uporabil ščitnikov za koleno. Isti dan je nato *splezal* še Cascarel 8c, vsemu skupaj pa je dodal še dva 8b na pogled.

Kaj pa ostali? Po šokantnem vzponu Stefana Ghisolfija v smeri Bibliographie v Ceüsu, ki jo je znižal na 9b+, je slednjo ponovil še Američan Sean Bailey, ki je imel predtem *splezano* "le" 9a+. Še en Američan, Matty Hong, pa ima na svoj zadnji vzpon obraten pogled. Ocena 9a+ se mu za smer Flex Luthor zdi prenizka. To je bila prva ponovitev stvaritve Tommyja Caldwell, ki jo je *splezal* že davnega leta 2003; če bi se ocena popravila navzgor, gre morda celo za prvo 9b na svetu!

Na Mallorci sta se medtem v soliranju nad vodo preizkušala Jakob Schubert in Jernej Kruder. Oba sta napadala še neponovljeno Alasho, smer Chrisa Sharme iz leta 2016. Uspelo je Avstrijcu, ki meni, da je zadeva težka okrog 9a. Enako težko smer je *splezal* tudi Alex Megos – XY Geloest v avstrijskem Plombergsteinu. Gre za kulturno, 7-metrsko bolder smer Klema Loskota, Megos pa jo je zmožel v prvem poizkusu, na *flash*, kar je eden boljših dosežkov v tem stilu plezanja. Malce kasneje je vajo ponovil še v smeri Chromosome Y v Charmeyu, vendar je predlagal znižanje na bolj realno 8c+. Vseeno impresivno!

Dosežki deklet

Na ženskem delu niso novice nič manj spektakularne. Laura Rogora, ki se je lani vpisala v 9b klub (v katerem so trenutno tri članice), je *splezala* smer Stefana Ghisolfija Erebor v Eremu di San Paolo blizu Arca. Smer nosi oceno 9b/b+,

Laura pa jo je zmogla v zgolj šestih dneh. To je sedaj najtežja smer, ki jo je *splezala* ženska, in je le oceno in pol za najboljšim moškim dosežkom. Laura je letos jeseni svoji zbirki dodala tudi smeri La terza Eta 9a v San Rocchinu in Iron Man 9a v Bus da Veli. Vendar se nam, ko gledamo drobnega dekliča, lahko upravičeno poraja vprašanje, kolikšno vlogo pri vrhunskih dosežkih igra telesna teža oziroma pomanjkanje le-te? Vsekakor je trend nezdravega hujšanja v plezalskem svetu še vedno močno prisoten in tega bi se trenerji in tudi plezalci sami morali bolj zavedati. Povsem verjetno tudi dosežki sami ob shiranih tekmovalcih izgubijo nekaj teže.

V Španiji pleza tudi nekoč odlična tekmovalka Anak Verhoeven, ki je tokrat ponovila smer Patxichulo v Oliani. Smer je povezava, ki jo je pred leti ustvaril Patxi Usobia-ga. Še bolj odmeva eden najboljših ženskih vzponov na pogled iz Rodelarja, kjer z Domnom Škoficem pleza Vita Lukan. Uspela je v kulturni smeri Geminis 8b+. Toliko je do sedaj zmogla le peščica deklet, od naših na primer Maja Vidmar in Mina Markovič. Še posebej impresivno je, da je 21-letna Vita, ki ima za sabo odlično sezono v svetovnem pokalu, letos prvič plezala v skali, dosežku pa je dodala še dva 8c-ja, Welcome to Tijuana in Florida, ter še en vzpon na pogled Gladiator 8b. Svoj prvi 8c je *splezala* tudi skoraj naša Staša Gejo, ki je obkljukala Battle Cat v Frankenjuri.

Z balvanov

Iz sveta *bolderiranja* lahko vsemu skupaj dodamo še zanimiv vzpon Taylorja McNeilla, ki je premagal svoj prvi Fb 8c+, Moonlight Sonato v Joe's Valleyu. Medtem v Angliji še vedno obožujejo svoj čudni in drzni *trad* stil, z odstranljivimi varovali in strašljivimi smermi. Tako sta v škotskem Duntelchaigu novo E10 7a, What we do in the shadows, *splezala* Robbie Phillips in Dave MacLeod. Zadeva še najbolj spominja na plezanje težavnosti 8c z *jebicami*. Še malce bolj odmevna je ponovitev smeri Neila Grishama, Lexicon E11, ki je uspela verjetno najboljšemu Britancu

Steveu McCluru. Za enega najtežjih *trad* vzponov je Steve opremo nameščal sproti, del procesa pa je bil tudi grozljiv 20-metrski padec tik pod vrhom, praktično na tla.

Nove umetne stene

Nenazadnje pa velja omeniti tudi razvoj slovenske plezalne infrastrukture. Jesen nam je prinesla otvoritev kar treh novih sten: monumentalnega Škofičevega Ranča, Frikšn centra v Novem mestu in Plezališča Tivoli v Ljubljani. Da bodo imeli otroci in rekreativci kje plezati – samo ne pozabite zdravo jesti!

Novice je pripravil Jurij Ravnik.

LITERATURA

Mauro Corona: Kot kamen na dnu reke. Sidarta, Ljubljana, 2021. 208 str., 21,90 EUR.

Bralec sprva pomisli, da gre za avtobiografijo v tretji osebi, kajti tako neposredno in prepričljivo lahko opiše surove razmere, v katerih so živeli trije otroci, le nekda, ki jih je sam preživel. Toda na začetku je na dnu strani opozorilo, klavzula, da je roman plod avtorjeve domišljije in da je vsaka podobnost z resničnostjo povsem naključna. Zato se – s kančkom dvoma – zadovoljimo s prepričanjem, da so v romansirani pripovedi le avtobiografski vložki.

Otroci, trije bratje, so odraščali v molčeči družini in zlasti starejša dva med garaškim delom in batinami, ki jim jih je pogosto odmerjal brutalni oče, v resnici zlomljen človek, ki se je skrival za telesno močjo in je svoje

težave, ki jih je poznal samo on, utapljal v vinu. Prizanašal ni nikomur, ne ženi ne starejšim družinskim članom. Ko se je žena nekoč prebudila iz nezavesti, je odšla na cesto in ustavila prvi avto, ki je pripeljal mimo, ter izginila v širnem svetu. Vrnila se je po dolgih letih, že starka, za katero ni bilo nikomur več mar. Otroke so vzeli k sebi stari starši in naglušna teta. Tudi pri njih se je več molčalo, kot govorilo, le udarci so bili redkejši in blažji. – *“Ogenj se je edini znal smejeti v tisti hiši iz kamna, lesa in starodavnih duš, kjer sta v pomanjkanju vztrajali dve nasprotni plati življenja: trije otroci in trije starci.”*

Nono je bil rezbar. – *“Žlebila, obličji in dleta so bili vsakodnevni kruh otroka. Rad je opazoval preobražanje lesa, ki dobiva novo obliko in postaja nekaj. To je bila čarovnija!”*

Za očeta, in pozneje tudi za najstarejšega sina, je bil pretep včasih predjed pred obilnim popivanjem, včasih pobede po njem, neredko pa glavna jed med praznjenjem kozarcev. Najstarejši sin je postal odrasel človek že med otroško dobo. Ne trdo delo, temveč garanje mu je ojeklenilo mišice in ga oropalo vseh iluzij. Pri tem mu je pomagal oče, ki skoraj nikoli ni spregovoril, niti med divjim lovom, na katerega je s seboj jemal svojega najstarejšega in ga naučil, kako se odere in razkosa pravkar ubito žival. – *“Otroci brez otroštva so cvetovi brez vode, upehani, uveli, sklonjenih glav in prestrašenih pogledov, otožnih oči in zaprtih ust.”*

Pred propadom je mladeniča rešilo plezanje v gorah in kiparjenje oziroma rezbarjenje lesa. Najprej s slednjim in nato tudi pisanjem je začel služiti denar, da se je lahko rešil nečloveškega garanja v kamnolomu visoko v gorah.

Surov realizem, občasno naturalizem, v trenutkih, povezanih z naravo, prekinjajo poetični opisi prirode. – *“Njegova najljubša ležišča so bila zunaj, preproge grmičastega podrastja, blazine mahovja v senčni goščavi, ki jih je pravkar prebodlo julijsko sonce.”*

Trdo življenje, ki ne prizanaša nikomur ne glede na starost, se prepleta s po-

¹ V poševnem tisku z narekovaji so odlomki iz knjige.

etičnostjo, z metaforami iz narave. Kajti narava, predvsem gore in gozd, je glavna opora najstarejšemu sinu, a delno tudi razčlovečenemu očetu krivolovcu in vsem ostalim v odmaknjeni vasi pod gorami. – *"Bila je vas rokodelcev in morilcev, z rezili so prinašali življenje in povzročali smrt."* Vse osebe v knjigi so brez imena. Lahko samo ugibamo, zakaj. Da bi bila knjiga drugačna; da si osebe, s katerimi so trije bratje preživeli mladost, ne zaslužijo imen in bi jih radi čim prej pozabili; da imena niso pomembna in sta brez njih empatija in sočutje bralca večja, globlja; da se poudari brezosebnost in odtujenost; da je pomembnejša vloga, ki jo ima nekdo v življenju ...?

In nato se je zgodila še katastrofa, ki je "zaslovela" po vsem svetu. Odrtgjal se je velik del gore Toc in se zavalil v akumulacijsko jezero, ki je nastalo, ko so s takrat najvišjo pregrado na svetu zajezili dolino Vajont. Zgodila se je tragedija Vajont, ko sta orjaški vodni val in silen zračni pritisk pred njim kot cunami odplaknila pet vasi

in dva tisoč ljudi. Ker je prvotna hidrogeološka študija prikazala stvarno geološko situacijo, na podlage katere bi bila gradnja jezua prenevarna, so investitorji naročili novo študijo, ki je potvrdila resnične podatke o hidrogeološkem tveganju. Tu ne bomo razpravljali o državnem zločinu in kaznovanju krivca, javnega podjetja iz Benetk, ker je bilo slednje farsično. Tema za Dostojevskega.

To je roman brez dialogov. Prvi in edini se pojavi v zadnji četrtini knjige, ko najstarejši sin kupuje staro, na pol podrto kočo visoko v gorah. Z molkom pač ne moreš kupiti nepremičnine, treba se je pogajati, čeprav je število besed minimalno, so samo najnujnejše. Nakup se izvrši brez notarja, kolkov, žigov in birokracije. Denar na roko v zameno za ročno napisano in podpisano potrdilo o prodaji. Med gorjani to zadošča.

Glavni junak je nekoč imel žensko, s katero sta se zaradi spleta okoliščin razšla, a ostala prijatelja in zaljubljenca. – *"Njen smeh je bil nalezljiv kot lastovičje žvrgolenje."* Pripoved preide

v magični realizem. Stike ohranjata na daljavo. Pogovarjata se v sanjah, spominih in prividih, osvobodjena prisotnosti drugih in osvobodjena vseh ovir. Včasih sanjarita z odprtimi očmi in se videvata ter pogovarjata pri belem dnevu. – *"Ona je bila zdravilo za lajšanje bolečin njegovega sramotnega življenja."*

Slovo ostarelega protagonista od sveta je vnaprej pripravljen obred. Na poslednji poti v dolino z imenom Zibka jokajočih mrtvecev visoko v gorah ga pospremi edina prijateljica iz njegovih zadnjih let življenja, udomačena košuta. Je žival bolj človeška od človeka? – *"Tako kot je gorski samotar ugledal njo v košuti, je ona izsledila njega v ježu. [...] Kakor kamna v rečni strugi sta se z leti obrusila, zaoblila in zloščila."* Čeprav ločena, umreta skoraj istočasno. Njuna smrt je tako poetična kot konec sveta v Trierjevem filmu *Melanholija*.

Knjiga ni ravno lahko branje, je pa zanimivo in kljub vsemu privlačno. Bralca posrka vase in ga ne izpusti.

Narava – gibanje – človek – planet

Velika nagrada SKS – knjiga leta 2020:

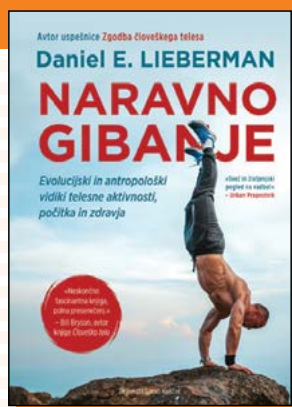
Peter Godfrey-Smith
DRUGAČEN UM

Hobotnice in razvoj inteligentnega življenja

Z raziskovanjem razvoja življenja vse od njegovega začetka in primerjanja človeka z njegovim izjemnim živalskim sorodnikom Godfrey-Smith posveti z novo lučjo na hobotničnin um – s tem pa tudi na nas same.

Daniel E. Lieberman
NARAVNO GIBANJE

Nova knjiga avtorja uspešnice *Zgodba človeškega telesa*. »Briljantna in poučna knjiga, ki razbije mnoge mite – Lieberman bo povsem spremenil način, na katerega razmišljate o svojem telesu.« – Alice Roberts

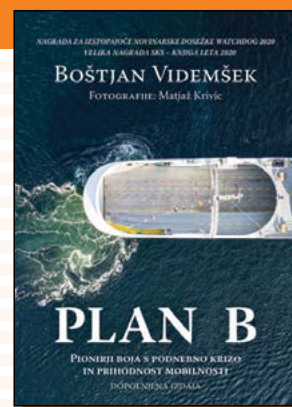
Dara McAnulty
DNEVNIK MLADEGA NARAVOSLOVCA

Ena najbolj navdihujočih knjig o naravi, kar jih je izšlo v zadnjih letih! »Izjemno branje, ki osupne z avtentičnostjo ter večplastnostjo. Ne zamudite očarljive sile svežega pogleda!« – Irena Cerar, *Pravljicne poti*

Boštjan Videmšek
fotografije Matjaž Krivic

PLAN B
Dopolnjena izdaja

Podnebna kriza se stopnjuje. Je sploh še mogoče kaj spremeniti? Avtorja sta na poti okoli sveta iskala alternativne vire energije, njihove prednosti in omejitve. S primeri skušata pokazati, da rešitve obstajajo. Da obstaja plan B.

- V spletni knjigarni bukla.si je poleg knjig založbe UMco na voljo več kot 2000 izbranih knjižnih novosti in uspešnic drugih založb.
- Za ugodnejši nakup pobrsajte po naših akcijah in si izberite knjige po svojem okusu.

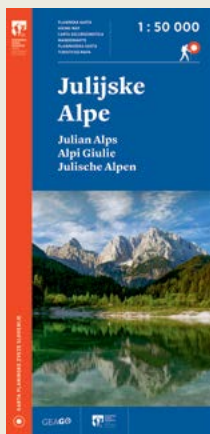
knjigarna www.bukla.si UMco

Naročila: na spletni strani www.bukla.si • po telefonu 01/520 18 39 • po e-pošti knjigarna@umco.si

Mauro Corona² je furlanski pisatelj, izsolan kipar lesa in alpinist, eden prvih pobudnikov modernega prostega in športnega plezanja. V gorah je preplezal nekaj sto prvenstvenih smeri, nekatere v navezi, druge sam. Ne izstopajo toliko po izjemni težavnosti v današnjem smislu kot po veliki objektivni nevarnosti. Napisal je več kot trideset knjig, ki so, prevedene v številne jezike, izšle v milijonskih nakladah. Prejel je več priznanj za književnost, med njimi tudi nagrado Mario Rigoni Stern. Sprašujem se, kdo mi bo odgovoril na vprašanje, zakaj? Zakaj smo morali tako dolgo čakati na prvi prevod uveljavljenega pisatelja iz sosednje države? Prevajalec Jernej Šček je odlično opravil svoje delo, napisal je tudi spremno besedo.

Mire Steinbuch

Julijske Alpe. Planinska karta, 1 : 50.000. Ljubljana, PZS, Geodetska družba d. o. o., 2021, 8,10 EUR.

Končno, bi lahko rekli. Julijske Alpe v enem nahrbtniku. Ni več dveh kart, ki so dolga leta rezale Julijce na vzhodne in zahodne, zdaj je vse to na eni sami dvostranski karti. Odlična ideja. Tudi prekrivanje "mejnega" območja med zahodnim in vzhodnim delom je udobno. Če se gibljete nekje v območju črte Rateške Ponce (sever) – Cerkvica sv. Duha v Javorci (jug), ne bo treba neprestano skakati z ene strani karte na drugo. Nenazadnje je tudi prehod z zahoda na vzhod ali obratno zelo enostaven. Ko ugotovite, da nečesa na eni strani ni, karto samo vrtite, kot da bi zvijali testo, in že ste na drugi strani in vse

je obrnjeno prav. Ko sem karto dobil v roke, sem šel najprej preverit prav te tehnične vidike, še preden sem se lotil vsebinskih.

Karta Julijske Alpe sledi zdaj že tradicionalni usmeritvi kart v merilu 1 : 50.000 Planinske zveze Slovenije (PZS) s standardno barvno podobo, obsežno legendo in res preglednim kartografskim delom. Prav preglednost je nekaj, kar velja pohvaliti, saj je teren lepo izstopajoč tudi tam, kjer je mreža planinskih poti zgoščena (okolica Triglava). Kar pa bi veljalo pri naslednjih kartah še malo izboljšati, so napisi za vrhove in kraje. Morda bi kazalo uporabiti rahlo manj krepke črke ali drugo tipografijo (primer: številne vasice na beneški strani Mataturja, ki so zapisane še dvojezično, zavzamejo res veliko prostora, tudi v Montaževi skupini preveč napisov moti preglednost karte.

Poglejmo, kaj karta pokriva. V smeri urinega kazalca v vogalih vzhodnih Julijcev najdemo naslednje vsebine: tromeja (Peč), Rute/Greuth na Avstrijskem Koroškem, Blegoš in Čiginj (pri Tolminu). Pri zahodnem delu Julijcev pa v vogalih najdemo Tabljo/Pontebba, tromejo (Peč), Čiginj in kraje v Beneški Sloveniji (Lipa/Tiglio ob Nadiži, Črni vrh/Montefosca in Viškorša/Monteaperta). Ravnski del Beneške Slovenije pa prekriva informativni del s seznamom koč. Kdor je vajen starejših "zahodnih Julijcev" (sam imam celo karto iz leta 1980!), bo vesel, saj nova karta sega nekoliko bolj na zahod.

Sprehodimo se zdaj po vsebini. Vedno znova me navdušujejo številna ledinska imena; imam občutek, da jih je na vsaki karti več. Kot sem nekoč že zapisal, tak pristop ohranja stoletno dediščino, ko so ljudje določena območja poimenovali glede na dogodke (Požgani rob), objekte (Pri stari koči), lastnosti (Zmrzlica) ali oblike (Dolga Planja). Prav užitek je vzeti v roke zemljevid namesto knjige, in ga "brati"! Označene so seveda vse poti, ki jih vzdržujejo nacionalne planinske organizacije vseh treh držav (Slovenija, Italija, Avstrija), številne obhodnice (Slovenska planinska transverzala, E7, Idrijsko-cerkljanska in Loška planinska pot) in druge povezovalne poti (Alpe Adria Trail, Slovenska

turnokolesarska pot, Juliana Trail, Pot miru, Jakobova pot). Vrisane so tudi trase pomembnejših turnih smukov. Izjemno koristne so oznake uradnih parkirišč, kar je zaradi velikega navala v gore še posebej pohvalno. Še bolj dobrodošle so tudi oznake za mesta, kjer so zaprte gozdne ceste – tako, da je brž jasno, do kod je mogoče z avtom v gore, seveda pa se lahko ustavite tudi prej. V oko takoj padejo oznake za številne naravne znamenitosti, razgledišča, celo heliodrome. Mnogi se bodo vprašali, kam so izginili opisi koč (ki jih je v Julijcih res veliko) oziroma opisi vzponov na glavne vrhove, kot jih vidimo na nekaterih kartah PZS. Na dvostranski karti za te stvari pač ni prostora, karta je karta, mar ne? Tako da bo za podrobne opise treba pogledati v kakšen vodnik PZS, ki jih je za Julijske Alpe vsekakor na pretek (štirje). Kar bi bilo mogoče optimizirati, je zgoščen pregled vseh koč. Mislim, da bi dvojezično ponavljanje besed "Telefon/Phone" in "E-pošta/E-mail" zlahka odpravili, če bi tabelo postavili v stolpce. Morda bi s tem pridobili še kak centimeter ali dva za kartografski del.

Če povzamem – karta je taka, kot mora biti. Skoraj ni mogoče najti dlake v jajcu. Vsekakor je karta Julijci vsebinsko tako bogata, da lahko rečemo le – v nahrbtnik z njo in pot pod noge. Z razkošno karto po razkošne razglede.

Marjan Bradeško

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Petnajsta seja upravnega odbora (UO) PZS je bila 30. septembra. Prisotnih je bilo 19 od 23 članov UO, kar je 82,6-odstotna udeležba. Med drugim je bila predstavljena statistika letošnje članarine PZS za obdobje do 15. septembra 2021, ko so zabeležili manjši upad članstva. Določili so datume glavnih dogodkov PZS v letu 2022: skupščina PZS bo 23. aprila, dan slovenskih planincev 11. junija in podelitev najvišjih priznanj 3. decem-

² Glej *Planinski vestnik* 2/2021.

bra. Predstavljeno je bilo finančno poslovanje PZS v prvih osmih mesecih leta, od januarja do avgusta 2021. UO je podal soglasje, da PD Atomske Toplice Podčetrtek odpre in postane skrbnik odsekov planinske poti postaja Podčetrtek–Sv. Lovrenc, Pačnik–Podčetrtek in Vebrovo–Svinjski graben; nove odseke planinske poti bodo vnesli tudi v evidenco planinskih poti PZS. Podane so bile informacije o posodobljenih oznakah na Slovenski planinski poti in izpeljan razmislek o izvedbi tekmovanja Mladina in gore. Naslednja redna seja UO bo predvidoma 18. novembra.

Odbor planinstvo za invalide/osebe s posebnimi potrebami je pripravil in izvedel več inkluzijskih pohodov, med njimi na Donačko goro, Tinjan, Socerb, Trstelj in zaključni pohod na Lisco, ki so se ga poleg drugih invalidov udeležili tudi slepi in slabovidni pohodniki v okviru projekta Slepi in slabovidni planinci po Slovenski planinski poti.

Mladinska komisija (MK) je poročala s študentskega planinskega tabora v Bavšici, povabila je k oddaji predlogov za najvišje priznanje MK Mladina in gore, povabila pa tudi na srečanje mladinskih voditeljev vseh generacij, ki je potekalo konec oktobra v Beli krajini.

Vodniška komisija je do 25. oktobra zbirala predloge za najvišje priznanje VK PZS – naziv častni vodnik za leto 2021.

Gospodarska komisija. Podjetje Velika planina je povabila v svoje vrste kuharja za zaposlitev za nedoločen čas, in sicer za gostilno Zeleni rob. Projekt *SustainHuts* je bil prepoznan kot najbolj energetsko učinkovit projekt leta 2021. Glasovanje je potekalo po spletu, nagrade pa so bile podeljene v sklopu 23. dnevo energetikov. Nagrade in dogodek je pripravil časniki *Finance*.

Komisija za planinske poti (KPP) je sporočila, da je Tominškova pot na Triglav obnovljena in odprta. Do predvidoma prvega maja 2022 bo zaradi zaščitnih ukrepov pred padajočim kamenjem zaprta planinska pot iz Kluž na Rombon. Naj planinska pot 2021, ki vodi s Kranjske kočee na Ledinah na Koroško Rinko, bo morala zaradi neugodnih vremenskih razmer z dokončno obnovo počakati na sezono 2022.

Komisija za varstvo gorske narave (KVGN) V okviru KVGN so po enoletnem premoru izvedli tečaj za varuhe gorske narave. Letošnje izobraževanje so podčrtali na zaključnem dogodku 25. septembra na Planini nad Vrhniko, ko smo medse sprejeli novih 42 varuhov gorske narave.

KVGN je posredovala poziv PD Kočevje, naj se uporabljajo zgolj označene planinske poti, da bi tako prispevali k ohranitvi območja izjemnega pomena pragozda Krokara.

Komisija za alpinizem (KA) je objavila razpis za alpinistični tabor za perspektivne alpiniste v tujih gorah; plezali so med 6. in 14. novembrom v gorah in stenah nad Chamonixem v Franciji. Alpinistična odprava Rolwaling 2021, ki jo sestavljajo Luka Stražar, Nejc Marčič, Marko Prezelj in Matija Volontar, se je 6. oktobra odpravila v Nepal. Njihovi cilji so prvenstveni vzponi v alpskem slogu, glavni pa je gora Tsoboje (6663 m).

KA je pozvala k oddaji prijav kakovostnih vzponov v letošnjem letu.

Znani so prejemniki zlatih cepinov 2021, ki jih bodo podelili novembra v francoskem Briançonu, med izstopajočimi vzponi alpinistično okrnjenega leta 2020 pa sta tudi vzpona slovenskih alpinistov, in sicer prvenstvena smer Mir Luke Krajnca in Luke Lindiča v Patagoniji ter prvi pristop Luke Lindiča in Ines Papert v severni steni Sagwanda v avstrijskih Alpah.

Tokratna lokacija tabora KA je bila izbrana glede na namen tabora, tj. učenje plezalne tehnike v granitu; odpravili so se v Valle dell'Orco, kjer je deset članov pod vodstvom vodje Luke Lindiča in njegovega pomočnika Luke Krajnca med 18. in 25. septembrom preplezalo večino klasik v dolini.

Komisija za športno plezanje. Mednarodna zveza za športno plezanje (IFSC) je razkrila koledar tekmovanj in drugih dogodkov nove sezone 2022. Karavana se bo septembra spet ustavila v Sloveniji, kjer bo 2. in 3. septembra tekma svetovnega pokala v težavnosti. Lokacijo bodo določili naknadno, saj stara dvorana v Kranju ne ustreza več merilom za tekmovanja najvišje ravni. Evropsko prvenstvo (balvani, težavnost, hitrost, olimpijska kombinacija balvani in težavnost) bo med 11. in 18. avgustom v nemškem Münchnu.

Slovenska paraplezalka Tanja Glušič (AK Ravne) je na tekmi svetovnega pokala, ki je bila v Los Angelesu 9. in 10. oktobra, tekmovala v kategoriji *master* in za konec sezone dosegla drugo mesto.

Slovenska mladinska reprezentanca v športnem plezanju je v velikem slogu postavila piko na letošnji odlični sezoni, saj se je z zadnje tekme evropskega pokala, ki je bila 9. in 10. septembra v kraju Soure na Portugalskem, vrnila s skupno devetimi medaljami. Mladinka Lucija Tarkuš, kadetinja Sara Čopar in starejši deček Gorazd Jurekovič so si pripelzali zlato odličje, tako na zadnji tekmi kot tudi v skupnem seštevku evropskega mladinskega pokala v balvanskem plezanju.

Pošta Slovenije tradicionalno zaznamuje slovenske dobitnike zlatih olimpijskih medalj z izdajo priložnostnih znamk. Tako je bilo tudi po letošnjih OI v Tokiu in svojo znamko je med

TALON GHOST

Nahrbtnik zasnovan za najbolj zahtevno okolje.

www.factorystore.si

Na voljo v trgovinah: Kibuba, Iglu Šport, Annapurna, Extreme Vital, Intersport, Hervis, Action Mama, Enduro, Elan, Amfibija

Prikazno gasilsko vajo Planinski dom 2021 je izvedla Gasilska zveza (GZ) Tržič v sodelovanju z GZ Gorenjske. Vodja vaje je bil poveljnik GZ Tržič Jani Žlindra, vodja intervencije pa namestnik poveljnika GZ Tržič Uroš Bodlaj. Na njej je sodelovalo 85 gasilk in gasilcev. Foto Zdenka Mihelič

drugimi dobila zlata olimpijka Janja Garnbret.

Letošnjo zimo bo med občinstvo po vsem svetu prišel dokumentarni film *Stena – Plezanje do zlata (The Wall – Climb for Gold)*, v katerem spremljamo štiri športne plezalko med pripravami na tekmo njihovega življenja – olimpijske igre; to so zgodbe naše Janje Garnbret, Britanke Shaune Coxsey, Američanke Brooke Raboutou in Japonke Miho Nonaka.

Komisija za gorske športe (KGŠ) je na seji UO PZS poročala, da turno smučanje postaja olimpijski šport. Prvič bo ta disciplina predstavljena na OI Milano 2026, zato načrtujejo dejavnosti za promocijo tega športa in boljše pogoje za trening tekmovalcev. Šestnajstega oktobra 2021 je Zagreb gostil prvo letošnje suhoorodjarsko druženje, ki se je nadaljevalo z rekreativnim tekmovanjem, na katerem so se izkazali slovenski udeleženci Nace Grgorinič, Katja Brunec, Hana Hutar in Mitja Vorčič.

KGŠ je objavila razpis za usposabljanje za pridobitev naziva strokovni delavec 2 – športno treniranje – planinstvo – turno smučanje. Usposabljanje in izpiti bodo predvidoma (z možnostjo prilagoditve datuma glede na vremenske in snežne razmere) potekali od 5. do 7. in od 19. do 21. novembra ter od 3. do 5. in od 10. do 12. decembra.

KGŠ je sredi novembra organizirala turnosmučarski tabor, in sicer na avstrijskem ledeniku Mölltal pod vodstvom nekdanjega najuspešnejšega slovenskega tekmovalca v turnem smučanju Nejca Kuharja. Tabor je

bil namenjen kandidatom za vstop v tekmovalno turno smučanje.

Komisija za turno kolesarstvo je povabila na novembrsko usposabljanje za turnokolesarskega vodnika II, strokovnega delavca v športu 2. stopnje. 7. festival Brati gore bo tradicionalno potekal ob mednarodnem dnevu gora 11. decembra. Vsako leto se Stalni sekretariat Alpske konvencije pokloni kulturni dediščini Alp z vsealpskim Festivalom Brati gore, ki ga sestavlja mozaik dogodkov v organizaciji naših partnerjev iz celotnega alpskega območja in tudi od drugod. Svoj dogodek v počastitev tega dne lahko prijavite do 30. novembra prek obrazca na spletni strani Alpske konvencije.

PZS je posredovala vabilo Komisije za evropske pešpote v Sloveniji (KEUPS) na srečanje evropopotnikov, ki je bilo 15. oktobra v Slovenskem planinskem muzeju z motom Prijateljstvo.

Zdenka Mihelič

Dom pod Storžičem rešen ognjenih zubljev

Na Domu pod Storžičem je 16. oktobra potekala gasilska vaja v primeru požara v planinski koči, na kateri je sodelovalo petinosemdeset gasilcev iz štirinajstih gasilskih enot z Gorenjske z osemnajstimi vozili. S prikazno vajo, ki sta jo organizirali Gasilska in Planinska zveza Slovenije na pobudo organizatorjev akcije Očistimo naše gore – Zavarovalnice Triglav, so želeli opozoriti na pomen požarne varnosti in preventive v planinskih kočah, saj so v zadnjih letih popolnoma po-

gorele kar tri kočice. Ob nekdanjem Kocbekovem domu na Korošici je postavljeno zavetišče, Frischaufov dom na Okrešlju že dobiva končno zunanjo podobo. Začenja se tudi gradnja nove Mozirske kočice na Golteh, ki ima na veliko veselje vseh izredno podporo v domačem okolju. Koči na Okrešlju in Golteh naj bi bili dokončani in odprti jeseni prihodnje leto.

Pred gasilsko vajo je PZS pripravila posvet za gospodarje koč o požarni varnosti v planinskih kočah, po vaji pa še novinarsko konferenco, na kateri so predstavili uspešnost gasilske vaje, težave, izzive in omejitve gasilcev ob tovrstnih požarih, pomembnost požarnopreventivnih ukrepov, napotke za obiskovalce gora in planinskih koč ter ukrepe za zagotavljanje požarne varnosti v planinskih kočah. "Obiskovalce planinskih koč, zimskih sob in bivarov opozarjamo, da je prepovedano kaditi v vseh prostorih planinske kočice, kuhati v spalnicah in uporabljati odprti ogenj v vseh prostorih planinske kočice. V primeru požara je pomembno, da ostanemo mirni. Če nismo v nevarnosti, poskušamo omejiti oziroma pogasiti požar z razpoložljivimi sredstvi, kot so voda, odeja, pokrovka ipd. ali z gasilnikom. Če požara ne moremo pogasiti sami, se čim prej umaknemo na varno. O požaru takoj obvestimo gasilce na številko 112 in sporočimo, kdo kliče, kje gori, kaj gori, kakšen je obseg požara, ali so ogroženi ljudje in živali," je opozoril generalni sekretar PZS Damjan Omerzu.

Zdenka Mihelič

Pojasnilo

V 10. številki *Planinskega vestnika* je v članku "Najlepše mesto na svetu?" avtorica opisala srečanje z domačinom, ki je pojasnjeval, da se pravilno reče: iti na Urban in ne na Urbana. Po objavi smo dobili pismo bralke, ki je opozorila, da je pravilna uporaba "gremo na Urbana" in ne "gremo na Urban". Urban ima namreč tudi kot neosebno ime kategorijo živosti, zato je tožilnik enak roditelju. To je pojasnjeno v Pravilih slovenskega jezika I pod številčkama 788 in 789. (Vir: https://fran.si/134/slovenski-pravopis/datoteke/Pravopis_Pravila.pdf)

Uredništvo

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

**Mit o prekletstvu Lassove vrvi,
snežni plazovi**

INTERJUJ

Aleš Ledinek

Z NAMI NA POT

Dachstein

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

**ZIMSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**

vsak petek ob 17.05 h
na radiu Ognjišče
z Blažem Lesnikom

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore-ljudje

VELIKA AKCIJA

od 16. 11. do 26. 12. 2021

MAMMUT
SALLY BEANIE
 Redna cena: 39,99 €
- 30 %
 Nova cena: 27,99 €

KARIBU
KARIBU ANTELAO JACKET
 Redna cena: 329,99 €
- 40 %
 Nova cena: 197,99 €

TERNUA
TERNUA AGILE HYBRID JACKET
 Redna cena: 189,99 €
- 35 %
 Nova cena: 123,49 €

KARIBU
KARIBU WS NAPA PANTS
 Redna cena: 91,99 €
- 30 %
 Nova cena: 64,39 €

KARIBU
KARIBU MS ROMBON PANTS
 Redna cena: 122,99 €
- 35 %
 Nova cena: 79,94 €

ORTOVOX
ORTOVOX 185 ROCK'N'WOOL LONG SLEEVE M
 Redna cena: 109,99 €
- 30 %
 Nova cena: 76,99 €

LA SPORTIVA
LA SPORTIVA TRANGO TRK LEATHER GTX WOMEN
 Redna cena: 219,99 €
- 30 %
 Nova cena: 153,99 €

LA SPORTIVA
LA SPORTIVA TRANGO TRK LEATHER GTX
 Redna cena: 219,99 €
- 25 %
 Nova cena: 164,99 €

LA SPORTIVA
LA SPORTIVA TEMPESTA GTX
 Redna cena: 169,99 €
- 30 %
 Nova cena: 118,99 €

Ljubljana - Vič Tržaška cesta 88, T: 01/ 422 8100
 Ljubljana - center Petkovškovo nabrežje 31, T: 01/ 439 2285
 Ljubljana - BTC Hala 10 Šmartinska cesta 152, T: 01/ 547 7401
 Ljubljana PČL Pesarska 10, T: 08/ 205 6348
 Koper Ljubljanska cesta 3 (vhod Ferrarska), T: 059/ 039 400

Tolmin Trg 1. maja 1, T: 05/ 381 0338
 Celje Opekarniška 2 (stavba INPOS), T: 03/ 492 9300
 Kranj Ulica Mirka Vadnova 19, T: 04/ 234 2478
 Lesce Železniška ulica 5, T: 04/ 530 2810
 Maribor Jadranska cesta 27, T: 02/ 320 4700

Solkan (Nova Gorica) Trg Jožeta Srebrnič 4, T: 05/ 300 6144
 Bovec Ledina 3, T: 05/ 388 6555
 Idrija Ulica svete Barbare 3, T: 05/ 373 4044
 Velenje Rudarska cesta 2b, T: 041/ 660 963
 Ravne na Koroškem Na Šancah 2, T: 041/ 364 448